AKİS

HAFT CMUASI



CELÂLETTİN KURELMAN
Soruşturma Kurulu Başkanı

Amerikada - İngilterede ve Almanyadaki Ford Fabrikalarında imal edilen

1960 FORD MODELLERİ

DÜNYA OTOMOBİL SANAYİİNİN EN MÜKEMMEL ÖRNEKLERİDİR



MOTÖR LİMİTED ŞİRKETİ

KOÇ TİCARET A.Ş.

Ege Makina ve Ticaret A.Ş.

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası
Yıl: 6, Cilt: XVIII, Sayı: 307
Yazı İşleri
Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
***Tel** 18992 P. K. S88 - Ankara*
*
İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgarlı Matbaa Tel : 15221
*
İstanbul Bürosu
Cağaloğlu, Türkooağt G. Gürsoy Han
Tel : 87 18 07
*
Başyazar
Metin Toker
*
*AKİS Neşriyat **Ltd.** Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür*
Kurtul ALTUĞ
*
Karikatür :
TURHAN
*
Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Uruz MAKULÜ
Associated **Press**
Türk **Haberler Ajansı**

Klişe :
Doğan Klişe
*
Müesese Müdürü 3
Mübin TOKER
*
Abone şartları :
3 aylık (13 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira
İlan şartları :
Santimi : 20 lira
3 renkli **arka kapak** : 2.500 TL.
(İlan münderecatından mes'uliyet kabul edilmez)
İlân işleri :
Telefon : 15221
*
Dizildiği yer :
Rüzgârlı Matbaa
Basıldığı yer:
Güneş Matbaacılık T.A.O.
Basıldığı tarih: **5.7.1960**
Fiyatı 1 **Lira**

Kapak resmimiz
Celalettin Kurelman
Adaletin Kılıcı

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

"Evvelâ bir şükran borcuna ödemek istiyoruz. Şu son bir hafta içinde aldığımız mektuplar altı yıllık çalışmalarımızın en büyük mânevi mükâfatım teşkil etmiştir. Bunların bilinde şöyle deniliyor: "Istırap yıllarınız boyunca cefaya katlanmanızdaki asaleti hayranlıkla takip ettik. Mücadele azmimizin kırılmazlığı, fikir selabetiniz bizi size bağladı. Bu memlekete insanların pirzola olmadığını, vura vura yumuşatdamayacağını, yepyeni zihniyete sahip, en dayanılmaz silâhı geniş kültür olan bir neslin yetişmiş bulunduğuna siz öğrettiniz. Fikirlerinizin muvaffak olduğu 27 Mayıs gününden itibaren okuyucunuz olarak sefaya karşı tutumunuzun cefaya karşı tutumunuz kadar asalet taşıyıp taşımayacağını merak ediyorduk. Bunun cevabını tahminimizden çabuk verdiniz. AKİS kapışılırken mecmuanızın fiyatını indirmeden ilân kabul etmemenizin mânâsını, biliniz ki hepimiz anlamış bulunuyoruz. Hele dünkü iktidar gibi yarınki iktidarı da daima ikaz edeceğiniz şüphe götürmez bir hakikat olarak ortaya çıkmıştır. İnsanlar böyle günlerde belli olur. Allah size dünyanın büyük iyiliklerini nasip kılsın". Bu neviden sayısız mektup hepimizi şevk içinde, neşe içinde bırakmıştır. Çalışma gücümüzü arttırmış, "okuyucu ne anlar!" düşüncesine bir tek an İltifat etmemiş olmamızın mükâfatını teşkil etmiştir. Bu mecmuanın kanaati şudur ki okuyucu her bir satırın mânasını anlar, her tutumu hakiki manasıyla değerlendirir, notunu ona göre verir. Bizim için en kıymetli not şu zatın veya bu zatın değil, okuyucunun, dolayısıyla Türk umumi efkârının notu olduğuna göre duyduğumuz iç huzurunun enginliğini herkes kolaylıkla anlayabilir. Okuyucularımızın daha temiz bir mecmua arzularını da unutmuş değiliz, bu hafta' o istikamette yeni bir deneme yapıyoruz. Neticeyi görecek ve ona göre davranacağız.

*

Bu sayısında AKİS, yazılarına alışılmamış bir fasılla başlıyor: DENİZCİLİK. Fasıl, görülmemiş bir nüfuz ticaretinin bütün teferruatı ve mesulleri ortaya serilmiş korkunç hikâyesidir. Hikâyenin kahramanlarından biri halen Yassıadada devleti babasının çiftliği haline getirmiş olmanın cezasını beklemektedir. Fakat aynı ehemmiyette rol oynamış diğer bir kaç kişinin yanına bu marifetin kalıp kalmayacağı son derece alâka çekici bir sualdir ve hakkaniyet onların bu yaz sıcağında partönerlerini ada sefasında yalnız bırakmamasını gerektirmektedir. Lâfı çok edilen meşhur "İpar Filosu"nun nasıl teşkil edildiği görüldüğünde herkesin gözü faltaşı gibi açılacaktır ve herkes kendisine niçin kendisinin de böyle bir filoya sahip bulunmadığını soracakta*. Cevap basittir: Zira herkes bir Ali İpar değildir, zira herkesin Fatin Rüştü Zorlu diye bir partöneri yoktur, herkes bir Nihat Âli Üçüncünün delâletim sağlayamaz.

DENİZCİLİK yazısının bu sayının başında yer almasının başka bir sebebi daha vardır. İnkılâp hareketinden beri suiistimaller, hazan tahkik etme güçlüğünün icabı, mübalâğa ediliyormuş nevünden bir zannı-umumi efkârın bir kısmında doğurmuştur. "Hâdiselerin doğrusunu AKİS yazar" diye bu mecmuayı alanlar mübalâğalı saydıkları bazı hâdiselerin -Bayarın 103 milyonu gibi. AKİS'te de yer aldığını görünce bir şüpheye düşmüşlerdir. AKİS buna ait bir görüşmenin Bakanlar Kurulunda cereyan ettiğim bildirmiştir ve haber budur. Doğrudur. İlk tahkikat devan ettiğine güre deliller açıklandığında hâdisenin hakiki mahiyeti ortaya çıkacaktır. Ama, işte, bizim tarafımızdan tahkikatı yapılarak, rakkamları toplanarak, tafsilâtı derlenerek takdim edilen dört başı mamur bir rezalet. İlk günlerin heyecanı, yerini normal bir hayata terkettiğine göre AKİS bundan böyle elinde bulundurduğu dalavere hikâyelerini bu haftaki DENİZCİLİK faslının çerçeve örneği içinde takdim edecektir.

*

AKİS'in radyo programları büyük alâka topladı. Bu programlar Ankara ve İstanbul radyolarında salı akşamları yayınlanmakta devam edecektir. Biz yayın saati olarak Ankarada 18.55'i İstanbulda 22'yi radyo idarelerinden rica etmiş bulunuyoruz. Program zaruretleri mini olmadığı takdirde "Haftanın Akisleri" programı o saatlerde yayınlanacak, bir mâni çıktığında bunlar biraz erkene alınacaktır. Okuyucularımıza salı aksamları radyoları başında bulunmalarını tavsiye ederiz.

Saygılarımızla **AKİS**

Cilt; XVIII, Sayı: 307

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

6 TEMMUZ 1960

DENİZCİLİK

Suiistimaller

Bir "Gemi Kralı"

Geçen haftanın sonlarında bir gün orta boylu, atletik vücutla, rahat tavırlı, elleriyle hareketler yaparak konuşan 39 yaşında bir adam sühuneti daima 18 derecede sabit kalan yazıhanesinde:

"— Ortaklarım Muzaffer Menteş, İlhan Arakon, Samim Sergen" dedi, sonra gülerek ilâve etti "Bir de Fatin Rüştü Zorlu!"

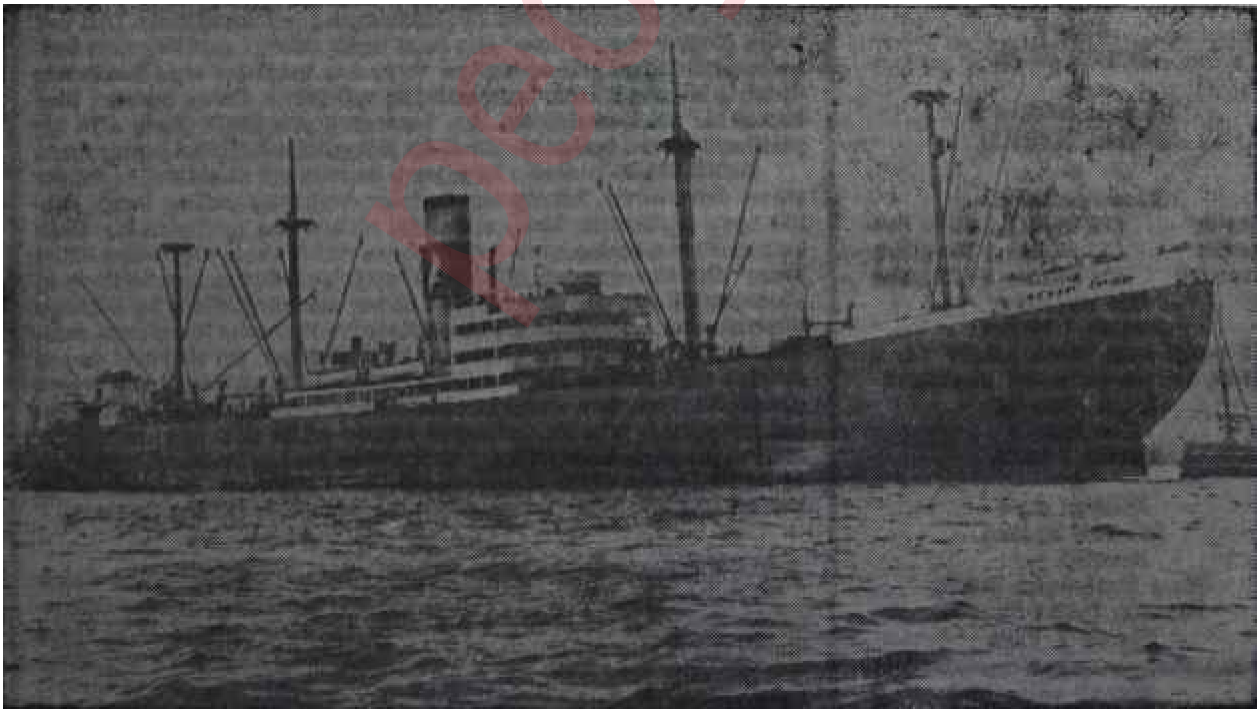
Adam, bir zamanlar Şeker Kralı diye anılan meşhur milyoner Hayri İparın oğlu Ali İpardı ve kurduğu Ipartransport şilepçilik şirketindeki ortaklarının kimler olduğunu sayıyordu. Tabii, son isim amerikanvari zevklere sahip genç milyonerin bir latifesinden ibaretti. Üzerinde altından mamul Ronson bir çakmak, envai çeşit nefis Havana püroları, mısır yaprağına sarılı sigarillolar bulunan masasının gerisinde Ali İpar kendine has fütursuzluk içindeydi. "Air conditioned = Hava tertibatlı" yazıhanesi son derece lüks tarzda döşenmişti. Çalışma masasının yanında İki telefon ve bir diktafon duruyordu. Ipartransportta sadece görünüş değil, işlerin idaresi de amerikanvari oluyor, genç milyoner büyük armatörlerin usulleri dairesinde çalışıyordu. Teferruatla alakalanmıyor, kesin kararlar veriyor, bunların takibini yardımcılarına bırakıyordu. Zaten Ali İpar karşısındakine derhal zengin bir ailenin iyi ve şımarıkca yetişmiş evladı intibaını veriyordu. Her halinden işlerini bir sporcu zihniyetiyle yürüttüğü, atıldığı sahada rekor kırma hevesinde bulunduğu ve ikinciliği kabul etmediği belli oluyordu. Nitekim konuşurken sözünü esirgemiyor, tehlikeli şakalar yapıyor, kudretine pek güvenen bir tavır takınıyordu.

"— Sabık hükümetin Türk Silâhlı Kuvvetleri tarafından devrilmesi üzerine memlekete döndüm. Gocunacak bir şeyim olsaydı böyle hareket etmezdim" dedi.

Halbuki bu Ali İpar, görülmemiş bir nüfuz ticaretini meharetle organize etmiş ve iki mesul şahsın yardımını sağlayarak herkesin ağzını hayretten açık bırakacak tarzda bir şilep filosuna sahip olmuştur. İki yardımcısı Fatin Rüştü Zorlu ve Nihad Âli Üçüncüdür. Üç kişilik şebeke Ipartransporta bir kalemde 588 bin dolar kıymetinde Uç gemiyi be« davaya maletmiş, üstelik 31.932 dolarlık bir diş kirası bırakmıştır. Akı] durduran bu hâdisenin hikâyesi D.P, iktidarının tarihine altın harflerle yazılacaktır.

Yirmi yıllık dost!

Ali İpar, o sporcu ruhuyla bundan bir müddet evvel iş sahasında rekor kırmak ve müthiş kabiliyetlerini göstermek hevesine kapıldığında gözlerini yirmi yıllık aile dostu Fatin Rüştü Zorluya çevirmiştir. Zorlu,



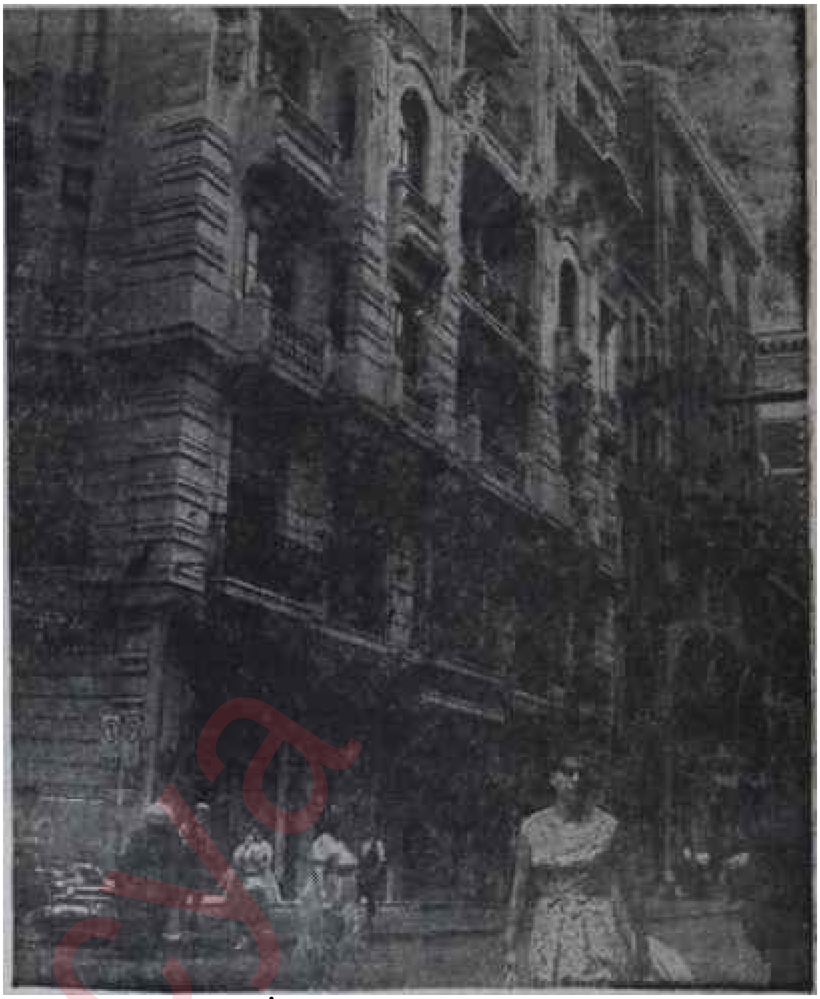
Necip İpar şilebi
Eti *senin kemiği benim*

genç anbabına kolay yoldan servetin nasıl kazanılabileceği hususunda "tuyeau = ön bilgi" vermekten kaçınmamıştır. Yakında kotalar ilan edilecek, ithalat artacaktır. İthal mallarının bir kısmı Türk şilepleriyle yurda nakledilecektir. Eğer küçük İpar şilepçilik işine başlar ve tezgâhını iyi kurabilirse kısa zamanda milyonlar vurabilecektir. Zorlu, bu hususta elinden geleni yapacaktır. Bunun üzerine Ali İpar, Haşim Mardinin Türk Ticaret Bankasına terhin edilmiş Haran şilebini satın almış ve armatörlüğe başlamıştır. Ancak İparların Sazma adlı bir Anonim şirketi varsa da bu şirketin armatörlük yapma ve gemi ithal etme hakkının bulunmadığı anlaşılmıştır. Halbuki Zorlunun ve İparın daha büyük planlan vardır. Zorlu İpara en müsait şartlarla gemi ithal ettirtecek ve bir filo kurdurtacaktır. Sabık Dışişleri Bakanının Amerikada bu işlerde kullandığı mutemet bir adamı, Nihat Ali Üçüncü vardır ve onun vasıtasıyla şilep bulmak işten bile değildir. Ipartransport bu şartlar altında ve görünüşte dört ortak tarafından teşkil edilmiştir: Ali İpar, kız kardeşi Muzaffer Menteş, İlhan Arakon ve Samim Sergen. Ortaklığın beyni küçük İpar olacaktır.

Sabık Haran şilebine Necip İpar ismini koyarak işe başlayan Ipartransport firması 2 Ekim 1959 tarihinde Ulaştırma Bakanlığına başvurarak Pasifle Warriors Steamship Corp. dan Mertagon, Culter ve Argosy adlı üç şilebi satın almak İstediğini bildirmiştir. Firma bu iş için döviz tahsis edilmesini arzulamaktadır. Firma Mertagon şilebine Mehmet İpar, Culter şilebine Virjinya İpar, Argosy şilebine Nezihi İpar adına verecektir.

Hokos, pokos

Ipartransportun bu müracaatından tam bir hafta evvele kadar, 2 Haziran 1959 tarihli Resmi Gazetede münteşir "gemi kotasının tahsis şeklini gösterir talimatname" esaslarına göre Türk parasını bankaya yatırdıktan sonra, ilân edilmiş bulunan gemi yaşlarına ve teknik evsafa uygun gemi teklif eden, bunları dış seferlerde çalıştırıp döviz geliri sağlayacağı hakkında usulüne uygun şekilde taahhütname veren ve fiyat kontrolü yaptıran şahıslara teklifleri incelenip uygun görüldüğü takdirde memurlardan kurulu Gemi Seçme Heyetince otomatikman döviz tahsis edilmekteydi. Bu talimatnamenin hükümlerine nazaran kredili olarak gemi mübayaa etmek de mümkündü.



İparların Mısırlıoğlu hanı
Ya Mehmet Yol

Eylül ayının sonlarında İktisadi Koordinasyon Heyetinde devrin nüfuzlu Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu -Bay yüzde on- ısrarlı taleplerde bulunmaya başladı. Bu usul kredi ile gemi mübayaasına imkân vermiyordu. Gemi Seçme Heyetinin selâhiyetleri sadece teknik evsaf ve fiyat tetkikine inhisar ettirilmeliydi. Diğer hususlarda karar sel ahiye ti İktisadi Koordinasyon Heyetine alt bulunmalıydı. Başbakanın gözdesi İktisadi Koordinasyon Heyetindeki meslekdaşlarna bu tezini 26 Eylül 1959 tarihinde kabul ettirdi ve bu yoldaki karar 504 sayıyla alındı. Bir hafta sonra, 2 Ekim 1959 da Ipartransport müracaat etti.

Ipartransport % 50 peşin, mütebakisi bir sene vadeli -evet, bir sene vadeli- kredili olarak şu fiyatları veriyordu: Mehmet İpar 91.071 sterlin, Virjinya İpar 91.071 sterlin, Nezihi İpar 100 bin sterlin. Yekûn 282.142 sterlin tutuyordu. Ipartransport bu müracaatı yaparken Türk lirası da yatırmamıştır.

Selâhiyetleri bir hafta önce Fatin Rüştü Zorlunun -Bay yüzde on- talebi üzerine azaltılmış bulunan Gemi Seçme Heyeti gerek gemileri daha o ay içinde satın almış bulunan alıcı firmanın alış fiyatlarını, gerekse o tarihe kadar döviz tahsis ettiği diğer gemilerin fiyatlarını nazarı dikkate alarak ilk iki geminin 60-65 bin sterlin, diğerinin ise 75 - 80 bin sterlin edebileceğini bildirmiştir. Ayrıca Virjinya İpar gemisinin -Virjinya Bruce eski devrin şöhretli bir sinema yıldızıdır, Ali İpardan yirmi yaş kadar büyüktür, Ali İpar yıldızla Amerikadayken evlenmiş, Türkiyede askerlik çağı geldiğinde Amerikalı eşini muvakkaten boşayarak yedek subaylık hakkını muhafaza etmiş, fakat askerliği bittiği halde henüz nikâh tazelemesi yapmamıştır- 1941 tarihinde denize indirilmiş olmasa hasebiyle talimatnamede, ka-

bul edilen azamî 16 yaş haddini 22 ay geçmiş bulunduğunu belirtmiştir.

Bu rapor üzerine Zorlu, İktisadi Koordinasyon Heyetinde hakikaten cansiperane gayretler sarfetmiş, neticede 599 sayılı kararın alınmasını başarıyla sağlamıştır. Bu karara göre Heyet gemilere sırasıyla azami fiyatı, yani 65, 65 ve 80 bin sterlinden 210 bin sterlini döviz olarak tahsis etmektedir. Virjinya İpar da, mübayaa sırasında mer'i yaş haddine uygun olduğu mütaleasıyla ithal edilebilecektir. Buna mukabil Heyet selâhiyetini kullanmış ve gemilerin bedelinin %50 değil, %75 inin peşin ödenmesini, geri kalanına da %6 faiz verilmesini kabul etmiştir,

Halbuki Gemi Seçme Heyetinin tasarruflarına Dışişleri Bakanının başlıca itirazı yaşlı gemi mübayaasına meydan verildiği ve peşin fiyatla gemi alındığıydı. Tahsis esası onun bu istikametteki ısrarlı talepleri üzerine değiştirilmişti. Ulaştırma Bakanlığı da bu tiplerde azami gemi yaşını indirmişti. Bütün bunlara rağmen Ipartransportun işi geldiğinde aynı Zorlu -Bay yüzde on- bambaşka hava çalmıştır. Böylece bu firmanın yeniden tanzim olunan yaş hadlerine uygun bulunmayan bir gemisine müsâade edilmiş ve peşin gemi ithaline izin verilmezken %75'i peşin, bakiyesi bir sene vadeli acaip teklif kredili olarak kabul edilmiştir. Ama işin acı tarafı Ipartransportun, gemilerin kıymetinden 200 bin dolar fazla tahsis istemesidir. Fiyat kontrolü, teknisyenlerin bulduğu cerhedilmez delillere istinat ettirilememiş olsaydı bu gemiler için 72 bin sterlin fazla döviz verilecekti. Bu dövizler her halde gemiyi satanın kasasına girmeyecekti.

Koordinasyon Heyeti âzalarının •e Heyetin toplantısına teknisyen sıfatıyla katılan memurların üzerinde ittifak ettikleri husus bu mevzuun Heyete sabık Dışişleri Bakam tarafından getirildiği ve görülmemiş maharetle savunulduğudur.

Bedava bayrak

Fakat Ipartransportun müamelelerindeki fevkalâdelik bununla kal mamıştır. Zorlu, üç gemiye derhal Türk bayrağı çekilmesini istemiştir. Zira işin asıl vurgun tarafının gerçekleşmesi için buna lüzum vardı. Ipartransport üç gemiye döviz tahsisi için müracaatını 2 Ekim 1959 tarikinde yapmıştır, döviz tahsisi İktisadi Koordinasyon Heyetinin 19 Kasım 1959 tarih ve 599 sayılı kararıyla yapılmıştır. Buna rağmen New York Başkonsolosluğu Nezihi İpar gemisine 10 Ağustos 1959, Mehmet İpar ve Virjinya İpar gemilerine ise 5 Eylül 1959 tarihlerinde bayrak şehadetnamesi vermiştir!



Ali İpar
"Bay yüzde doksanı!"

Resmi Gazetenin 17 Nisan 1957 tarihli nüshasında münteşir "Gemi Bayrak Şehadetnameleri hakkında nizamname" bir geminin yabancı memlekette bulunduğu sırada Türk bayrağı çekme hakkını elde etmesi halinde yapılacak muameleleri göstermektedir. Bu nizamnamenin 3. maddesinin 8. ve'9. bentlerinde "mülkiyetin iktisabına esas olan vakıalar" ve "Türk bayrağı çekme hakkına esas olan vakıalar"ın bildirilmesi şart koşulmuştur. Bu bakımdan gemilerin maliki olduğu iddiasıyla Başkonsolosluktan bayrak şehadetmesi talep eden bir şahsın evvelâ bu husuları tevsiki gerekirdi. Halbuki Ipartransportun Başkonsolosluğa ibraz ettiği ve mülkiyenin sübut vesikası diye ileri sürdüğü mukavelenamelerde gemilerin Ipartransporta teslimi için bedellerinin %50 - 75 inin peşin olarak ödenmesi şarttır. Bunun ödenmesi ise ancak iki, üç ay sonra gerçekleşebilmiştir. Başkonsolosluğun üç ay evvelden bu gemilerin .Türk bayrağı taşıma hakkını iktisap ettiğine nasıl kanaat getirdiğini anlamak **için Fatin Rüştü Zorlunun nüfuzuna** başvurmak gerektir. Öyle ya Ipart-'ransportun teklifini İktisadi Koordinasyon Heyeti pek âlâ reddedebilirdi. O zaman ne olacaktı? O zaman sahibi resmen Türk olmayan gemilere Türk bayrağı çekilmiş olacaktı. Nitekim Türkiye Cumhuriyetinin bütün tarihinde hiç bir gemiye bu şekilde bayrak şehadetnamesi verilmemiştir ve bu, açık nüfuz ticaretidir.

Ama Zorlunun -Bay yüzde on-, Ipartransportun ve şebekenin Amerikadaki eli Nihat Âli Üçüncünün üç gemiye Türk bayrağı çektirmekte aceleleri vardı. Zira gemilere, hem de bir tek ilk seferleri için öyle bir navlun hazırlanmıştı ki gemiler şebekeye bedavaya kaldıktan başka' 31.932 dolarlık da diş kirası sağlanaçaktı.

Yağma Hasanın böreği

Ali İparın yirmi yıllık ahbabı Zorlu o tarihlerde Et ve Balık Kurumunun Amerikadan ithal ettiği brüt 92 bin ton nebatî yağın nakliyesinin 46 bin tonunun Türk bandıralı gemilerle yapılması kararından haberdardı. öteki 46 bin ton CCC nizamları gereğince konferansa dahil yabancı bandıralı gemilerle nakledilecekti. Mevzu 1.153.655 dolar muadili 10.382.895 liralık bir navlun tediyesini gerektiriyordu. Bunun Türk firmaları arasında taksimi şöyle plânlandı;

20 bin ton Denizcilik Bankası
11 bin ton Ipartransport
7 bin ton K. Sadıkoğlu
6.800 ton N. Doğan
1.200 ton Sair firmalar

Halbuki nakliyat, 46 bin tona 152 ton daha ilâvesiyle şöyle yapıldı;

24.797 ton Ipartransport
11.506 ton Denizcilik Bankası
6.790 ton N. Doğan
1.059 ton A, ve R. Sadıkoğlu
1.000 ton Seferoğlu
1.000 ton Sohtorik

Değişiklik, şebeke tarafından başarıyla gerçekleştirildi. Ipartransportun üç gemisine acele ve usulsüz olarak bayrak çekilmesi de zaten bu yüzdendi. Zira Dışişleri Bakanlığının inisyatifiyle 1959 Haziranında teklif isteme suretiyle ihale yapıldığında İparların elinde sadece Haşim Mardinden düşürdükleri Necip İpar -eski Haran- şilebi mevcuttu. İparlar öteki gemileri elde eder etmez kendisiyle mukavele yapılmış bulunan K. Sadıkoğlu firması bir kambiyo suçuyla itham olundu ve dış sefer yapmasına müsaade edilmedi. Mukavelenin bir maddesindeki hükme dayanılarak ona düşen navlun Ipartransporta devrediliverdi. Ama asıl rakip Denizci-

lik Bankasıydı ve onun elindeki aslan payının alınması lazımdı. Şebekenin Amerikadaki eli Nihat Ali Üçüncü, kendi rolünü orada oynadı. Satın alınan nebatî yağların Amerikalı müteahhitlerinin Amerikan makamlarından paralarını tahsil edebilmeleri için bu yağların 30 Eylül 1959 da gemiye yüklenmesi gerekiyordu. Ancak Washington'daki Türk Ekonomi Heyeti Eylül sonunda liman işçilerinin greve başlayacaklarım bildirerek yağların en geç 22 Eylül tarihinde yüklenmiş olması gerektiğini Et ve Balık Kurumuna tebliğ etti. Aksi halde akreditifler temdit edilmeyecekti. Kurum telâşa düştü ve Denizcilik Bankasını sıkıştırdı. Fakat Amerikadaki Türk Ekonomi Heyeti ısrar ediyordu. Heyet üstelik akıl da verdi: Yağların 22 .Eylülden önce yüklenmesi lâzım geliyordu, Denizcilik Bankasının bu işe tahsis ettiği Aydın gemisi bunu yapamayacaktı, halbuki Ipartransport malik olduğu ve satın almayı kararlaştırdığı gemilerle bunu başarabilirdi! Öyle ya, gemiler zaten Amerikadaydı. Buna mukabil Türk Ekonomi Heyeti Denizcilik Bankasının New York acentesinin müteaddit müracaatlarına cevap dahi vermedi ve en sonda acente bu vaziyeti 27 Ağustos tarihinde telle Bankaya duyurdu, şikâyet etti.

Vakit gecikmişti, üstelik akreditifin temdit edilmeyeceği tehdidi mevcuttu. Et ve Balık Kurumu ilk hareket edecek Türk gemisine yükleme yapılması hususunda Washington'daki heyete talimat verdi. Nihat Âli Üçüncünün manevrası muvaffak olmuştu. Heyet, ele geçirdiği bu selâhiyeti yağların yarısından fazlasını Ipartransporta vermek suretiyle kullandı. Aydın şilebine gelince, o yarı boş vaziyette hareket zorunda bırakıldı. Ama ne gam! Maksat hasıl olmuştu ya..

Başka kaşkariko

Ipartransport işi aldıktan sonra Et ve Balık Kurumuna gönderdiği konşimentolarında en son yükleme tarihini 28 Eylül 1959 olarak gösterdi. Konşimentolar halen Kurumun elindedir. Ancak bu tarih ilk mukavele esaslarına uygunsa da Washington'daki Türk Ekonomi Heyetinin nakliyatı Denizcilik Bankasına yaptırtmamak için ileri sürdüğü lüzumun hiçe sayıldığını ispat etmektedir. Heyet yüklemenin 22 Eylülde tamamlanması gerektiğinden Ipartransportu tercih ettiğini bildirmişti. Demek ki buna rağmen Ipartransportun altı gün gecikmesine göz yumulmuş ve iş Zorlunun -Bay yüzde on- yirmi yıllık ahbabına verilince bütün zaruretler ortadan kalkmıştı. Üstelik işin bu safhasındaki iki görgü şahidi daha başka açıklamalarda da bulunmuşlardır.

Thule Ship Agency'nin İkinci Başkanı olup 1960 yılı başına kadar Denizcilik Bankası Deniz Nakliyat T. A.O, nın New York acenteliğini ifa eden Caulfield . Dış Ticaret Dairesi Başkan muavini Adnan Erdaş ve aynı daire raportörlerinden Reşat Erkmen ile vaki bir konuşmasında yağların 12 Ekim 1959 tarihinde dahi henüz tamamen Ipartransportun gemilerine yüklenmediğini, o vaziyette rıhtımda durduğunu, geminin bu tarihten sonra hareket ettiğini, keyfiyetin gemi seyir jurnali, New York limanının kayıtları ve Ipartransportun İstanbul kambiyosuna vermiş olması gereken 80 bin dolarlık tahmil masrafına ait vesikalardan anlaşılabileceğini söylemiştir. Caulfield ayrıca Washington'daki Türk Ekonomi Heyetinin Denizcilik Bankasına yük vermemek gayesile her türlü güçlüğü çıkarttığını bildirmiştir. Deniz Nakliyat T.A.O. nın New York mümessilliğini halen yapmakta olan Can Göknil de Hazine müşaviri Kemal Sibere aynı hususları teyit etmiştir. Böylece muamelelerin her türlü usulsüzlüğünün üstünde ortaya yeni bir kaşkariko daha çıkmaktadır. Bu suretle Washington'daki Türk Ekonomi Heyetinin Ipartransportu ilzam eden ve halen Et ve Balık Kurumunun dosyalarındaki mektupları ayrı bir mâna ve sarahat kazanmaktadır. Sonra unutmamak lâzımdır ki Ipartransportun acenteliğini alan ve şimdiye kadar Türk Ekonomi Heyetinin forwarder'liğini fasılasız surette yapan Alltransport İnc. ın 13 Ekim 1959 tarihini taşıyan 2/110954 sayılı Shipping Advice'ında yükleme tarihi 12 Ekim 1959 olarak gösterildiği halde buna bağlı konşimentoda tarih 28 Eylül 1959 diye yazılmıştır.

Beleş filo

"Böylece yirmi yıllık dost Ali İparın süratle düzülen filosuna gemiler, daha Türkiyeye gelirken takdim edilen navlun tutarı 619.932 dolardır ve bu paranın Türk lirası muadili 5,5 milyon liranın üstündedir. Üç geminin satın alınma bedeli ise 210 bin sterlindir ki bunun muadili 588 bin dolardır. Yani yirmi yıllık dost Ali İpara Et ve Balık Kurumu üç geminin bedelini olduğu gibi takdim etmiş, üstelik 31.932 dolar diş kirası vermiştir. Tabii bundan Ipartransportun masrafını düşmek lâzımdır ki o masraflar da müteakip seferlerde süratle telâfi olunup kâra derhal geçilmiştir. Bu cazip şartlar altında akla gelen sual niçin her Türk vatandaşının bir gemi satın alıvermediğidir. Nitekim Ipartransport da işin tadım aldığından derhal altı şilep daha getirtmek için harekete geçmiş Ve bu şilepleri bulmuştur da.. Bu yoldaki resmi müracaat yapılmıştır.



Ali İpar eşi ve kız kardeşiyle Hollywood'da
Alameriken bir aile

Geçen haftanın , sonlarında dehşetli iş adamı Ali İpar muhteşem yazıhanesinde iki elini açıyor ve: ;

"— Gemi Seçme Heyetinin muvafakatine rağmen, nedendir bilmem, Koordinasyon Heyeti bu talebimizi reddetti" diyordu.

Hiç şüphe yok 1960 modeli yeni, armatör, yirmi yıllık ahbabı Fatin Rüştü Zorlu ile bugünlerde buluştuğunda bu sualin cevabını "Bay yüzde on"dan sorup öğrenebilecektir.

YURTTA OLUP BİTENLER

İnkılap

Ak koyun, kara koyun

(Kapaktaki Hakim)

Geçen haftanın sonlarında bir gün kızgın Temmuz güneşi Ankaranın Emek mahallesindeki bahçe ortasına kurulmuş küçük ve mütevazi bir evin sokağa bakan pencerelerinden içeri yeni yeni girerken saçları kısa kesilmiş, sıhhatli, iri yapılı bir adam işine gitmek üzere hazırlanıyordu. Her zamanki gibi erkenden kalkmıştı. Ağır ağır giyindi. Yatak odasından çıkarak annesinin hazırladığı kahvaltı masasının başına oturdu. Neşeyle kahvaltısını yaptı, çayını içti, annesi ve kızkardeşine veda ederek dairesine doğru yola koyuldu. Bu sıralarda saat 7.30 u gösteriyordu.

Saçları kesili adam Bakanlıklar durağında otobüsten indiğinde o civarda oturan memurlar islerine gitmek üzere henüz evlerinden çıkıyorlardı. Adam dinç ve sıhhatli adımlarla köşe başındaki gazete bayiine yürüdü. Sarı bir yirmibeşlik verip bir Ulus gazetesi aldı. Gazetenin başlıklarına söyle bir göz attı. Niyeti mesai saati başlayıncaya kadar günün haberlerini okumaktı. Gazetenin manşetinde iri harflerle "Yüksek Soruşturma Kurulu açıklandı" ibaresi vardı. Adam ikinci başlığı da şöyle bir gözden geçirdi. Üçüncü başlığa inecekti ki birden duraladı. İkinci başlığı tekrar okudu. Çerçeve içinde. siyah etli harflerle birincisine nazaran daha küçük ikinci başlıkta adamın alâkasını ziyadesiyle çeken bir isim vardı: Celâlettin Kurelman! İsim adamın alâkasını çekiyordu, zira kısa saçlı bu erkenci memur Celâlettin Kurelmanın tâ kendisiydi.

Kurelman daha fazla oyalanmadan çalışmakta olduğu Yargıtay binasına doğru acele adımlarla yürüdü. Yargıtayın önüne geldiğinde şayet iki dakika evvel gazeteden durumu öğrenmemiş olsaydı muhakkak ki çok daha fazla şaşıracaktı. Doğrusu Yargıtay 6. Ceza Dairesi Başkanı, bu erkenci memur, böyle şeylere alışık değildi. Patlayan flâşlar Kurelman şaşırttı. Gazetelerin orada bekleşen foto muhabirleri Kurelmanın etrafını aldılar ve poz poz resmini çekmeğe başladılar. Mütevazi memur bu hücumdan utandı ve bir hayli sıkıntılı dakikalar geçirdi. Yargıtaydaki 6. Ceza dairesinin bulunduğu kısma geldiği zaman boncuk boncuk terlemişti. Ama yüzünde mesut bir tebessüm vardı. Ceza Dairesindeki



Adalet Bakanı Kurelmanı tebrik ediyor

Yerine yakışan adam

diğer erkenciler, Başkanlarının bu telâş ve heyecanım biraz yadırgadılar. Zira Yüksek Soruşturma Kurulu bir akşam evvel radyoda açıklanmışta. Ne var ki o gece Kurelmanların erkenden yatmaları bu haberi duymalarına engel teşkil etmişti. Üstelik Celâlettin Kurelmanın, bu işin ba--ına getirileceği aklının köşesinden geçmediği gibi bununla ilgili herhangi bir işarete de rastlamamıştı.

Eleğin üzerindekiler..

Hakikaten geçen hafta zihinleri kurcalayan ve hemen hemen herkesin konuştuğu en mühim mevzu Yüksek Soruşturma Kurulunun kimlerden teşekkül edeceğiydi. Otuz kişi ve bir de başkandan ibaret olacak Kurul üyelerini öğrenmeğe çalışan pek çok meraklı vatandaş vardı. Vatandaşların bir kısmı Kurulu hakikaten samimiyetle merak ediyor ve bu ağır mesuliyeti yüklenecek şahısları tanımak istiyordu. Ama bazı kimselerin merakı bir başka cephedendi. Sabıkların memlekete miras bıraktıkları "rüşvet ve kayırma" düşüncesi bunları ümide kaptırıyor, Yüksek Soruşturma Kumlu üyelerine şu veya bu şekilde tesir edilebileceğini zannediyorlardı. Ee, bunun için de evvelâ isimleri öğrenmek lazımdı. Hele İstanbuldan başkente geçen hafta içinde gelen söylentiler yürekler açısıydı. Ortaya astronomik rakamlar atılmaktaydı. "Batistanın Zenginleri" paranın kendilerini kurtarabileceğini halâ ciddiyetle ümit ediyorlardı,

Bütün bunlar Milli Birlik Komitesi üyelerinin da kulağına gelmişti. Komite üyeleri duyduklarından endişelenmediler. Hatta hazırlıkları normal bularak mantığın bunu icap ettirdiğini birbirlerine gülerek söylediler. Komite üyelerini endişelendiren nokta başkaydı. Seçilecek otuzbir kişinin son derece ince elenip sık dokunması ve omuzlarına büyük mesuliyet yüklenecek bu kimselerin hakikaten vazifeyi kusursuz başarabilecek liyakatte olması gerekmekteydi. Bu bakımdan Millî Birlik Komitesi üyeleri geçen hafta içinde zor, fakat mühim bir işin içinden çıkmak için büyük bir gayret sarfettiler. Hükümet tarafından kendilerine verilen ve yüz kişinin ismini ihtiva eden listenin de dışına çıkarak seçimi geniş bir kadro arasından yaptılar.

Her Millî Birlik Komitesi üyesine birkaç kişi düşüyordu. Komite toplantılarım öğleden sonra yapıyor, öğleden evvel Millî Birlik Komitesi üyeleri birer detektif gibi çalışıyorlardı. Araştırmalar son derece gizli ve kimseye bir şey hissettirmeden yürütülüyordu. Yüksek Soruşturma Kurulu adayları hakkında toplanan bilgiler Komite üyeleri tarafından itina ile tasnif ediliyor, dosyalanıyordu. Üzerinde durulan şahısların yakınları, zerre kadar şüphelendirilmeden, Milli Birlik Komitesi üyelerince sorguya çekiliyor ve gerekli dokümanlar darleniyordu. Tahkikat oldukça yorucu ve eğlenceli geçti. Milli Birlik Komitesi üyeleri bazen umulmadık hadiselere rastlıyorlar ve hoş sürprizlerle karşılaşıyorlardı. Nihayet haftanın sonuna doğru çalışmalar bitti ve haklarındaki tahkikat tamamlanan adaylar arasında seçime geçildi.

Haftanın içinden

Balayının İyisi

Metin TOKER

Geçimlerin tarihi konusunda çeşitli söylentiler dolaşıyor. Siyasî partilerin temsilcileri kendilerine göre bir takım hesaplar yaparak vaziyet alıyorlar. Aynı şekilde, gazetelerde de bir tartışma başlamıştır. Seçim tarihi dolayısiyle Geçici İdareden bu memleketin beklediği işlerin ne olduğu hususu ortaya atılıyor ve birbirine zıt fikirler ileri sürülüyor. Bunların üstündeki hakikat şudur ki İnkılap hareketi birinci ayını doldurmuş, fakat seçimler için kesin bir tarih henüz ilân edilmemiştir.

Şimdi, bir noktayı ciddiyetle belirtmek lâzımdır. 27 Mayıs İnkılâbının bütün dünyada görülmemiş bir alakayla karşılanması ve Türkiyeye, Türk Ordusunla itibarların en yükseğini sağlamış olması daha ilk günden seçimler konusunda açık taahhüde girişilmesi neticesidir. Sayın Eisenhowerin mesajından Korede çıkan bir gazetenin başyazısına kadar yabancılar tarafından ileri sürülen her tefsirde bu husus itinayla belirtilmiştir. Bunun sebebi basittir. 27 Mayıs İnkılâbı, dış görünüşü itibariyle bir askeri hükümet darbesidir. Askerî hükümet darbeleri, en meşru hallerde bile bir meşrulyetsizilk veçhesi taşıdıklarından ve nihayet bir vesayet idaresini sürdürmeye kalkıştıklarından hür âlemde hiç bir zaman fazla tutulmamışlardır. Bir fenalığı bir başka fenalıkla tedaviye kalkışmak, basiret noktasından tereddütler uyandırmıştır. Hele askerî hükümet darbesi yolundan iktidar alanların bunu seçimle meşru ellere tevdide çıkardıkları güçlükler bilindiğinden, Nasırın, Kasımın, Castro'nun misali ortada olduğundan 27 Mayıs inkılâbının "en kısa zamanda seçim" taahhüdünün niçin böylesine ilgi çektiği kolaylıkla anlaşılabilir. Platonik "en kısa zaman" tabirinin yerine bir kesin tarihin ilânında artık büyük fayda vardı r.

Seçimler mevzuunda yapılan en açık beyanat, bizzat sayın Gürsele aittir. İnkılâbı şahsında temsil eden Devlet, Hükümet ve Milli Birlik Komitesi Başkanı Türk milletine üç ay içinde seçimlere gidileceğini resmen ilân etmiştir. İnkılâp hareketini bu taahhüt şu anda manen bağlamaktadır. Fakat bunun, ilk günlerin heyecanlı havası içinde söylenmiş bir söz olduğu ve realiteye uymadığı izaha lüzum hissettirmeyecek kadar ortada bir hakikattir. Üç ay içinde seçim yapılamadığı takdirde aklı başında hiç kimse İnkılâp hareketinin mânevi temelinin zedelendiğini iddia etmeyecektir. Bir tek şartla : Sayın Gürsel tarafından verilmiş bu sözün vâdesi geldiğinde hakiki seçim tarihinin ayıyla ve günüyle Türk milletine ve gözleri bize çevrik dünyaya ilân edilmesi şartıyla. Seçimler üç ay değil, beş ay içinde yapılır, seçimler beş ay değil, on ay içinde yapılır. Zerrece ehemmiyeti, hiç bir mahzura yoktur. Geçici İdarenin işinin bitmesi için konulacak makul bir müddet her yerde hoşgörürlükle karşılanacak, bu idarenin en ziyade muhtaç bulunduğu prestijine asla halel gelmeyecektir.

Yalnız, seçim tarihi tesbit edilirken iki noktayı göz önünde tutmak fayda verecektir. Askeri idare, daha ilk günden, ilmin ışığından azami nisbette istifade yolunu tutmuş, kendisine rehber olarak ilim adamlarını seçmiştir. Seçim tarihi tesbit edilirken onların fikirlerini almak, onlarla istişarede bulunmak, hattâ onların tekliflerini kabul etmek bir iyi niyet delili olarak alâka çekecektir. Zira, unutmamak lazımdır ki seçimlerin tarihi büyük nisbette ilim heyetlerinin çalışmalarıyla ilgilidir ve doğrusu istenilirse ilk gün ortaya atılan "üç ay"ın gerçekleşememesinde onların da payı mevcuttur. Memleketin bünyesine uygun bir Anayasa kesin olarak ne kadar zamanda hazırlanır ve onu takiben demokratik bir Seçim Kanununun yürürlüğe girmesi kaç ay ister? Bu suallerin cevabı alınmadan Geçici idarenin seçim tarihini ilân edebilmesi mümkün değildir. İlim adamlarının taahhüdü Geçici İdarenin taahhüdü olacaktır.

Fakat bunun yanında Geçici İdare, geçicilik vasfını bir an dahi gözden uzak tutmamakta büyük hassasiyet göstermeye mecburdur. Bazı temayüllere bakılırsa Milli Birlik Komitesi bu memleketin bütün dertlerini halledecek, ondan sonra seçimlere gidecektir. Bunun seçimsiz bir sistemi ebediyen devam ettirmek mânasından başka mâna taşımadığı ortadadır. Zira bir memleketin -ne bu memleketin, ne başka memleketin- dertlerinin tükenmesine imkân yoktur. Siyasî hayat bunların halli için sarfedilecek gayretlerin üzerine bina olunur, seçimler, o istikamette çalışacakları iş başına getirir, tutumları beğenilmeyenleri mesuliyet mevkilerinden uzaklaştırır. Demokratik rejimin mekanizması bundan İbarettir. 27 Mayıs inkılâbının gayesi, bu mekanizmanın çalışmasını güçleştiren pislikleri ortadan kaldırmak olmuşlar. Bir partinin etiketini taşımakla beraber aslında bütün bir milletin arzusunun ifadesi olan ve İlk Hedefler Beyannamesi diye bilinen hususlar memlekette gerçekleştirildikten sonra ekonomi sahasında, sosyal sahada. adalet sahasında, askeri sahada, eğitim sahasında uzun vadeli işler seçimle gelip seçimle gidecek idarelerin vazifeleri arasına girecektir. Bu sahalarda D.P. nin yaptığı tahribat bugünden önlenir, hattâ tamirata girişilir, ama asü restorasyon devri normal demokratik rejimin işlemesiyle açılır. Unutmamak lazımdır ki C.H.P. bu ilk Hedefler beyannamesini gerçekleştirmek için milletten sadece altı ay istemişti.

Geçici İdareye bütün yüklerin verilmek istenmesi sebepsiz değildir. Şu anda her şey o kadar rahat, o kadar kolaylıkla, öylesine basiretli şekilde hallediliveriyor ki insanın gönlü ortalıkta dert bırakılmamasını istiyor. Ama her şey toz pembeyken, herkes sadece alkış tutarken, bir prestij hazinesine el daldırmak daima mümkünken devlet idaresi, memleket idaresi kolay gelir. Bu kolaylığa alıştınız mı ilk güçlüklerle birlikte kaşlar çatılır, "bunca iyiniyete rağmen tenkitlere kalkışılması" sinirlilik yaratır, hele bazı başarısızlıklarla karşılaşıldı mı o toz pembe vasat rengini değiştiriverir. "Biz öyle olmayız" demek beyhudedir. Tarihte herkes "öyle" olmuştur. Bu devlet idaresinin tabiatı icabıdır, bu insanın tabiatı icabıdır, bu cemiyetlerin tabiatı icabıdır. Hakiki basiret bu gerçeği daima hatırda tutmak ve balaylarının en iyisinin kısa balayları olduğunu bir an dahi unutmamaktır.

Tarihte abideleşmenin tek yolu da zaten bundan

Milli Birlik Komitesi 29 ve 30 Haziran günleri yaptığı iki toplantıda münhasıran bu iş üzerinde durdu. Adaylar birer birer incelendi. Herbiri üzerinde uzun münakaşalar yapıldı. Birinci günkü toplantı tam altı saat sürdü. Komitenin toplantısı bittiğinde Yüksek Soruşturma Kutulunun iskeleti belli olmuş, üyelerden birçoğunun isimleri tesbit edimişti. Nitekim aynı gün Radyoevinde bir basın toplantısı yapan Basın Yaym Umum Müdürü Yarbay Ahmet Yıldız Kurulun engeç bir gün sonra açıklanacağını, kendisine sorulan bir suâle cevap olarak ifade etti.

Kurulun teşkili için yapılan müzakereler son derece hararetli oluyordu. Ancak bu, fikir ayrılıklarından ziyade hassasiyetin verdiği bir hararetti. Zira Milli Birlik Komitesi üyelerince toplanan bilgi hakikaten son derece geniş, son derece sıhhatliydi. Komite üyeleri doğrusu iyi birer detektif olabileceklerini bu mesaileriyle belli etmişlerdi. En ufak şüphe, Soruşturma Kurulu üyeliğine seçilmemek için kafi geliyordu.

İkinci günün sonunda otuz kişilik Kurul ve bir de Başkan seçilmişti. Radyoya gönderilen bülten, Yüksek Soruşturma Kurulu üyelerini bütün yurda duyurdu. Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanlığına Yargıtay 6. Ceza Dairesi Başkanı Celâlettin Kurelman getirilmişti. Üyeler arasında Yargıtaydan 8, Danış taydan 3 kişi bulunuyordu. Ayrıca 7 yargıç subay, 2 yargıç, 5 savcı, 3 de hesap uzmanı Kurula dahil edilmişti.

Milli Birlik Komitesi üyelerini o gün Meclisten çıkarken görenler üzerlerinden büyük bir yükü atmış insanların rahatlığıyla hareket ettiklerini müşahadeden geri kalmadılar. General Gürsel de aynı durumdaydı. Meclisin kapısından çıkınca kendisine alkış tutanları tebessümle karşıladı ve belki de bu yüzden "tazahürisflere kızmadı. Otomobiline güleryüzle bindi. Toplanan kalabalığı iki eliyle selâmlayarak aralarından geçti. Başbakanlık Müsteşarı Alpaslan Türkeş, Gürselin hemen arkasından çıktı. Koltuğunun altında Yüksek Soruşturma Kurulu Üyeleriyle alâkalı kabarık bir dosya bulunuyordu. Otomobiline bindi ve dağılmak üzere olan kalabalığı ikiye yararak Meclisin önünden uzaklaştı.

Bir hukukçu

İşte haftanın sonundaki gün Ankaralı gazetecilerin Yargıtay binası önüne toplanma» larının sebebi buydu. Bütün Türkiye bir Celâlettin Kurelmandan bahsediyordu. Bu Celâlettin Kurelman bir gece evvel bulunamamış, resmi dahi çekilememişti. Düşüklerin dosyalarını hazırlayacak heyetin başına getirilen zat kimdi, kimin nesiydi, tabiatı nasıldı, zevkleri neydi? Umumi efkar bu suallerin cevabını merak ediyordu.

Celâlettin Kurelman 1906 yılında İstanbulun Fatih semtinde doğdu. Babası Asım bey son derece çalışkan bir hukukçuydu. Küçük Celâlettin çok sevdiği ve hayatı boyunca "Örettiği Asım beyin nek adam" kabul tesirinden kurtulamadı Meslek olarak hukukçuluğu seçmesi bu yüzden dir.

Prof. Onarın Demeci

Anayasa Komisyonu Başkanı Ord. Prof, Dr. Sıddık Sami Onar bu haftanın başındaki gün AKİS'in İstanbul muhabirine komisyonun çalışmaları mevzuunda aşağıdaki bilgiyi vermiştir.

Çalışmalarımız ilerliyor. Bütün esasları gözden geçirmiş bulunuyoruz. Bu arada yeni Anayasamızın ana hatlarını ve sistemini tesbit ettikten sonra yasama yetkisi ve bu yetkiyi haiz olan B.M.M. üzerinde durduk. İki Meclis sistemi prensip itibariyle kabul edildi. Bu meclislerin teşekkül tarzı, seçmenlerde ve seçilecek üyelerde aranılacak vasıflar üzerinde de görüşlerimizi tesbit etmiş bulunuyoruz.

İki Meclis arasındaki karşılıklı münasebetler ve yetkileri de müzakere ettik. Bu suretle Anayasanın ve bilhassa 2. Cumhuriyetin Anayasasının en mühim mevzuu bütün teferruatı ile işlenmiş bulunuyor. Görüşmelerimizin esaslı noktalarından biri, devletin iktisadi hayatında nâzım rolünü oynayacak bir organı ve teşkilâtı vücuda getirmektir. İktisadi Devlet Teşekküllerini kendi gaye ve maksatlarından uzaklaştıran, siyasî maksatlara âlet etmek isteyenlere bu fırsatı vermemek için gerekli hükümleri koyacağız.

Bu mevzu ile bilhassa İktisat Fakültemiz ehemmiyetle meşgul olmakta ve bize yardım etmektedir. Ferdî haklarla Sosyal hakların korunması ve muvazeneli bir hale getirilmesi için de gerekli hükümler hazırlanmaktadır.

Seçim hususunda B.M.M. nin seçmenlerini genç bir yaşa, on sekize indirmeyi, ikinci mecliste ise daha yüksek bir yaşı -22 ilâ 25- esas tutmayı düşünüyoruz. Bu arada askeri şahıslara da seçim hakkı tanınması teklif edilecektir.

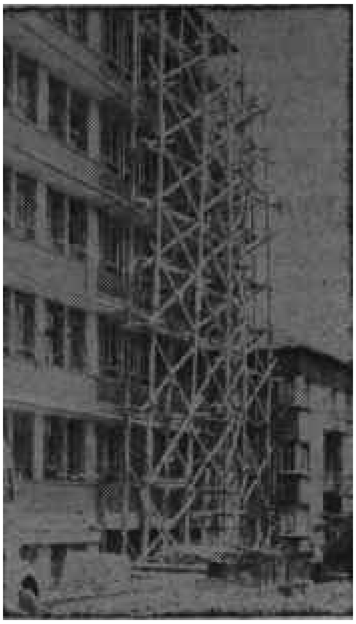
Eski Anayasa ile 2. Cumhuriyet Anayasası arasındaki en esaslı sistem farkı, eski Anayasanın İstiklâl Harbindekl şartların icabı olarak tek kuvvet ve tek meclis esasına dayanmasına mukabil, bugün hazırlanmakta olan Anayasamızın kuvvetler muvazenesine istinad etmesidir. Tecrübeler göstermiştir ki İstiklâl Harbindeki fevkalâde haller ve icaplar kalktıktan sonra tek kuvvet ve tek meclis esasına dayanan Anayasa, parti ve parti liderlerinin tahakkümüne müncer olmaktadır.

Komisyonumuz 28 Mayısta vazifeye çağırıldı. İlk iş olarak İnkılâbın içtimai ve hukukî esaslarını ve meşruiyetini belirten beyannameyi hazırlıyarak Millî Birlik Komitesine verdik. Bundan sonra Komisyon umumî heyet halinde yukarda zikrettiğim esasları tesbit etti. Bir kısım arkadaşlarımız Anayasa ile alâkalı bazı hususlar üzerinde çalışmak için Ankarada kaldılar. İmkân buldukça da İstanbula geldiler. Fakat umumi heyet toplanmadığı zamanlarda da tâli komisyonlar bir taraftan başka memleketlerin Anayasalarım tarıyarak vesikalar topladılar ve bunların prensiplerini formüle ettiler. Bu surette komisyonumuz bazı üyelerini komisyon dışı vazifelendirmiş olmasına, ayrıca dışardakl meşguüyetlerimize rağmen -Cenaze Merasimi, Üniversitenin açılışı gibi- 28 Mayıstan bu yana mesaisine aralıksız devam etmiştir.

Açtığımız ankete gelen cevaplar altmışı aşmıştır. Bu arada anketimizi gayet açık ve esaslı bir surette cevaplandırmış olan derginize teşekkürü bir vazife sayıyorum.

Çalışmalarımızı Temmuz sonuna kadar neticelendirmeğe ve ilk projeyi Millî Birlik Komitesine teslime gayret ediyoruz. Buna da muvaffak olacağımızı zannediyorum.

Bu zat mal beyanında bulunmalıdır



Cevherioğlunun evi
Temelinden su çıkacak!.

Hâkimlik mesleğinin insanlara servetten çok şeref sağladığı bilinen hakikatlerdendir. D.P. iktidarının, meşhur Adalet Bakanı Hüseyin Avni Göktürk marifetiyle Temyizde basın dâvalarına bakan Üçüncü Ceza Dairesinin basma getirdiği -asıl başkanı ve arkadaşlarını "görülen lüzum üzerine" emekliye sevkettikten sonra- Celil Cevherioğlu çocuklarına ne derece şerefli bir isim bırakacaktır, bilinmez. Nitekim Göktürk adaletinin tatbik âleti, İnkılâp hareketinin ilk icraatı arasında "görülen lüzum üzerine" işinden atılmış, emekliye sevkedilmiştir. Ama üstadın, sülâlesine bir servet bırakacağında zerrece şüphe yoktur. Bu zat, sadece bir tek binasını İşçi Sigortalan Kurumuna 681 bin liraya satmak meharetinl göstermiştir. AKİS Ankarada Süleyman Sırrı sokağındaki, 1039/7 parsel numaralı bu binanın eğlenceli hikâyesini daha önce yazmıştı. Üç katlı bir bina ve 681 bin lira fiyat! Kurum o tarihte yaptığı bir açıklamada D.P. Belediyesinin Takdir Komisyonunca binaya 656.385 lira fiyat biçildiğini, mal sahibinin 25 bin lira daha istediğini, bu talebin de 'işin müstaceliyeti göz önünde bulundurularak" itirazsız kabul edildiğini bildirmiştir. Halbuki aynı tarihte emlâk komisyoncuları binanın taş çatlasa 300 bin liradan fazla etmeyeceğini söylemekteydiler ve bu da AKİS'te yazılmıştı. Neşriyatın tek neticesi AKİS'e ait yeni yeni cezaların tasdikinden ibaret kalmıştır. Celil Cevherioğlu bu hizmetinin mükâfatını böylelikle sağlamıştır.

Şimdi, 681 bin liraya bina satan ve hâkimliğin bazı kimseler için pek kârlı meslek olduğunu parlak şekilde ispat eden Celil Cevherioğlu derhal mal beyanında bulunmalıdır. Zira Celil Cevherioğlu bunun çok üstünde bir servet toplamaya, başardı meslek hayatı boyunca muvaffak olmuştur. Evvelâ ortaya çıksın: Böyle bir hâkime, mesleği ne sağlamıştır! Sonra, ümit edilir ki işçinin alın terinden kesilen bir paranın nasıl bir hakkaniyet dairesinde D.P. büyüklerinin gözdesi bu Temyiz hâkimine ödendiği tahkik edilecek, hakkın üstü geri alınacak ve mesuller cezalarını göreceklerdir.

Böylece bir muamma da kendiliğinden çözülmüş olacaktır: Evliya Başbakan Menderesin Temyizin basınla alâkalı kararlarım bunlar imza dahi edilmeden nasıl olup ta öğrenebildiği muammam!

Celâdettin Kurelmanın çocukluğu tamamen Kadıköyde geçti; İlk tahsilini Kadıköyde tamamlayan Celâlettin orta mektebi de orada bitirdi. Orta halli bir ailenin çocuğuydu. Bu bakımdan çocukluk yılları şaşaalı olmadı. En büyük zevki babasının çalışmalarını takip etmek ve onun kalın kitaplarım karıştırmaktı. Küçük Celâlettinin çocukluk yıllarında edindiği bir huy halen itiyat halinde devam etmektedir. Sabahlan evden çıkarak mektebe kadar yürüyen Celâlettin sonra sonra bu yürüyüşleri uzattı ve bir spor haline getirdi. Tek basına yürürken düşünür, büyüyünce neler yapacağını tahayyül ederdi. Kurelman büyüdüğünü süratle hisseden nadir insanlardan biridir. İlkokul sıralarında son derece sakin ve mütevazı bir talebeydi Arkadaşları tarafından sevilirdi. Ancak sakinliği dolayısıyla arkadaşları küçük Celâlettini pek fazla aralarına almazlardı.

Orta okul yılları Celâlettin için daha hareketli geçti. O yaştaki çocukların havailiğine karşılık Celâlettinde okumaya karşı büyük bir arzu belirdi. Bunda babasının tesiri çok olmuştur. Celâlettin büyüdüğünü hissediyor ve babasına bakarak ileride bir şeyler olabilmek için çalışmak gerektiğini anlıyordu. Bu sırada yürüme sporundan başka sporlara da merak sardı. Ancak bu, Celâlettini okumaktan geri bırakmadı. Boş vakitlerini hafif sporlar ve kitaplarla dolduruyordu.

Ortaokulu bitirdiği zaman Celâlettin ileride ne olacağını, hangi mesleğe intisap edeceğini biliyor ve kültürünü o yönde geliştirmeğe çalışıyordu. Genç Celâlettin babası gibi hukukçu olmağa kararlıydı. O sıraların ünlü liselerinden Kabataş Erkek Lisesine kaydoldu. Lise hayatı sakin, mütevazi ve gürültüsüz geçti. Bir tek sene bile kaybetmeden liseyi pekiyi dereceyle bitirdi. İyi bir talebeydi. Kendi dersleri haricinde arkadaşlarının derslerine de yardım eder ve bundan büyük bir zevk duyardı.

Liseyi 1925 - 26 ders yılı döneminde bitirdi. Evvelden kararlı olduğu için tereddüdsüz Hukuk Fakültesine kaydoldu. Genç adam Hukuk Fakültesindeki ders yılları sırasında hukuku seçişinin ne kadar isabetli olduğunu ve yaradılışının buna ne kadar müsait bulunduğunu daha iyi anladı. Çalışmayı çok seviyordu. Ayrıca incelemeler yapmak, kanşık hukuki meseleler üzerine eğilerek tanlar hakkında yargılara varmak daha talebeyken bugünkü Soruşturma Kurulu Başkanının zamanının büyük bir kısmım hasrettiği şeylerdi. Ders kitaplanndan başka hukuki bütün yayınlan takip ediyor ve hocalarından aldığı ilmi arttırmak için çalışıyordu.

1929 - 30 ders yılı döneminde Hukuk Fakültesini bitirdiğinde hem iyi bir hukukçu, hem de olgun bir insandı. Hukuk tahsili kendisine sadece hukuk ilmi Vermemiş, insanları sevmeği de öğretmişti.

İlk memuriyet..

Genç hukukçu mezun olduğu yıl Uzunköprü Savcılığına tâyin edildi. Uzunköprüde geçirdiği yıllar onun meslekte yetişmesini sağladı. Bir taşra savcısı olarak belki de düşün-

düklerinin çok dışmda hâdiselerle karşılaştı. Ama bunlar genç adamı yıldırmadı. Her hadiseden yeni bir eyler kapmak, her hâdiseden yeni bir şeyler öğrenmek için çalıştı. Mavaff ak da oldu. Kurelman Uzunköprüden sonra sırasıyla Çanakkale, Gerze ve Gebzede vazife gördü. Her gittiği yerde dürüstlüğü ve çalışkanlığı sayesinde hürmet ve sevgi ile karşılandı.

1936 senesi genç savcı için bir dönüm noktası oldu. Gebzedekl vazifesinden alınarak İstanbula Savcı Muavini tayla edildi. İstanbul Kurelmaınn meslek hayatında yepyeni bir devredir. Savcı muavini olarak birkaç yıl vazife gördükten sonra İstanbulun muhtelif yerlerinde hakimlik yaptı. Evvelâ Sultanahmet Sulh Mahkemesine tâyin edildi. Buradan çocukluğunu geçirdiği Kadıköy semtine Asliye Ceza Hakimi diye verildi. Kurelman Kadıköy Asliye Ceza Hakimi olarak 1952 yılına kadar vazife gördü. O yıllarda Kurelman artık oturaklı bir hukukçu olmuş, gençlik yıllarını geride bırakarak orta yaşlıların safına karışmıştı. 1952 yılında terfi ettirilerek İstanbul İkinci Ağır Ceza Reisliğine getirildi. Kurelmanı İkinci Ağır Ceza Mahkemesi riyaset kursusunda görenler "Yerine yakışıyor" demekten kendilerini alamıyorlardı. İki yıl müddetle Ağır Ceza Reisi olarak vazife gören Kurelman 1954 senesinde Yargıtay üyeliğine getirildi. Daha sonra 6. Ceza Dairesi Başkanlığına tâyin edildi.

Bir müzmin bekâr..

Celâlettin Kurelman şimdi 54 yaşındadır. Hiç evlenmemiştir. Bunun sebebini soranlara şöyle cevap vermekte ve manalı manalı gülümsemektedir:

" —Evlenmek biraz da tesadüf işi.. Gençliğimde herhalde tesadüf edememiş olacağım. Şimdiden sonra da tesadüf edeceğimi hiç zannetmiyorum. Zaten annem ve kızkardeşim bana ailenin kutsal havasını en güzel şekilde taddırıyorlar. Gerisine, boşvermek gerekir..."

Dinç bekârın günlük hayatı son derece muntazamdır. Küçükten beri edindiği itiyadı hâlâ bırakmamıştır. Sabahları çok erken kalkmakta ve ekseri günler dairesine yürüyerek gitmektedir. Tâ Bahçelievlerden Bakanlıklara kadar yürüyen Kurelman dinçliğini, hâdiseleri sinirlenmeden tahlil edebilmesini, rahatça düşünebilmesini bu yürüyüşlere borçlu olduğunu söylemektedir.

Bütün yemekleri sevmekte, aralarından birini tercih etmemektedir. Buna da küçüklüğünden alışmıştır. Ancak bir şartı vardır: Yemeklerin İyi pişmiş olması!. Mamafih Kurel-

Bir Seçim

Çok partili siyasî hayata girişimizden bu yana, milli iradeyi tezahür ettirecek seçim sistemi meselesi, daima mühim meselelerimiz arasında yer almıştır. Garip bir tecellidir ki siyasi partilerimiz, muhalefet devirlerinde adetâ bir propaganda bayrağı olarak ellerinde tuttukları ve her siyasi toplantıda dile getirdikleri meşhur nisbi temsili, iktidara geçtikleri zaman unutmuşlar, istikrarlı bir hükümet kurmak için ekseriyet sisteminin şart olduğunu ileri sürmeğe koyulmuşlardır. Nisyan ile malûl olmayan haf ızai beşeri 1940 - 50 devresi üzerine teksif edecek olursak, o devrede muhalefette bulunan Demokrat Partiyi, ekseriyet sisteminin bir cilvesi neticesinde, parlâmentoda muhalif vatandaş toplulu ğu ile mütenasip nisbette temsilci bulunduramamanın üzüntüsü içinde görürüz. Parlâmentoda, partilerin temsilcileri bakımından bir kuvvet muvazenesinin sağlanamaması başlıca şikâyet mevzularından biri olmuş ve iktidara gelindiği takdirde ilk icraatlar arasında bu temsil sisteminin ele alınacağı millete vaad edilmişti.

Ekseriyet sistemi ile cereyan eden 1950 ve bilhassa 1954 seçimlerinden sonra, bu sistemden şikâyet sırası C.H.P. ye geçmiştir. Seçmen vatandaşın % 40 ına yakın bir topluluğu temsil eden bu parti, Mecliste pek az bir milletvekili grubu ile temsil edildiği zaman, ekseriyet sisteminin adil olmadığını söylemeğe başlamış ve nisbî temsilin kabul edilmesi lüzumu üzerinde ısrar etmiştir.

Demek oluyor ki, bu memleket ekseriyet sisteminden, âdil bir temsile yer vermediği ve parlâmento içerisinde kuvvet muvazenesini sağlıyamadığı için şikâyetçidir.

Nitekim bu iddialar, neticeleri ilân edilmiş ve belli olan her üç seçimde bariz bir şekilde doğrulanmıştır.

1950 seçimleri ekseriyet usulü ile yapılmıştır ve bu seçimlerin neticeleri yukardaki tabloda gösterilmiştir. Bu neticeler dikkatle tetkik edilecek olursa bariz olarak iki nokta göze çarpmaktadır :

1 — Her şeyden evvel bu seçim sistemi, iktidarı alan partiyi, memleket içerisindeki hakiki kuvvetinin üstünde bir çoğunlukla Meclise getirmektedir. Reylerin % 53,35 ini temin etmiş olan Demokrat Parti, Meclis içinde % 83,57 gibi bir milletvekili çoğunluğu ile temsil edilmektedir. Bu ise, seçimlerdeki adaletin, yani partilerin kuvvetleri nisbetinde temsil edilmesi prensibinden uzaklaşmasını doğurmaktadır.

2 —- Ekseriyet sisteminin adaletsizliğinden meydana gelen bu durumdur ki iktidar partisini. Meclis ekseriyetine bakarak, memleket içerisinde de aynı derecede kuvvetli olduğu fikrine saplamaktadır.

Bu sistemin tcnkid edilebilecek olan bariz aksaklıklarından biri de, seçime katılan partilerden birinin, memleketteki seçmen kütlesinec ekalliyette bırakılmış olmasına rağmen, parlâmentoda ekseriyette ve iktidarda olmasını temin etmiş bulunmasıdır. Filhakika 1957 seçimlerine göre muhalefet, seçmen topluluğunun çoğunluğunu temin etmiş olmasına rağmen, parlâmentoda ekalliyette kalmıştır. Daha titiz birneticeye ulaşmak ve daha sarih olmak için bu seçimlerin neticelerini de bir tablo halinde aşağıya alıyoruz :

1950 seçimleri

Seçmen sayısı : 8.905.743 İştirak etmeyen : 952.688 Nisbet: % 10,70
Reyini kullanan : 7.953.055 İştirak nisbeti : %89,30

Partiler	Reyler	U.rey nisbeti	Milletvekili adedi	M. % Nisbeti
D. P.	4.242.833	% 53.35	408	% 83,57
C. H. P.	3.165.095	% 39,78	69	% 14,40
M. P.	240.209	% 8,03	1	
Bağımsız	267.955	% *3*,85	9	% 1,88

Sistemi Aranırken

Dr. Cemal AYGEN

1957 Seçimleri:

Seçmen **sayısı**: 12.077.413 İştirak **etmeyen :** 2.846.599 Nisbet:%21,94
Reyini kullanan: 9.230.814 İştirak nisbeti : % 78,06

Partiler	Reyler	U.rey nisbeti	Milletvekili adedi	M. % nisbeti
D. P.	4.403.190	% 47,70	424	% 69,50
C. H. P.	3.768.043	% 40,82	178	% 29,18
C. M. P.	668.295	% 7,19	4	% 0,66
H. P.	**806.419**	% 3,86	4	% 0,66
Bağımasız	39.867	% 0,48		— ——

Şimdi bu tabloyu tetkik edecek, olursak ekseriyet sisteminin adaletsizliği bariz olarak bir kere daha belirtmekte ve yukarıda işaret etmiş olduğumuz siyasî huzursuzluğun menşei ve sebebi açık olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu seçimlerde muhalefet grubu, seçimlere katılan 9.230.814 vatandaşın kullandıkları muteber reylerin 4.824.624 ünü elde etmiş olmasına rağmen 610 temsilciden teşekkül eden Parlâmentoda ancak 186 yer elde edebilmiştir. Halbuki bu reyleri ve ekseriyet usulü ile seçilmiş olan milletvekili sayısın- nisbete vuracak olursak, partilerin memleket içerisindeki kuvvetleri ile mütenasip derecede parlâmentoda temsil edilmemiş olduklarını tesbit ederiz.

Demokrat Parti 4.403.190 reyle, yani kullanılan muteber reylerin % 47,70 i ile 424 temsilci, yani parlâmento bütününün % 69,50 ini temin etmektedir. Bana mukabil bütün muhalefet, temin etmiş olduğu 4.827.624 reyle, yani kullanılan muteber reylerin % 52,30'u ile, ancak 186 temsilci, yani parlâmento bütününün sadece % 30,50'sini kazanabilmektedir.

Demek oluyor ki ekseriyet sistemi ile rey bakımından Demokrat Parti ekalliyette kalmasına, vatandaş çoğunluğunca tasvip edilmemesine rağmen, parlâmentoya câli ve kâzip bir çoğunlukla gelebilmektedir. Böylece, temel ve mesnedi bir ekalliyet olan iktidar ortaya çıkmaktadır.

Nasıl olmalı?

Bir kere ekseriyet sisteminin bu aksaklığını tesbit ettikten ve memleketin bu sistemin neticelerinden çektiğini belirttikten sonra, İkinci Cumhuriyet Parlâmentosunu meydana, getirecek ve nisbi temsile müstenit seçim kanunu ve sistemi hakkında bir ışık kendiliğinden belirmektedir.

Nisbi temsil kabul edilirken, memleket gerçekleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bakımdan seçmen vatandaşın alışmış olduğu seçim usullerinde radikal bir değiştirmeye gidilmemelidir. 1946 dan bu yana memleketimizdeki seçmen vatandaşın alıştığı ve benimsediği bir usul vardır: liste Sistemi. Bu usule göre seçmen vatandaş, lehine reyini kullanmak istediği parti listesini oy sandığına atmaktadır. 1957 seçim kanununda yapılan bir değişiklik hariç tutulacak olursa 1946, 1950 ve 1954 seçimlerinde rey sahibi vatandaş, arzu ettiği takdirde, seçim bölgesinde aday gösterilenlerden beğenmediklerini listesinden Bilebilmekte ve onun yerine dilediğini yazabilmektedir. Şu halde tesbit edilen bir nokta vardır ki, o da üste usulünün terk edilmemesi ve seçmenlere karma liste yapabilme hakkının tanınmasıdır.

Şimdi bir kere bu nokta tesbit edildikten sonra hal edilmesi gerekli mesela şudur : Bu esasa müstenit nisbi temsil nasıl gerçekleşebilir?

Önce şu hususa işaret edelim ki, liste usulü ile da nisbi temsile gitmek mümkündür. Seçim bölgesinin gene vilâyetler asası üzerine olacağını düşünecek olursak seçmen vatandaşın karşısına partiler birer liste ile çıkacaklardır. Fakat, seçmenleri bu listelerle bağlamamak için, tercih ettikleri adayları bir sıraya tâbi tutmaları yoluna gitmek mümkün olduğu gibi (Devredilen oy usulü), listedeki adaylardan bazılarım silmek ve yerlerine başkalarım yazmak şekli da düşünülebilir.

Ancak memleketimiz bakımından üzerinde bilhassa durulması icap eden nokta, her zaman söylenegelmekte olan nisbî temsilin başlıca iki mahzurunu bertaraf etmektir. Bunlardan birincisi, nisbi temsilin parti sayısını çoğaltacağı ve ikincisi de istikrarlı bir hükümet teşkil etmek imkânının zayıflayacağı endişeleridir.

Bu tehlike ve tenkitlerden birincisinin, yani nisbi temsilin parti sayışım arttıracağı düşüncesinde, memleketimiz bakımından endişe payı azdir. Zira nisbî temsilin parti sayısını artırabilmesi için bar şeyden evvel teşkilâtlanmış menfaat gruplarının ve çeşitli fikir cereyanlarının mevcudiyeti şarttır. Halbuki memleketimizde, Zonguldak gibi bazı işçi bölgeleri hariç tutulursa teşkilâtlanmış gruplara rastlamak mümkün değildir. Diğer taraftan Parlâmentoda temsil kabiliyeti olacak derecede kuvvetli fikir cereyanlarına da bizde rastlanmaz. Hal böyle olunca, nisbi temsilin bn mahzuru, memleketin bünyesi icabı ortadan kalkmakta veya hiç değilse tehlikesini hissettirmeyecek kadar azalmaktadır.

Vaziyet böyle olunca, hükümet kurmak için parlâmento içinde mütecanis bir ekseriyetin temin edilmesi meselesi kalmaktadır. Kaldı ki parti sayısının gelişi güzel çoğalmasını önleyecek tedbirlerin de alınması ve meselâ, muayyen bir derecede rey toplayamamış olan partilerin biç milletvekili çıkaramamaları da akla gelen tedbirlerden biridir. Bu gibi küçük partilere, Belediye ve İl Genel Meclisi seçimlerinde tesbit edilecek muayyen bir yüzdeden aşağı rey aldıkları takdirde, milletvekili seçimlerine iştirak hakkının verilmemesi de arzu edilen neticeyi temin edecektir. Böylece, mahalli kademede halkın idareye iştiraki ön plâna alınmış olur ve bunun da vatandaşın siyasî alandaki yetişmesindeki rolü ve ehemmiyeti inkar edilemez. Bu usuller başka yerlerde tatbik sahası bulmuştur.

manın o yönden hiç bir sıkıntısı yoktur. Zira hem annesi, hem de kızkardeşi çok iyi yemek pişirmektedirler.

İçki ile arası yoktur. Çok sıkıştığı, bir davet veya bir toplantıda ısrar edildiği zaman bunu bir bardak soğuk birayla geçiştirmektedir. Esasen işlerinin çokluğu Kurelmanı içki içmeği düşünmekten bile alıkoymaktadır.

Gece hayatı olmayan hukukçunun, işinden çıktıktan sonraki meşgalesi kitaplarıdır. Mesleğinin her zaman tetkiki gerektirmesi Celâlettin Kurelmanı sıkı'bir çalışmaya sevketmektedir. Gecelerini, elinde kitapları ve hukukla ilgili yeni yayınlar geçirir. Bu bakımdan ihtiyaç sayılabilecek eğlencelerden bile mahrum kalmaktadır. Meselâ bu yıl Kurelman, çok sevmesine rağmen, tiyatroya ancak bir kere gidebilmiş, sinemaya ise birkaç saatini ayırabilmiştir.

İşte, başkanlığını bu dinç ve çalışkan hukukçunun yapacağı Yüksek Soruşturma Kurulu geçen haftanın son günü ilk toplantısını yaptı. Bu, resmi bir toplantıdan ziyade bir tanışma toplantısıydı. Üyelerden Ankarada olanlar biraraya geldiler ve birbirleriyle tanıştılar.

Kurul resmen çalışmağa pazartesi gününden itibaren başladı. Yeni B.M.M. nin salonlarından biri Yüksek Soruşturma Kuruluna tahsis edilmişti. İlk iş olarak üçer kişilik tâli komiteler seçildi. On grup soruşturmayı türlü cephelerinden ele alacak ye süratle tahkikatı bitirecekti. Bu arada Yassıadaya da küçük bir seyahat yapmak lâzımgeliyordu. Sabıkların ifadeleri Yassıadada alınacaktı.

Ama gün geçtikçe ortaya çıkan pislikler insanı iğrendirecek hal alıyordu. Sadece düşük Menderesin kasasının açılması hâdisesi mideleri bulandırmaya yetti. Düşünülmeli ki bu adam Türkiyede Başbakanlık yapmış ve Türkiye Cumhuriyetinin mukadderatını elinde tutmuştu.

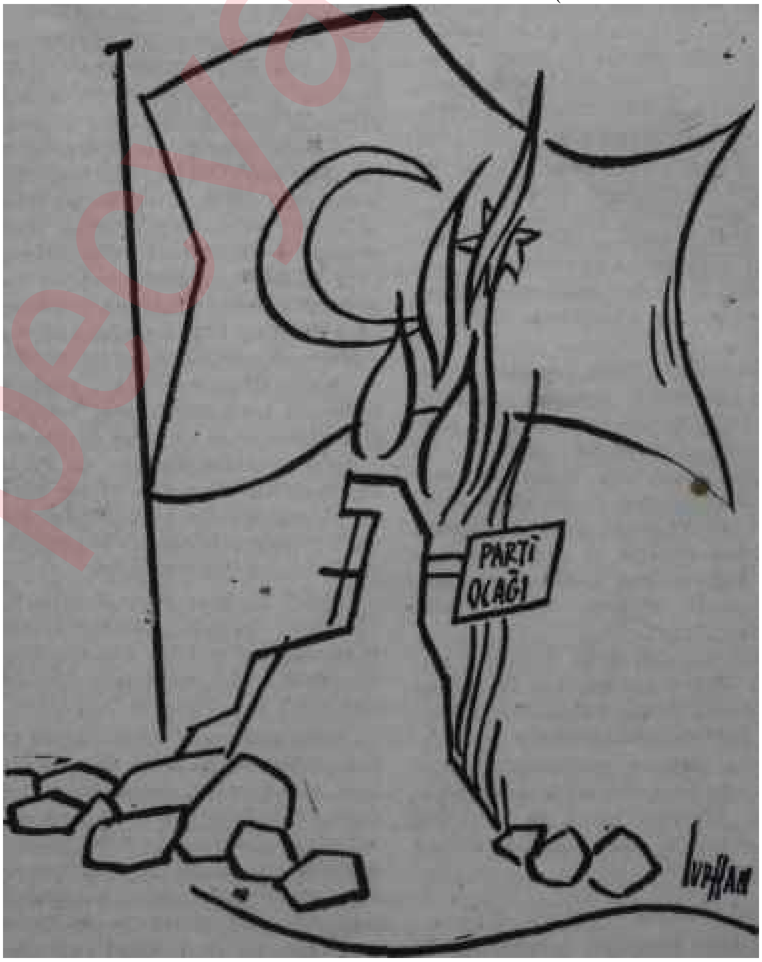
Kadın donları ve sonrası

Rezalet Menderesin yazı masasının gözleri açılınca başladı. Genç bir yüzbaşı masanın gözünü açtığında kendi gözlerinin de faltaşı gibi açıldığım hissetti. İlk gördüğü, beyaz bir kadm kilotuydu. Hem de nerede, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanının masasının gözünde! Elini biraz daha ileri uzattı. Avucuna gelen yumuşak nesneden ürperir gibi oldu. Ne olduğunu anlıyamadığı şeyi itina ile gözden ağır ağır çıkardı. Bu, bir kadın çorabıydı. Bazı yerleri kaçmıştı Daha sonra enteresan resimler bulundu. Bunların Meclis sıralarında bulunanlardan farkı Japon malı *olmayıp,* Avrupa menşe'li bulunmasıydı. Tabii, resimdeki aktörler de Avrupalıydı.

Rezaletin .büyüğü iç kapağında "Milner Safe Co. Ltd." yazılı çelik kasanın açılmasıyla ortaya çıktı. Bu, mühim evrak saklandığı bir kasaydı. Hakikaten içinden çıkan evrak son derece mühim, hayati ehemmiyeti haizdi! İlk göze çarpan, kasanın arkasına dayanmış iki şahane kadın fotoğrafıydı. Bunlardan birisi meşhur romancı S uzan Sözene aitti. Diğeri Sözenin rakibesi Ayhan Aydandı. Kasanın birinci gözünde muntazam tutulmuş, fakat gayrı muntazam yerleştirilmiş dosyalara rastlandı. İkinci gözünde ise biri ufak, diğeri daha büyük lüks zarflardan müteşekkil iki paket vardı. En alt göz bir seksoloji müzesini andırıyordu. İpek kadın çoraplarının neşrettiği kokular anlaşılan Menderes yaşındaki bir adam için lüzumlu kokulardi. İnsanın içini bayıltıyordu. Çorapların arkasında kenarı dantelli iki adet pembe renkte kadm kilotu bulundu. Kilotlar en pahalı cinstendi ve kullanılmıştı...

Birinci gözdeki dosyaların üzerinde Yassıada sakinlerinden bazılarının isimleri okunuyordu. Ağaoğlu, ileri, Yırcalı ilh.. içlerinde bol bol fotokopiler vardı. Bu vesikalar türlü şekilde elde edilmiş ve Beyfendinin hayati ehemmiyeti haiz evrakı arasına konulmuştu. Menderesin pek çok kimseyi rahatça elinde oynatabilmesi için lüzumlu ipler küçük çelik kasada mevcuttu. Bunlarla ilgili piyesleri oynamak sabık Başbakanın pek fazla hoşuna gidiyordu her halde. Piyes şuydu: Menderese yan gözle bakmağa kalkan eski dostlar hemen yemeğe çağırılıyordu. Şahane sofralar-' da yenilip içiliyor, sabık Başbakan

PARTİLERİN OCAK BUCAK TEŞKİLATI KALDIRILIYOR
(GAZETELERDEN)



— VARSIN YANSIN OCAĞIM
KURTULDU AL SANGAĞIM

bir punduna getirip, yan bakana bazı meselelerden bahsediyordu. Yan bakan evvela fazla tedirgjn olmuyordu. Zira kendisi de en azından Beyfendi kadar idareliydi. Karda yürümeğe en azından Başbakan kadar talimliydi. Ama ortaya bazı vesikalar atılınca tatlı su kahramanı yelkenleri suya indiriveriyor, Başbakanın yanında sadık bir bende kesiliveriyordu. Menderesin pek hoşuna giden hareketlerden biri de vesikaları sahibine gösterdikten sonra küçük parçalar halinde yırtması, parçaların yakılmasını emretmesiydi. Ancak Beyfendi foto-kopi sanatının hayranıydı ve insanlığa bunun sonsuz faydalar sağladığına inanıyordu! Sofralarda yakılan bir çok evrakın fotokopileri "Milner Safe Co. Ltd." markalı kasadan çıktı.

Lüks zarfların içindeki mektuplar, sabık Başbakanın Devlet işlerini nasıl belden aşağı düşürdüğünü ortaya koyuyordu. Mektupların büyük bir kısmı yeşil mürekkeple yazılmıştı. Yeşil mürekkepli mektupların altında daima aynı imza göze çarpıyordu: Suzan..

Suzanın mektupları son derece samimiydi. Mesela birinde Adnancığına şöyle demekteydi:

"Adnancıgım,

Epey uzadı. Seni arzuluyorum ben. Biliyorum işlerin çok. Fakat bir gececik uç, gel buraya. Hem de yakında gel. Beyaz peynirini, türlünü, fıstık içini ve rakını buz dolabında saklıyorum. Seni sıkmak, sıkmak, sıkmak istiyorum.."

"Türk Sağanı" diye isimlendirilen Suzan Sözen mektuplarını bir romancıya -Suzan Sözen gibi bir romancıya- yakışır tarzda yazmıştı. Mektuplarda müstehcen hikâyelere rastlanıyordu. Ama bunlar da fevkalâde bir üslûbla kaleme alınmıştı doğrusu!

Ufak paketteki mektuplar, birinciler kadar edebî değildi. İmza yerinde Ayhan Aydan' ismi okunuyordu. Büyük harf bir A ve sonundaki N harfi aşağı doğru uzatılmış bir Aydan..

Mektuplar itinayla paketlenip mühürlendi ve çantalara yerleştirildi. Kasayı açan genç yüzbaşı okuduklarından şaşkına dönmüş bir vaziyette

Beleşçiler!

İnkılâp hareketinden bu yana cemiyetimizde yeni bir tip türedi: Beleşçi! Sanki Türkiyede bütün müesseseler tâ temelinden sarsılmıştır ve her şey sahipsiz kalmıştır. Ticaret sahasında, sosyal hayatta, askeri hayatta, siyasî hayatta, iktisadi hayatta.. Beleşçi, nerede gözüne kestirdiği bir müessese varsa oraya yönelmekte ve hiç fütursuz "Artık burası benim olsun" demektedir. Bunun için de, şu heyecanlı günlerde hiç kimse ince eleyip sık dokumaz diye resmi teşebbüslere bile geçmekte, bir takım mânevi miras iddialarında bulunmaya, bir "o kalktı, ben oturayım" havası içinde kendi mülkiyetini sağlamlaştırmaya, ona hukuki veçhe vermeye kalkışmaktadır. Tabii bunlar, kendi sahalarında birer bulanık su avcısıdır ve çok zaman alâkalılardan lâyık oldukları muameleyi görmektedirler. Ancak iki aydan beri beleşçilerin sayısı öylesine inanılmaz bir nisbette artmıştır ki hiç bir ihtiyatın fazla sayılmasına cevaz yoktur.

Beleşçilerin konmak istedikleri müesseseler O derece çeşitli sahalara yayılmıştır ve içlerinde o kadar eğlencelileri vardır ki gülmemek imkânsızdır. Bir fabrikada hisse mi? "Bizim olsun" diyorlar, idare Meclisi üyeliği mi? "Ee, bizim başımız kel mi?" diyorlar. Maden ruhsatı mı? "Bırakın, ben işleteyim" diyorlar, Siyasi partiler bile bu tasallüttan masun kalamamışlardır. D. P. nin, adı var kendi yok Hür. P. nin varisleri türemiştir. Bu neviden müesseseler arasında Anadolu Klübünün Büyükadada Atatürk tarafından tesis ettirilmiş şubesi dahi vardır. Nereden bulurlar yarabbi, şimdi bir açıkgözler grubu, devletin mânevi ve maddi desteğiyle meydana getirilmiş bu şubeyi Anadolu Kulübünden çekip almak, üstüne konmak ve şubeyi doldurmuş "musevi vatandaş" lar topluluğunun malı haline getirmek istemektedirler.

Anadolu Klübü, fiiliyatta, Büyük Millet Meclisinin bir klübüdür. Bayar - Menderes ekibinin bu büyük müesseseyi lekelemiş olmasının Türkiyenin 1 numaralı müessesesini ebediyen itibar dışı bırakacağını sanmak sapıklıktır. Bundan sonra bütün millet, elele, bir teşrii meclisin başına bir Koraltanın getirilmemesine, toplantıların bir Erozan idaresinde yapılmamasına gayret gösterecektir. Yoksa, "Bu klüpte Demokrat milletvekilleri sefa sürerlerdi. Onların mensubu oldukları Ankaralıları atalım, bu şubeyi biz bir ayrı klüp haline getirelim. Ee, seneler-dir şube âzası diye zengin musevi vatandaşları da topladık, biz aramızda geçinip gidelim" tarzında düşüncelerle yarınki meclislerin azalarını ucuz -ve meşru- bir yazlıktan yoksun bırakmak demagojiden başka şey değildir. Kaldı ki milletin yarınki temsilcileri az paraya çalışmayı, şahsi menfaat gütmemeyi peşinen kabul etmiş kimseler olacaktır. Onları B.M.M. nin Atatürk tarafından kurulmuş bu yerlerinden edip, zengin tesislerini İstanbulun "akıllı iş adamları" na bırakmak, biraz insafsızlık gibi geliyor.

Gerçi bu gibi meselelerde böyle cereyanların doğmasına dağdan gelip bağdakini kovmaya kalkmış açıkgözlü Demokrat milletvekillerinin seneler senesi oraların haracını almış olmaları rol oynamıştır. Ama İnsanların kusurlarıyla müesseselerin kaderi başka şeylerdir. Nitekim Anadolu Klübü misalinde bir "İnsaflılar Grubu" ortaya çıkarak hem Klübün mülkiyetinde ve yarınk' Parlâmento âzalarının haklarında en ufak değişiklik yapılmaması, hem de Büyükadada oturanların Büyükada şubesine alt işlerde söz sahibi olmaları gerektiği gibi makulün makulü bir teklifle bu haftanın başında Ankara yolunu tutmuşlardır. Elbette ki bu teklifi de Ankaralılar hulûs ile kabul edeceklerdir. Zira, işin aslında, Büyükadada oturanların hangi müziği dinlemeleri veya kahveyi ne cins fincandan içmeleri hususu şubenin Azalarını alâkalandıran bir karar mevzuudur. Bu suretle ortalama yol bulunmuş olacaktır.

Bir klübün akibeti elbette ki mühim sayılmayabilir. Ama bu, İnkılâptan bu yana türeyen bir sınıfın ne derece çeşitli yerlere el atma sevdasında bulunduğunun lüzumundan fazla açık -ve eğlenceli- misalidir, aynasıdır. Beleşçilere hatırlatılması gereken husus hiç bir yerin sahipsiz kalmadığı, bir paylaşmanın mevzuunu teşkil etmeyeceği ve hukuki statükoların değiştirilmeyeceğidir. Unutmaya hakkımız yoktur: Rejim değil, iktidar değişti. Atatürkün klübüne gelince, eğer bir şey yapılacaksa şube âzalarının yeniden gözden geçirilmesinden ve "akıllı iş adamları"' na kapının gösterilmesinden ibarettir.

masanın üzerinde duran ve fotoğraf makinesin benzeyen bir âleti eline aldı. Makine, çakmak büyüklüğündeydi Sağ tarafında beyaz bir düğme vardı. Makinenin objektifine gözünü uydurdu, deklanşör zannettiği beyaz düğmeye bastı. Birden, eline ateş değmiş gibi, "Allah kahretsin" dedi ve makineyi yanındaki arkadaşına uzattı.

Beyaz düğmenin marifetleri hakikaten enteresandı. Her düğmeye basılışta ekrandan müstehcen bir re--im görünüyordu. Resimler türlü cephelerden türlü şekillerde alınmıştı.

Beyaz kitabın hikâyesi

Geçen hafta içinde tahkikat bu şekilde yürütülürken heyetler öyle şeyler buldular ki hani neredeyse kuyunun dibine inmekten vaz geçeceklerdi. Sabık Başbakanın bir "Beyaz Kitap" hikâyesi meydana, çıkmıştı ki duyanların akılları duracaktı. Menderes son aylarında D.P. nin nurlu istikbal teranesiyle mucizevi kalkınma hikâyesini bir kitapta toplamağa ve seçim öncesi bunu bastırarak dağıtmağa karar vermişti. Kitap bir rakam küpü olacak vs karışık birtakım lâflarla D.P. nin mucizevi kalkınması vatandaşın gözü önüne serilecekti. Bu iş için sekiz kişilik bir yazı kurulu kurulmuş, işin başına sabık Başbakanın akıl yoldaşlarından D.P. nin iktisadi tutum şampiyonu Memduh Yaşa getirilmişti. Yasaya bütün selâhiyetler verilmişti. Kitabın hazırlanması için gerekli para İş Bankası tarafından temin edilecekti.

Ayrılan fon Ahmet Dallının emrindeydi vs sınırsızdı. Beyaz kitabın kâğıdı milyonlarca lira sarfıyla İtalyadan ithal edildi. Kâğıt o derece lükstü ki Türkiyede bunu işliyecek ancak bir tek matbaa vardı. O matbaayla anlaşmaya varıldı.

Kitap hazırlanmış, baskıya verilmek üzereydi. Beyfendinin o günlerde aklına son derece parlak bir fikir geldi. Bir gün Yaşayı odasına çağırttı. istediği, hazırlanacak kitabın münevver tabakayı da tatmin eder şekilde alması ve, efsanevi kalkınma masalının bir punduna getirilerek onlara da yutturulabilmesiydi. Bu teklife Beyfendinin yoldaşı iktisatçı Memduh Yaşa bile şaşırdı. Odadan çıktığında ne yapacağını bilmiyordu. Elini şakağına koyarak derin derin düşündü. Nasıl olurdu da Beyfendi böyle bir şey istiyebilirdi? Yazı kurulunu tekrar topladı ve kitabın hazarlıklarına yeniden başlandı. Ancak kitap tamamlanamadı ve sabık Başbakanın kararını değiştirmesi Türk aydınlarını bir mizah şahaserinden mahrum etti.

Yapılan tetkikler sonunda İş Bankasındaki Beyaz Kitap fonundan ne kadar para çekidiği henüz tam olarak tesbit edilememiştir. Ancak bu mizah şaheseri için 27 Mayısa kadar sarfedilen paranın milyonların üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.

Bir arap şeyhi..

Sabık Başbakanın devlet kesesinden hesapsızca harcadığı, keyfince sarfettiği bununla kalmıyordu. Geride bıraktığımız hafta içinde Menderesin bir halife edasıyla yaptığı dini bağışların da foyası meydana çıktı. Eyüp camiinde kesilen kurbanlar, hoca ve din adamlarına yapılan ihsanlar hepsi, ama hepsi tahsisatı mestureden ödenmekte ve Beyfendi sabinden bir kuruş bile sarf etmek lüzumunu hissetmemekteydi. Ayrıca nin elden aldığı bu parayı nereye sarfettiği bir türlü anlaşılamadı. Milli Birlik Komitesi üyeleri ele geçenleri incelerken hakikaten hayret etmekten kendilerini alamadılar. Bir jiletle sekiz defa traş olarak ayın sonunu güç belâ getirebilen bu mütevazı askerler, bir traş için 30 lira bahşiş verilmesine bir türlü akıl erdiremediler.

Ama hâdiseler geliştikçe ahlaksızlığı sistem haline getiren bir rejimin cemiyetin her kademesinde tahribat yaptığı ve bütün memleketi tedaviye muhtaç hale getirdiği daha iyi ortaya çıkıyordu. Nitekim bunun bir delili kendisini belli etti.

Eski alışkanlıklar..

Yüksek Soruşturma Kurulunun açıklanmasından bir gün sonra, Cumartesi gecesi Ankaradaki Radyoevinin büyük kapısından girip sağ taraftaki merdivenden çıkar çıkmaz sola düşen küçük odada tombul, saçları dökülmüş, gür kaşlı bir binbaşı önüne koyulan altı sayfalık A.A. bültenini hırsla karıştırıyordu. Radyoevi Müdürü Bnb. Nusret Altuğun şayet başında saçları- olsaydı, nar teli muhakkak ki telsiz anteni gibi dimdik olacak ve sinirden tir tir titreyecekti. Genç binbaşı elindeki, kalemle A. A. nın önüne sürülen bülteninden birçok yeri asabiyetle çizdi. Bir kısmım sinirli hareketlerle karalıyarak bültenden çıkardı. Son iki sayfasını da tamamen yırtarak yeniden kaleme aldı.. Ondan sonra rahatlar gibi oldu ve derin derin odanın ılık havasını ciğer-



General Gürsel Esenboğada

Merasimsiz yolculuk

devri iktidarında yakınları tarafından Menderesin hazineden maaş, tahsisat vs harcırah almadığı şeklinde yapılan propagandanın nasıl bir balon olduğu ala geçirilen küçücük faturalardan anlaşıldı. Sabık Başbakan değil almamak, yurt dışına yapacağı seyahatların tahsisat ve harcırahlarını dahi peşin almakla maruftu. Ele geçen vesikalar arasında sabık Başbakanın çoluğuna, çocuğuna ve metreslerine devlet hazinesinden binlerce liralık ihsanda bulunduğu anlaşılıyordu. Hele bir faturada gö--- çarpan şu ibare okuyanları kahkahadan bayılttı. "Beyfendiye elden verilen", İbarenin karşısında 470 lira gibi bir rakkam yazılıydı. Beyfendi-

lerine doldurdu.

Binbaşı Altugu bil derece sinirlendiren A.A bülteninde ne vardı ? Neden bu kadar hiddete sebep olmuştu ? Bülten, Devlet ve Hükümet Baş kanı Cemal Gürselin İstanbuldaki karşılanışını ve yol boyunca kendisine yapılan sevgi tezahüratını anlatıyordu. Saat 23 de okunacaktı. Ne var ki A.A mensuplarının eski alışkanlıkları nüksetmiş ve hastalıklarının tezahürü sayfalarda haykırmağa başlamıştı. Aman efendim, bu bülten ne bültendi! Şöyle hızlıca okuyan biri balda mevzuu olanın sakıt iktidar mensupları için binlerce lira sarfıyla hazırlanan karşılama törenlerinden biri zannederdi. Hâdiseler Oyla bir kaleme alınmıştı ki metin radyoda okunsa Yassıada sakinlerine dertlerini unutturabilirdi. Hele Beyfendinin bu metni dinlerken şöylece bir gözlerini yumup, kendisini arpa ambarında sanmaması için hiç bir sebep yoktu.

Bültende, sakıt iktidarın "coşkun tezahürat", "görülmemiş sevgi", "muhteşem kalabalık", "büyük kurtarıcı", "eşsiz insan" lafları finale kalmış güzellik yarışması müsabıkları gibi boy gösteriyordu. İki cümlede bir bu lâflara rastlamamak imkânsızdı. Eğer metin radyoda okunsaydı, 27 Mayıstan bu yana kulaklarının pa--ını silmiş radyo dinleyicileri Allah korusun korkudan ölüverirler ve akıllarna bin türlü ihtimal gelirdi. İşte genç Binbaşıyı çileden çıkaran bu ibareler olmuştu.

Üç kişilik uğurlama..

Halbuki General Gürsel Ankaradan son derece mütevazı bir törenle ayrılmıştı. Etimesgut hava alanında sadece üç kişi kendisini ugurlamıs, hattâ vazifeli olmayan bir levazım generali Devlet Başkanı tarafından hava alanında bulunduğu için azarlanmıştı.

Ankaranın yakıcı güneşi Etimesgut hava alanını fırından farksın hale getirdiği saatlerde General Gürsel ve beraberindekiler Hava Kuvvetlerine ait dört motorlu, ÇKB 683 numaralı uçağa ağır ağır yanaştılar. Devlet Başkanı biraz evvel bir plaj şemsiyesinin gölgelendirdiği masada küçük yudumlarla bir limonata içmiş ve İçişleri Bakanı ile Ankara Valisine veda etmişti. Uçağa ağır adımlarla yaklaştı. Aynı ağır adımlarla merdivenleri tırmandı. Arkasına dönerek iki eliyle kendisini uğurlamağa gelen birkaç kişiyi selâmladı ve kapıdan içeri girdi. Uçak pistten havalandığı zaman Etimesgut Hava Alanını uzaktan gören birini dövseler bir Devlet Başkanını uğurlandığına inandıramazlardı



Gürsel İstanbulda
Alkışa paydos

Saatlerin 17 yi gösterdiği sıralarda Yeşilköy Hava Alanında manzara Ankaradakinden farklıydı. Ama bir Başbakan Menderesin, bir Cumhurbaşkanı Bayarın geldiği zamankilerden de farklıydı. Terminal binasının içi ve meydanın arkası kalabalıktı. Protokol pek sadeydi. O kadar ki, meşhur Protokol Umum Müdürü Veysel Versan bile yoktu.

General Gürsel ilk ve son olacak bu karşılama törenine şanslı başladı denemez. Zira uçaktan inince kendisine talebe teşekkülleri adına çiçek vermeğe uzanan genç üniversiteli çiçeği takdim ettikten sonra eğilmiş ve Gürselin elini öpmeğe kalkmıştı. Devlet Başkanı bu harekete mâni oldu Haydi, bu neyse idi. Genç adam, babası sayılabilecek bir paşanın elini öpmeğe insiyaki olarak davranmış bulunabilirdi. Ama terminal binasına gidilirken öne atılan 50 yaşlarındaki adama ne demeliydi ? Adam neredeyse Gürselin ayaklarına kapanacaktı. Devlet ve Hükümet Başkanı yüzünü sıkıntıyla buruşturdu ve adamı elinin tersiyle iter gibi bir harekette bulunarak yoluna devam etti.

Elini öptürtmek istemeyen ve buna benzer şeylere bizzat nihayet vermeği gaye edinen mütevazı General, bir yerde neredeyse aynı hatâyı işleyecekti.. Kendisini karşılamağa gelen Anayasa Komisyonu Başkanı Rektör Sıddık Sami Onarın önüne geldiğinde âdeta eğildi ve ufak boylu ilim adamının elini öpercesine sıktı. Ama bu, Onardan ziyade ilmin elinin öpülüşüydü.

Terminal binasına giren Gürsel soğuk bir şerbet içti ve bir iki baton-sala yiyerek yola çıkılmasını istedi. 1954 model bir Dodge otomobil Devlet Başkanını götürmek üzere hazır bekliyordu. Açık spor otomobil siyahtı. Gürsel kendisine sevgi tezahüratı yapan halkın arasından ağır ağır geçerek Topkapı yoluyla Şâle köşküne çıktı.

Temel aşkı..

Hakikaten geçen hafta içinde Devlet ve Hükümet Başkanı Gürselin duyduğu, şahit olduğu bazı hâdiseler gösterişten ve israftan oldum olası kaçınan babacan Generali "tören" kelimesinden âdeta korkutur olmuştu. Hele bu lüzumsuz gösteriş için yapılan masraflar Devlet Başkanını çileden çıkarıyordu. Tamtakır hazinenin sırtına bindirilen ve sakıtların sadece ve sadece gönüllerini hoş etmek için yapılan masraflar milyonları aşmaktaydı. Gelen yabancı misafirlere bir sene içinde yapılan taklar için bir tek müessesenin hissesine düşen yekûn akıllara durgunluk verecek miktara ulaşmıştı. Bu sene Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu Umum Müdürlüğünün bu iş için sarfettiği paranın miktarı 361.126.35 liraydı. Hele üç sene evvel temeli atılan ve yalnız atılan temelle kalan bir seker fabrikasına geçen yıllar içinde harcanan milyonlar Devlet Başkanını neredeyse çıldırtacaktı.

1957 senesinde, seçimden önce Ankara Şeker Fabrikasının temeli atılmış, aradan üç yıl geçtiği halde Beyfendinin uğurlu elleriyle temele konan harcın üzerine bir tas daha ilâve edilmemişti. Fabrikanın 1959 da tamamlanması lâzımdı. Ama şimdilik ortada bazı muhterem zevatın emirlerine amade lüks şantiyeden başka bir şey yoktu. Geçen haftanın ortasında bir gün General Gürsel Ankara Şeker Fabrikasının muhteşem şantiyesini gezmeğe ve izahat almağa karar verdi. Ziyaret perşembe günü öğleden sonra yapıldı. Devlet Başkanı evvelâ içinde üç adet 11 ayaklı buz dolabı bulunan şantiye binasına alındı. Şantiye binasının büyük salonunda fabrika hakkında Umum Müdür tarafından izahat verilecekti. Salonun duvarları maundan yapılmıştı. Sağ tarafta muazzam bir kütüphane, tavanda muhteşem bir avize vardı. Yer bej renkli mükellef bir halıyla kaplanmıştı. Geniş ve rahat koltuklar salona serpiştirilmişti. Gürsel salonun bir köşesindeki masaya oturdu. Fabrikanın plânını istetti. Koyu gri elbiseli ve boncuk boncuk terleyen bir adam plânı Devlet Başkanının önüne serdi. General plâna dikkatle baktı. Fabrikanın plânının bir köşesinde çizgiler bir hayli karışıyor ve

diğer taraflara nazaran fazlalaşıyordu. Başını plândan kaldırdı ve elindeki beyaz mendili alnından eksik etmeyen Umum Müdüre sordu: "Burası nedir?" Umum Müdür cevap verdi:

"— Spor sitesi efendim."

"— Kaça mal olacak?"

Şişman Umum Müdür mendili tekrar alnına götürdü ve ağlamaklı bir sesle:

"— 60 milyon liraya paşam..." dedi

Gürsel oturduğu yerden âdeta fırladı ve koltuğa sönmüş bir balon gibi düştü. Devlet Başkanının ne kadar çelik sinirli olduğunu bilmeyenler General Gürselin fenalık geçirdiğini zannedebilirlerdi. Umum Müdür kesik kesik izahatına devam etti. Efendim, spor sitesinin bu derece büyük tutulması ve burada kurulması ilerisi düşünüldüğü içindi. Ankara Duyuyordu. Zaman gelecek, böyle bir siteye ihtiyaç hasıl olacaktı! Şimdilik ilk ihtiyaçlar giderilmiş ve fabrikada çalışacak zevatı muhteremin lojmanları ele alınmıştı. General Gürsel izahatı dehşet içerisinde dinledi. Boğulacak gibi olmuştu. Sanayi Bakanı Muhtar Uluer bunun farkına varmış olacak ki Devlet Başkanına biraz dışarı çıkmayı teklif etti, salonun çok sıcak olduğunu hatırlattı.

Romantik bir müessese

Biraz sonra dışarı çıkıldı ve on - onbeş metre ileride fabrikanın kabul salonu' olarak kullanılan -fabrikanın temellerinden başka ortada hiç bir şey yoktur- kısma geçildi.Burası iyi dekore edilmiş ve ışık tertibatı insanın içini gıcıklıyacak şekilde tanzim edilmiş bir gece klübünden farksızdı.

Gürsel buraları da tebessümle seyretti. Başını manalı manalı salladı ve gazetecilere: "İşiniz varsa siz gidin çocuklar. Ben bu manzaradan sonra biraz dinlenmek ihtiyacındayım" dedi.

"İsraf", "Tören", "Lüks" gibi kelimelerden Devlet Başkanının ürkmesine sebep yalnız bu manzara değildi.

Bedava sirke

Sabık Başbakanın sefih hayatım ortaya döken vesikaların kasalardan çıkarıldığı günlerde iki Bakanlıkta son derece enteresan bir hâdisenin tahkikatı derinleştiriliyordu. Tahkikat sonunda muhtemelen bir müessese kapatılacaktı. Bahis mevzuu müessese Minneapolis Türk Traktör Fabrikasıydı. Hâdisenin baş artisti de bu gibi işlerde ihtisası bilinen Ziraat Bankası sabık Umum Müdürü Mithat Dülgeydi. 1954 senesinde bu müessese kurulurken yapılan anlaşma gereğince beşyüz liralık 40 bin adet hisse senedi bastırılacak ve şirketin sermayesi 20 milyon Türk lirası olacaktı. Şirkete yabancı sermayenin iştiraki de bahis mevzuu idi. İşte Minneapolis - Moline Company bu sırada müracaat etmiş ve patent haklarıyla sermayeye iştirak edeceğini ileri .sürmüştü. Şirketin sahip olduğu patentlerin bedeli olarak tâyin' edilecek miktar, yeni kurulacak şirketin sermayesine iştirak nisbeti olarak - Minneapolis - Moline Company'ye tanınacaktı. Bu mevzu ile ilgili bir Eksperler heyeti kuruldu. Heyet yaptığı inceleme sonunda Minneapolis - Moline'nin patentlerinin bir işe yaramıyacağını ve şirketin olsa olsa ufak tefek malzemesine karşılık altı yüz liralık bir sermayeyle ortaklığa iştirak edebileceği kanaatına vardı. Ancak bu yerinde teklif mucizevi kalkınma şampiyonlarının fena halde ağırına gitti. Böyle hareket edilirse yabancı sermaye elbette Türkiyeye girmezdi, İkinci bir heyet teşkil edildi. Bu seferki heyette Mithat Dülge de bulunuyordu. Ayrıca Makine ve Kimya Endüstrisi, Zirai Donatım Kurumu da yeni heyette temsil ediliyordu. Uzun ve yorucu çalışmalardan sonra Amerikan şirketinin patent haklarına karşılık yem kurulacak ortaklığa altı milyon lirayla iştiraki kararlaştırıldı. Ayrıca her yılki kârın yüzde üçü ayrılarak Minneapolis Moline hesabına yeni şirketin sermayesine eklenecek, geriye kalan yüzde 97 kâr ortaklar arasında pay edilecekti. Dülge kendine has işbirliğiyle meseleyi halletmişti!

Tahkikat dosyalarında "patent suiistimali" olarak isimlendirilen bu hikâye dolayısıyla Minneapolis Türk Traktör Fabrikası memleketten ziyade yabancı bir firma hesabına çalışmaktaydı. Bu bakımdan faydasından çok zararı vardı.

Anayasa hazırlanıyor..

Geçen hafta bütün bu hâdiselerden uzak bir heyet B.*M.M.* nin kendileri için hazırlanmış bir odasında çabaşkanlık ettiği Anayasa Komisyositesi Rektörü Sıddık Sami Onarın başkanlık ettiği Anayasa Komisyonuydu. Mecliste toplandıkları oda birinci kat merdivenlerini çıkınca sol koldaki ilk odaydı. Ortada büyük bir masa vardı. Odanın sol tarafına küçük bir masa yerleştirilmişti. Onar komisyona buradan başkanlık etmekteydi. Etrafa koltuklar serpiştirilmişti. Onar komisyonamıkmtz-d. tirilmişti. Pencereler kırmızı zemine beyaz çiçekler işlenmiş, perdelerle kaplıydı, ilim adamları büyük masanın etrafına toplanmamışlar, odaya serpiştirilen koltuklara oturmuşlardı. İkişer üçer kişilik gruplar halindeydiler.

Komisyon, çalışmalarını; hızlandırmıştı. Yeni anayasanın bir an evvel tamamlanmasını hem kendileri, hem de efkârı umumiye istiyordu, İkinci Cumhuriyetin esaslarını vazedecek olan bu ana kanun memlekette evvelâ büyük bir ferahlık yaratacaktı. Zira Millî Birlik Komitesi üyeleri kendilerini âdeta manevî bir baskı altında hissediyorlardı. Komite biyeleri durumu şöyle hülâsa ediyorlardı? Bugün için memlekette üç. grup vardı. Bunlardan birincisi işin uza-



Menderesin Ayhan Ay dana imzaladığı resim

Hayâl olan demler

masını, askeri idarenin daha bir müddet idareyi elde tutmasını ve kazanılacak zamandan istifade ederek teşkilâtlanmayı, daha doğrusu toparlanmayı arzuluyordu. İkinci grup işin biran evvel bitmesini ve iktidarı alıvermeyi arzulayan gruptu. Üçüncü gruba gelince, bunlar için değişen hiç bir şey yoktu. Dün öbürlerine bel büküyorlardı. Bugün bunlara bel bükmekteydiler. Yarın ise öbürlerine bel bükeceklerdi.

C:H:P

Ciddî çalışmalar

G.eçen haftanın son akşamları, Ankarada Kızılaydan geçenler artık herkesin neresi olduğunu bildiği yüksek binanın pencerelerinde ışık gördüler. C.H.P. Genel Merkezinin ışıklan pek geç vakitlere kadar yandı. İçerde toplantı vardı ve C.H.P. idarecileri çalışıyorlardı.

Her şey Genel Başkan İsmet İnönünün bir telğrafıyla başladı. Muhalefet lideri geçen haftanın başlarında partisinin ileri gelenlerine ve bilhassa Parti Meclisi azalarına birer telgraf çekerek cuma günü Ankarada bulunmalarını istedi. Telgraf almayan tek CHP. li bir ülser ameliyatını başarıyla atlatmış bulunan ve nekahat devresini Büyükadadaki Anadolu Klübünde geçirmekte olan İsmail Rüştü Aksaldan ibaret kaldı. CHP. ileri gelenleri hem partilerinin durumunu ve tutumunu, hem de Anayasa mevzuunda açılan anketa İsmet inönü imzasıyla verilecek cevapları tetkik etmek üzere toplantıya çağırılmışlardı. Halkçılar, Kızılaydaki Genel Merkezlerinde cuma sabahı toplandılar. Parti Meclisi azalan, D.P. devrinin en amansız günlerinde yapılan toplantıya nisbetle inanılmaz tehalükle Genel Başkanın dâvetine icabet etmişlerdi İlk gün, dört katlı binanın üçüncü katının ortasında geniş salonda yapılan toplantıda umumi meseleler görüşüldü, İnkılâp hareketinin mânası ve ehemmiyeti üzerinde duruldu. O zaman göze çarpan husus bütün C.H.P. mensuplarının Türk Silâhlı Kuvvetlerine karşı saygı, sevgi hisleriyle dolu bulunduğunu müzakerelerin ortaya koyması oldu. O kadar ki bir CHP. ileri geleni bu haftanın başındaki pazartesi günü, dudaklarında hafif bir tebessümle şöyle dedi:

" —İlk seçimlerde iktidan alacağımızdan zerrece şüphemiz, tereddüdümüz yoktu. Ama iktidarın el değiştirmesinin bu şekilde cereyanından benim kadar sevinen azdır. Galiba Tanrı, on senenin sonunda bu milletin, bu memleketin kaderini değiştirdi".

Doğrusu istenilirse o gün Kızılaydaki binada toplananlar daha sonra bazı itirazlarda bulunmakla beraber Türk .Silâhlı Kuvvetlerinin banketinin C.H.P. için lûtufların en parlağını teşkil ettiği hususunda mutabık kaldılar. Buna mukabil alınmak üzere bulunan bir tedbirin koyu C. H.P. liler tarafından ziyadesiyle hos karşılanmadığı ortaya çıktı. Toplantı günü Geçici İdare siyasî partilerin ocak .bucaklarını kaldırma kararını açıklamıştı. Aslında bundan daha münasip, bu kadar memleketsever bir düşünceye rastlamak kolay değildi. Ama rahata alışmış bulunanlar derhal seslerini yükselttiler ve her şeyden çok demagoji kokan itirazlarını ortaya döktüler. Yani, politika köyden elini, eteğini çekecek miydi? Nitekim CHP. Meclisi azalarından Cihat Baban geçen haftanın sonunda CHP. nin resmi organı Ulusta son derece zayıf, pek" acemice ve zorakiligi buram buram kokan bir yazı nesrederek kararın aleyhinde bulundu. Allahtan ki Millî Birlik Komitesinin azalan kül yutmayan subaylardı. El altından yürütülmeye çalışılan manevralara ehemmiyet vermeksizin bildiklerini okudular ve kararlarının tatbikinde ısrar ettiler. CHP. nin yakın istikbal o gün Kızılaydaki Ge-

Onlara ihtiyaç bitmedi ki ...

Son zamanlarda bir cereyan körüklenmek isteniliyor: Yarınki politika hayatımızın ciddi ve itimat verici temel taşlarını teşkil edecek genç, bilgili siyaset adamları geldikleri yerlere itiliyorlar. Bu cereyanın, bazı mensupları şimdiden ve kendi hayallerinde bakanlıklar paylaşmaya başlamış C.H.*P.* de bilhassa geliştiğini söylemek arkasında nasıl bir maksadın yattığı m göstermeye yetecektir. Bu, kurnazca ve sureti haktan görünerek bir "kendine yer açma" politikasının basit taktiğidir. "Çirkin Politikacı" lar yüzünden topyekûn poütikanın bu günlerde itibarından kaybetmiş olmasını bir vasıta diye kullanarak siyaset sahasından hakikî kıymetleri uzaklaştırmaya kalkışmak, onlara politikayı mânevi baskıyla bıraktırtmak, onların kısmen getirdikleri temiz havadan politikayı tamamen mahrum etmek ve siyaset hayatını eski mülevves şekline döndürmek, bilinmez, memleket menfaatleriyle ne derece telif olunabilir. Şu anda bu neviden hücumlara 1 numaralı hedefi Turhan Feyzioğludur. Genç profesörü tekrar kürsüsüne döndürmek C.H.P. nin içinde ve dışında pek çok kimseye rahat nefes aldıracaktır.

Turhan Feyzioğluların, hiç kimse şüphe etmesin, yüz tane kusuru vardır ve bu mecmuanın okuyucuları bu kusurların icabında gene ba sütunlarda ne derece gaddarlıkla ele alındığını hatırlarlar. Ama bu yüz tane kusurun yanında Feyzioğluların bir vasfı mevcuttur ki ötekilerin hepsini gölgede bırakmakta ve pırıl pırıl parlamaktadır: Adi sokak politikacısı olmamak! Bu sınıf politikacılar siyaset hayatımızda bilgili, temiz, ciddi ve gayretli çalışmanın öncüsü olmuşlar, eski partiye yeni bir rufa getirmişler, idealizme iyi mânasında ihtirası mükemmel birleştirerek övünülecek politikacı tipi yaratmışlardır. Politika esnafı tarafından ayaklarının altına karpuz kabuğu konulmasına şiddetle çalışılmasına rağmen Feyzioğluların büyük kütlelerce tam bir sevgiyle, saygıyla sarılmasının sebebi budur.

Siyasal Bilgilerin genç talebeleri de hocalarının kürsülerine dönmelerini istiyorlar ve onları kürsülerinden uzaklaştıran sebeplerin artık tarihe gömüldüğünü belirtiyorlar. Bu düşünce hatalıdır ve hadiselerin dış görünüşüdür. Aslında memleket, belki yepyeni şartların icabı, politikada Feyzioğlulann çalışmasına en çok şimdi lüzum gösteriyor. Yarın iktidara gelecek O. H.P. yi Feyzioğlular adi sokak demagoglarına bırakamazlar. Eğilmiş iki omuz bulduğunda üstüne fırlayan bu korkunç tip Türkiyenin siyasi hayatından ancak Aksalların, Feyzioğluların, Zamangillerin veya İrenlerin, İnanların, Alicanların, yahut onlardan daha genç Okyarların, Avcıoğluların, Kırcaların dün hâdiselerin zoruyla girdikleri politikada yarın kalmayı kabul etmeleri sayesinde tasfiye olunabilir.

Umumi efkâr olarak bize düşen bir vazife vardır: Bu kıymetlere karşı girişilmiş maksadlı hareketleri daima açığa vurmak' Gençliğe düşen bir vazife vardır: Daha uzun vadeli düşünmek. Ama asıl Feyzioğlular bir vazifeyle karşıkarşıyadırlar: Asaplarını sağlam tutmak, "lanet olsun" dememek, oyuna gelmemek. Şahısları mühim değildir. Memleketin o sınıf politikacıya önümüzdeki devrede şiddetle ihtiyacı bulunuyor.

nel Merkez binasında enine boyuna tartışıldı. Sonda, bermutad bir karara vanlmaksızın toplantı bir başka bahara bırakıldı. Ama o günü takip eden iki gün, ne yalan söylemeli C.H.P. liler iyi çalıştılar ve Sıddık Sami Onarın başkanlığındaki komisyona sunulmak üzere güzel bir Anayasa tasarısı hazırladılar. Bu haftanın ortalarında C.H.P. Genel Başkam İsmet İnönü tasarıyı bizzat imzalayacak ve Anayasa komisyonuna takdim edecektir.

Eski çalışmalar

Eski parti, daha 14. Kurultayını takiben Anayasanın değiştirilmesi lüzumunu görmüş ve bir "Anayasa Merkez İhtisas Komisyonu" kurmuştu. Doğrusu istenilirse İnkılâp hareketinin bu komisyona da faydası dokunmuştu. Zira komisyon, kendisine kalsaydı, muhtemelen daha senelerce bir neticeye varamayacaktı. Fakat yeni hükümetin kurduğu Anayasa Komisyonu herkesi sıkıştırınca ve anket açınca C.H.P. bu anketin 31 sualini cevaplandırmaya kendisini mecbur hissetti. O zaman Başkanı Emin Paksüt, raportörü Coşkun Kırca, üyeleri Turhan Feyzioğlu, Turan Güneş, Cafer Tüzel, Osman Okyar ve Doğan Avcıoğlu olan komisyon iki ayağı bir pabuçta çalışmaya koyuldu ve ciddi bir Anayasa taslağı meydana getirdi. Taslak evvelâ Merkez İdare Kurulu ile münfesih Meclis Grubu İdare Kurulu âzalarının müşterek toplantısında gözden geçirildi, hemen hemen aynen kabul edildi.

C.H.P. idarecileri partilerini alâkalandıran meseleleri görüştüşten sonra Anayasaya atladılar. İhtisas Komisyonu başarılı bir rapor hazırlamıştı .Rapor İnönünün başkanlığındaki hemen bütün görüşmelerde esas olarak ele alındı ve üzerinde ufak tefek rötuşlar yapıldı. Komisyon azalarından başka Cahit Zamangil, Şevket Raşit Hatiboglu, Fuat Sirmen, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Cihat Baban ve Tahsin Bekir Balta teker teker söz alarak fikirlerini belirttiler. Teferruat üzerinde ittifak vardı. Meselâ yeni seçimlerin, belirli emniyet tedbirleri atadıktan sonra nisbet teman sistemiyle yapılmasına istisnasız bütün Halkçılar taraftardı. Nitekim o mevzudaki karar ittifakla çıktı. Fakat tatbikat ne olacaktı, hangi müeyyideler konacaktır O hususlarda kimsenin kesin bir fikri yoktu.

Bir takım esaslar

Halkçıların tasarısında dört mühim bölüm göze çarpıyordu. Evvelâ Anayasa İhtisas Komisyonu bizatihi Anayasanın ırzına geçilmemesi için tedbirler almıştı. Menderesin hareket tarzı unutulmamıştı. İktidardaki adamların kendi Gruplarını "ikna kabiliyeti" de halen hatırlardaydı. Elbette ki hafıza-i beşer nisyanla malûldü, ama Anayasada öyle maddeler bulunmalıydı ki bir takım kanunlar iktidar partisi gruplarından dahi geçmemeliydi. Halkçılar, sütten ağzı yananların yoğurt yedikleri şekilde müstakbel Anayasaya bir nevi Bekâret Kemeri giydirmekte fayda gördüler.

Kasap Süngeri

İnanması insana güç gelebilir. Ama aşağıdaki yom 3 Temmuz 1960 tarihinde hangi gazetede yayınlanmıştır, bilir misiniz? Yeni Sabahta Evet, düşük Menderesin kabine toplantılarına alınacak derecede yakın ideal arkadaşı Sefa Kılıçlıoğlunun sahibi bulunduğu Yeni Sabahta! Bir zamanlar Menderesin şahsi prestijini takviye için plânlı, programlı ve sekiz sütuna manşetli sayılar çıkaran Yeni Sabahta şimdi başmakale olarak bu fikirler yayınlanmaktadır. Ya, yazının başlığı? "Şakşakçılık Hastalığının Tedavisi". Okuyunuz ...ve oturup ağlayınız!

Şakşakçı denilen Basın'ın ne olduğuna bütün memleket 27 Mayıs İnkılabının ferdasında elle tutulur ve gözle görülür bir halde tesbite muvaffak olda. Her devirde yurdumuzda iktidarın meddah ve dalkavugu olan gazeteler ve gazeteciler görünürdü ama, hiç bir defasında durum bu derece açık, vazıh olamıyordu. Muhalefetten dalkavukluğa rota çeviren dönekler, bunu okuyucularına hissettirmemeğe çalışarak uzaktan manevralar yapıyorlar ve çok geniş zaviyeli çarhlar çizerek ve perendeler atarak bu sonuca ulaşıyorlardı. O kadar ki, bu cambazlık, haftalar ve ayların siyasi hayhuyu arasında kayboluyordu.

Fakat bu defa durum öyle olmadı hattâ olamadı. İnkılâp ve darbe o kadar âni tahakkuk etti ki, düşük iktidarın yardakçı ve şakşakçıları olan carideler, manevra imkânı bulamadılar ve bi gecede yüzde yüz çarh çevirerek, 27 Mayıs hareketinin en önde giden müdafili hattâ şakşakcısı oluverdiler ve sakıt Efendilerine saldırmada, onların fenalıklarını teşhirde hatta bazan olmayan fenalıkla rı da icat ederek, onlara isnat etmekte elhak üstat ve rehber oldular.



Menderes - Kılıçlıoğlu
öküz ölünce...

Yeni idare ve sistem, her alanda temizlik gayesini güderken şüphesiz Basın'ın bu çeşit yüzkarası elemanları ile de mücadele etmek sorunda bulunuyordu.

Geçen gün, Milli Komitenin salahiyetli bir sözcüsü bu bahse temas ederken diyor ki: Bu şakşakçılık da bir nevi içtimai hastalıktır; onu tedaviye çalışacağız...

Bizce böyle bulaşık içtimai bir hastalığa tutulanlara ilk tatbik edilecek tedavi usulü, onları kabil olduğu kadar tecrit ve hastalığın sirayetini önlemektir. Bunun da yolu br çeşit musapları resmi ilânlar ve reklamlarla takviye etmek ve beslemek değil, onları perhize ve re jime alıştırmaktır.

Bulaşıcı hastalıklara duçar olanlarla zinde ve sıhhatte olanlar aynı masa etrafında Devlet Reisinin huzurunda yanyana oturmağa davet olunamamak mantık icabı olur. Fakat şu dakikaya kadar müşahede edilen şey, hastalıklarla tamüssıhha olanlarınaynıçuvala kondukları ve aynı muameleye tabi tutuldukları dır.

İkinci mesele, Demokrasinin aymemleket menfaatini masun bulunmemleket menfatini masun bulundurmaktı. "Rey dalgası" dolayısıyla yarınki iktidarların elinin kolunun bağlanmamasına, meselâ planlı ve programlı davranılmasına, orman mevzuunda, zirai mamullerin vergilendirilmesine, çalışma seferberliğinin ilânına ve eğitimin köylere kadar ulaştırılmasına mâni çıkmaması için Halkçılar kendi Anayasa tasarılarına ciddi maddeler koydular. Demagoji, belirli mevzularda Anayasanın duvarına çarpacak ve dağılıp gidecekti.

Üçüncü bir fasılda, toplumun bu menfaatlerinin yanında ferdin hak ve hürriyetleri teminat altına alınıyordu. Gelişi güzel tevkif edilememe, Habeas Corpus diye bilen garantiler, şahısların şikâyet hakları hep derpiş olunmuştu. Anayasanın bir dördüncü kısmında Atatürk inkılâplarının korunması meselesi ele alınıyor ve bundan sonra hiç bir iktidarın "Halka malolan ve malolmayan inkılâplar" diye inkılâpları ikiye ayırmasına cevaz verilmiyordu.

Bu esasların dışında C.H.P. nin Anayasasında iki Meclis derpiş olunuyordu. 450 temsilcilik Milletvekilleri Meclisine âza seçmek için 18, âza olmak için 25 yaşında bulunmak gerekiyordu. Cumhuriyet Meclisi adını taşıyacak 150 kişilik Ayanda ise seçme yaşı 22, seçilme yaşı 35 olarak tesbit olunuyordu. Üstelik Cumhuriyet Meclisine âza seçmek için ilkokul mezunu veya okur yazar olmak, seçilmek için bir Yüksek Mektep diplomasına malik bulunmak şart koşuluyordu. Ayrıca ilk Cumhuriyet Meclisine mahsus olmak üzere Milli Birlik Komitesiyle İnkılâp Hükümeti âzalarının tıpkı eski Cumhurbaşkanları, Meclis Başkanları, Mareşaller ve Büyük Amiraller gibi Ayanın tabii âzası olmaları teklif olunuyordu. Böylece muhtemel suiistimallere karşı. Demokrasimizin ilk senelerinde, daha doğrusu İkinci Cumhuriyetin deneme yıllarında bir baraj tesis edilecekti. Anayasa Muhalefet liderine, tıpkı İngilteredeki gibi Bakan maaşı verilmesini istiyordu.

İzmir

Bir atımlık barut

Geçen haftanın son günü, köhneleşmeğe yüz tutmuş İzmir Vilâyet Konağının balkonunda, iki düğmeli bej elbisesi üzerinde iğreti duran ve yarım asırlık ömrü sırtına almış adam, iri kıyım cüssesinden beklenmiyen munislikteki sesiyle, "Herhangi bir harekete karşı uyanık bulunmaktayız, 27 Mayısta doğan güneşi karartmamağa azimliyiz" şeklinde konuştu. Bir AKİS muhabirine demeç vermekte olan tepesi çıplak, kulakları ve ensesinin üzerindeki henüz dökülmemiş saçları iyice kırlaşmış babacan adam, İzmir Valisi Tuğgeneral Burhanettin Uluçtu, Kendisine Silâhlı Kuvvetlerimizce 2 sene izin verilmiş ve Tuğgenerallik maaşıyla İzmirin sivil Valiliğine asaleten tayin edilmişti.

Aşağıda, Konak Meydanında, Hava Harp Okulu ve Lisesi öğrencileri ile Gaziemirdeki Hava Eğitim Kuman danlığı subayları cepheleri Vilâyet Konağına karşı merasim düzeninde sıralanmışlardı. Kalabalık bir vatandaş topluluğu etraflarına toplanmıştı. Askeri öğrencilerin merasim elbiseleri, arkalarındaki tarihi saat kulesi ve hırçınlaşmış masmavi İzmir



Burhaneddin Ulaç
Pabuç bırakmayan adam

Körfeziyle manzara heybetli ve pitoreskti. Mensupları rengârenk giyinmiş bando refakatinde alışılmamış bir heyecanla hep bir ağızdan satvetle söylenen Milli Marş, duygu telleri gergin bazı İzmirlilerin gözyaşlarını zaptedememelerine yol açtı. Müteakiben, milli bayrağımız gönderinin tepesinde ihtişamla dalgalanırken, mükemmel eğitime tâbi tutulmuş askeri öğrenciler, önlerinde bando olduğu halde ? - 700 metre mesafede Cumhuriyet Meydanındaki Atatürk Anıtına bir çelenk vazetmek maksadıyla sert ve disiplinli adımlarla yürüyüşe geçtiler.

Mutad olmıyan böyle bir tören gayri kabili ıslah bazı fanatik D.P. lilerin, sözüm ona düşük başlardan Menderesin serbest bırakılmasını temin gayesiyle malûm müttefikleri softa ve yobazlardan da istifadeyle İzmirde tahrike çalıştıkları talihsiz harekete karşı, bir kuvvet gösterisi teşkil ediyordu. Herşey o kadar- başarılı plânlanmıştı ki, inkılâb aleyhtarları, başlarını önlerine iğmeğe mecbur kaldılar.

Abesi müdafaa

Emniyet teşkiâtına ilk haber, evvelki pazar günü gelmişti. Arkasından da çoğu bizzat sağduyu sahibi D.P. lilerce yapılan ihbarlar yağmağa başlamış, emareler artmıştı. Esasen sadece İzmir şehri içinde, 100 - 150 kadar özel surette yetiştirilmiş subay, tebdili kıyafet ettirilerek halkın arasına karıştırılmıştı. Hattâ idealist Ankaralı gençlerden mülhem olarak, "472" tarzında bir parola da ortaya atılmıştı. "472", daha sonra vazgeçilerek tadil edilmiş, "272" -yani, 2 Temmuz saat 2- olmuştu. Yeraltından yürütülen kampanyaya paralel olarak, kesif bir dedikodu da yayılmağa bağlamıştı. Sözüm ona Menderes, bir denizaltı ile Yassıadadan kaçırılmış, Karadenizde Trabzon limanından karaya çıkmıştı. Üçüncü Ordunun başına geçmiş, Batıya doğru yürümeğe hazırlanıyordu. Güya Menderes serbest bırakılmış, Mayıs ortasında olduğu gibi Cumhuriyet Meydanına aborda olacak bir vapurla, İzmire ayak basacaktı.

Sinsi tertipcilerin, bir tanesinde "Menderes Serbest bırakılsın" ibaresi bulunan dövizler dahi hazırladıkları öğrenilmişti. Yeşilyurt semtinde, duvarlarda Menderes lehinde bazı yazılara rastlanmıştı. İzmirde C.H.P. Genel Başkanı İnönüye yapılacak suikasdı hazırlıyanların isimlerini açıklıyan Şemsettin Önen. adlı genç, ölümle tehdit edilmiş ve emniyet makamlarından himayesini istemişti. Sakıt D.P. li milletvekillerden maruf komisyoncu Osman Bibioğlu hakkında ihbarda bulunan elbise temizleyicisi Cevat Karagülle de aynı âkibete uğramıştı.

İzmir Yüksek Tahsil Gençliğinin milli inkılâbı köylere duyurmak maksadıyla giriştiği gazete toplama kampanyası ile alâkalı olanı da üzerinde dikkatle durulması gereken bir başka hikâyeydi. Okunmuş gazetelerin atılması için şehrin muhtelif semtlerine üzeri delikli sandıklar yerleştirilmişti. Sandıklardan mebzül miktarda 15 Mayıs ile 25 Mayıs arasında piyasaya sürülen besleme gazeteler çıkmıştı. Sabık iktidarın şakşakçılığını muttasıl ve sadakatle yapan, şüphesiz ki halihazırda an ağır salvo-

ları savuran karakteri pek Demokrat Ege, Yeni Asır ve Ege Ekspresin, Menderesin son İzmir seyahatini bol resim ve büyük manşetlerle veren gün görmemiş, el değmemiş nüshalarından tomar tomar bulunmuştu.

Hem 'kel, hem fodul

Bütün bunlar, genç ve dirayetli Emniyet Müdürü Nevzat Emrealpin müstesna soğukkanlılığını kaybetmesine sebep olamamıştı, İtidalini muhafaza suretiyle maceraperest D. P. lilerden yüz küsur kadarıyla teker teker veya gruplar halinde mesleğine has sabırla görüşmüş, cüretkârlıktan ve mecnunane teşebbüslerinden vazgeçmelerini telkine uğraşmış, ikazlar yapmış, ihtarlarda bulunmuş ve basiretli hareket tavsiye etmişti, Fakat yakışıklı Emrealpin gayretleri

Kötü niyetli D.P. lilerin akıllarını başlarına toplamalarının karıncaların ıslık çalması kadar imkansız hale geldiğine kanaat getiren emniyet teşkilâtı, mukabil zecri tedbirler almağa mecbur kalmıştı. Çarşamba gecesi 37, perşembe gündüz de 27 azılı D.P. li, polislerce yakalanarak, İzmirin Davutpaşası veya Harp Okulu olan askeri poligona seril sefil gönderildi. Askerî poligon barakalarında nezaret altında tutulanların adedi, daha önce mevcut 11 kişiyle birlikte, 75 e yükseliyordu. Son olarak yakalananların listesi titizlikle süzgeçten geçirildiği zaman, 64 kişinin hepsinin de gayrı meşru kazanç yolları tıkanan ve isimleri muhtelif teşekküllerdeki yolsuzluk hâdiselerine karışan tanınmış mide-



İzmirde "İhtar Gösterisi"
Fareler deliklere saklandı

boşa gitmiş, ekseriyeti orta tabaka avamfirip partizanlar olan D.P. liler, anlaşılması imkânsız inatla direnmişlerdi.

Koltuklarına böylesine sıkı sarılmalarnı sadece siyasi iktidar hırsı telâkki etmek imkânsız olan sergüzeştçi ' D.P. lilerin hazırladıkları parlak plân şuydu: 2 Temmuz cumartesi günü saat 14 te, DP. nin İzmir şehri dahilinde en kudretli bulunduğu yer diye bilinen Tepecik ve Eşrefpaşa semtleriyle Karşıyakada ayrı ayrı gruplar halinde toplanılacak ve üç koldan yürünerek Cumhuriyet Meydanında birleşilecekti. Daha sonra ne yapılacaktı, kararlaştırılmamıştı. Hareketin başarısı ve havasına göre bir yol takip edilecekti.

çiler oldukları gibi, şayanı dikkat bir gerçek ortaya çıkıyordu. Reaksiyonerler GMC'lerle askeri poligona sevkedilirlerken toplanan kalabalıklarca yuhalanarak lanetlenmişler, resimlerini çekmek istiyen foto muhabirlerine küstahlığı hâlâ elden bırakmıyarak bağırmışlar ve çirkin hareketler yapmışlardı.

Dirayetli tedhişçilik

Meselâ 64 bedbahttan biri, Salih Kosova, son sözünde "Komiteci" olduğunu beyan etmekten çözülmesi güç bir iftihar duyan çetebaşı Bayarın, neredeyse tebeşir büyüklüğünde 200 mermisiyle bir Smith - Wesson tabanca hediye suretiyle taltif ettiği bir Kervancıydı. En mütekâmü bir Smith - Wesson olan bu cehennem pasaportu, bir Sten makineli tabanca kadar tesirli ve meraklılarının "Yalan Söylemez" kelimeleriyle tasvir ettikleri tiptendi. Menfur 64 sanıktan hepsi de istintak edilmiş ve ifadeleri alınmıştı. Fakat emniyet teşkilâtının kasırgalı faaliyetine rağmen bazı hayatî suallerin cevabı hâlâ meçhuldü. Akamete uğratılan hareketin elebaşısı, kurmay heyeti kimdi? Şebeke hangi merkezden idare ediliyordu? Maalesef bilinmiyordu. Durum, DP, nin tedhişçilikteki dirayetini ne derece ileri götürdüğünü gün gibi açığa çıkarıyordu. Meselâ bir D.P. Ocak Başkanının üç kişiye hareketi haber verdiği ihbar ediliyordu. Üç kişi ve menfi propagandacı D.P. Ocak Başkanı Emniyet Müdürlüğüne getirtiliyor ve kısa bir soruşturmadan sonra ihbarın sıhhati anlaşılıyordu. D. P. Ocak Başkanına hareket haberini kimden aldığı sorulduğu zaman, "Köşe başındaki kasaptan" cevabı alnıyordu. Ne var ki Emniyet Müdürlüğüne çağrılan köşe başındaki kasabın da benzer suale verdiği cevap, D. P. Ocak Başkanından" oluyordu ve tahkikat böylece tıkanıp kalıyordu.

Cumartesi gelip .çattığı zaman, polislerle işbirliği yapan Silâhlı Kuvvetler, en çelimsiz bir kıpırdanışın dahi derhal başını ezmek azmiyle fevkalâde emniyet tedbirleri almışlardı. Gönderilmesinden vazgeçilmesine rağmen hâlâ Seferihisarda muhafaza edilen 11. Kore Değiştirme Tugayından celbedilen 4 tabur asker, biri ihtiyatta tutulmak şartıyla Eşrefpaşa, Tepecik ve Karşıyaka semtlerinde halkın gözünden ırak mevkilere mevzilendirilmişti. Bütün gün boyunca, zaten ümid edildiği veçhile tek bir hâdise, bir sineğin uçuşunda bile herhangi bir fevkalâdelik kaydedilmedi. Zira müteşebbisler, herşeyden evvel böyle hareketleri muvaffakiyete ulaştıracak yüreklerdeki hürriyet ateşi ve imanının verdiği cesaretten yana züğürttüler.

Menderesi kurtarma hareketine karşı alınan mukabil tedbirleri İzmirlilerin canı gönülden ve tam manasıyla desteklemediklerini söylemek yalancılık olacaktır. Köstebek tahrikçilerin meydana çıkabileceklerine bir nebze ihtimal vermemekle beraber, emniyet teşkilâtının gösterdiği hassasiyet anlayışla karşılanmıştır. Oysa ki İzmirliler, millî inkılâbı benimsememiş ve hazmedememiş nümayişçilerin, neler söyliyebileceklerini cidden merak etmekteydiler

Teşkilât

Herşeye rağmen

Lâcivert elbise ve ufak kareli bir gömlek giymiş olan genç, sağ elindeki mendiliyle alnında biriken terleri sildikten sonra "Millî Türk Talebe Birliğinin dertlerinin başında maddî sıkıntı geliyor" dedi. Bunları söyleyen genç, talebe faaliyetinin liderlerinden Beşir Hamidî idi.

Gerçekten Millî Türk Talebe Birliğinin "maddî sıkıntı"sı hemen herkes tarafından biliniyordu. Bu sıkıntı sebebsiz de değildi. Sabık ve sakıt iktidar Millî Türk Talebe Birliğinin başında bulunan idealist gençlerin tutumlarından hoşlanmamış, bu genç leri yola getirmek imkanlarını da bulamamıştı. Her yerde, herkese karşı tatbik edilen taktik Millî Türk Talebe Birliğine de tatbik edilmişti. Yani onları, yapılmakta olan bütün yardımlardan mahrum etmek, sıkıntıya ve çalışamaz hale düşürmek, böylece de "yola gelirlerse" kendi saflarına alıp paraya ve imkâna boğmak, "yola gelmezlerse" o zaman da parasızlık ve imkânsızlık içinde sahiden boğmak.. Bunun için Birliği önce yerinden yurdundan etmişlerdi. Sonra yapılan bütün yardımları kesmişlerdi. Bütün bunlara rağmen Birliğin idealist üyeleriyle idarecileri sonuna kadar mücadele azimlerinden hiç bir şey kaybetmemişler, iktidarın arzularım kabul etmemişlerdi. Onlar memleketin kendilerinden beklediğini biliyorlardı. Sorumluluklarının ne olduğunu farketmişlerdi. Bu zaman zaman açık, zaman zaman kapalı ama her vakit çetin olan mücadele 27 Mayısa kadar devam etmişti ve mücadeleyi idealist gençler kazanmıştı.

Hedef: En uzak köye!

27 Mayıstan bu yana Millî Türk Talebe Birliğinin hedefi hürriyet mücadelesinin sebeblerini, mânasını, ihtilâl ve inkılâbın ruhunu memleketin en uzak köyüne kadar ulaştırabilmekti. Bunun için geceli gündüzlü, durmak dinlenmek'bilmeyen bir çalışma yapılıyordu. Vatanın her köşesindeki her vatandaşa, sabık ve sakıt iktidarın tutumu ile ihtilâlin aslî mânası olanca açıklığı ile anlatılmalıydı. İdealist ve Atatürkçü gençler için ilk düşünce buydu. Bu gayeye en kısa yoldan, en kısa süre içinde varabilmek için bir yandan memleketlerine dönen arkadaşlarının adreslerini tesbit ederek onlarla irtibat kurulmasına çalışılıyor, bir yandan da hergün ortalama olarak yirmibine yakın gazete ve dergi köylere yollanıyordu.

Bu çalışmalar *gün* geçtikçe daha da verimli bir hale getiriliyordu. Bu suretle, binbir kahra, işkenceye, zulme karşı duran ak alınlı idealist gençlik, inkılâbın emrinde bir nefer sadeliği ve asaleti içinde, kendisinden bekleneni yapıyordu.

Dertler..

Gençler bir yandan bütün güçlerini memleket hizmetine verdikleri bu son aylar içinde, hallini bekledikleri kendi dertleri ve meselelerini de unutmuş değillerdi. Şimdi, her alanda büyük değişiklik, temizlik ve yenilik yapmak zorunda olan İnkılâp Hükümetinden onların da, haklı olarak, bekledikleri vardı. Bekledikleri onbinlerce üniversiteli gencin yıllardan beri halledilmesini istedikleri dertlerdi.

Lâcivert elbiseli bu konuya döndü: "öğrenci derneklerinin içinde bulundukları mali sıkıntı"nın halli için "ilgililerin harekete geçmeleri" bekleniyordu. Gerçekten bu dernekler malî yönden takviye edilmedikçe, kendilerinden bekleneni yapabilmeleri imkânsızdı. Sabık İktidar bu derneklerin en zayıf taraflarının "malî yön" olduğunu iyi bildiği için, bu tarafı alabildiğine istismar etmişti. Halbuki, her yıl bütçede öğrenci dernekleri için bir fon ayrılır ve bu fon âdil esaslarla dağıtılırsa meselenin en önemli kısmı halledilebilirdi. Bu suretle dernek idarecisi gençlerin ellerinde yardım makbuzlarıyla kapı kapı dolaşıp gelir sağlama gibi, hem şekil olarak hem mâna olarak çirkin sayılacak bir yola girmeleri önlenebilirdi. Bütün üniversite gençliği bu işin böyle halledilmesini istiyor ve bekliyordu. Bu arada öğrenci derneklerinin statüleri de yeniden gözden geçirilmeli, hiç bir siyasî partinin istismar gayesi ile derneklere burnunu sokmasına imkan verilmemeliydi. Yoksa gene "eski hamam eski tas" olabilirdi.



Beşir Hamidî
Artık sıra iç *işlerde*

Lâcivert elbiseli genç, terini sile sile üniversitelilerin dertlerini bir bir saymaya devam ediyordu. Meselâ yurtlar, aşevleri, Şubat hakkı halledilmesi gereken birer problem olarak ortada duruyordu. İlgililer herhangi bir öğrenci yurduna herhangi bir gün gidiverirlerse, karşılarına çıkacak manzaranın hiç de içaçıcı olmadığını yakından görecekler, üniversiteli gençlerin içinde bulundukları şartları yakından müşahede etmek imkânına kavuşabileceklerdi.

Dertler bu kadar değildi. Bir da "kitap derdi" vardı. Bu dert üniversiteli gençlerin belini büken, çâresi bugüne kadar bulunamıyan dertlerin başında geliyordu. En ucuz kitabın fiatı otuz liradan başlıyordu. Bazı profesörler, metinlerde yaptıkları ufak tefek değişikliklerle bastırdıkları kitaplarını öğrencilerine zorla aldırma yolunu tutuyorlardı. Gençler bir yandan geçim şartlarının ağırlığı, bir yandan ders kitaplarının ateş pahasına oluşu karşısında yardımsız ve desteksiz kalmışlardı. Gençlik, milli dâvaların hallinde öncülük ve önderlik etmiş, kanını dökmüş, canını vermişti ama kendi problemlerini henüz halledememişti. Haklı olarak İnkılâp Hükümetinden, kendi meselelerine eğilmesini, dertlerine deva olmasını istiyordu.

İKTİSADÎ VE MALİ SAHADA

Sosyal Hayat

İşsizlik ve ötesi

Geçen haftanın ortalarına doğru Ticaret Bakanı Cihat İren, ticaret ve sanayi erbabiyle temaslar yapmak için İstanbula gitti Kendisine işsizlik konusu hakkında ne düşündüğünü. soranlara, birçok bakımlardan ilgi çekici ve çok önemli bir cevap verdi. Cihat İrene bakılırsa, işsizlik daha D. P. iktidarı zamanından beri mevcuttu. Bu yıl rekolte esnasında eline, geçen yıla nazaran daha fazla para geçecek olan köylü -çünkü mahsûl daha fazladır- genel talebi arttıracaktır. Bu talep artışı bilhassa mensucat gibi istihlak eşyası üzerinde olacaktır. Mensucat fabrikalarının artan talebi karşılamak için daha fazla çalışması gerekecek, bu da daha fazla işçi kullanmayı gerektirecek ve böylece işsizlik kendiliğinden önlenecektir. Çünkü hâli hazırda işsizlik en fazla sanayi kolunda hissedilmektedir.

Aslında Cihat İrenin bu sözleri, kendisinin samimiyetle ve dürüstlükle inandığı iktisadi kurallara tamamen uygundur. Cihat İren bir neo-liberaldir ve onun için en önemli olan şey iktisadi muvazeneyi muhafaza etmektir. Yine Ticaret Bakanına bakılırsa, bu konuda alınması gereken tedbirler dolambaçlı tedbirler olmamalıda; para ve bütçe politikası sayesinde, piyasa mekanizmasının işleyişine doğrudan doğruya müdahele etmeden bu mekanizmayı tashih etmek ve istenilen yola sevketmek mümkündür.

Nitekim, Cihat İren bu kanaatlerine tamamiyle uygun düşen iktisadi istikrar programının hararetli bir savunucusu olmuş, bu sayede dâhilde ve hariçte müsbet bir şöhret sağlamaya da muvaffak olmuştur. 27 Mayıs İnkılâbı yapıcüanmn da memleketi tekrar enflâsyon çukuruna atmak istemedikleri ve istikrara taraftar oldukları şüphesizdir. Bu maksatla, üstelik dış âleme Türk İktisadi politikasının enflâsyoncu olmayacağını göstermek için, bu konudaki köklü kanaatleri bilinen tanınmış bir şahsiyete ihtiyaç vardı. Cihat İren işte bu düşüncelerle Ticaret Bakanlığı mevkiine geçti ve yeni Hükümetin, iktisadi istikrar politikasına taraftar olduğunu büyük bir önem ve ısrarla açıklamasında da büyük ve müsbet bir rol oynadı.

Fakat, işte şimdi Cihat İrenin iktisadi istikrar anlayışı memleket çapında imtihan geçirmektedir. Herkesin müttefik olduğu bir husus vardır: Enflâsyon kötüdür» Müzmin ve hızlı bir enflâsyon kalkınmanın yolu olamaz. Fakat, bir yandan da işsizlik tehlikesi ortadadır. Bu tehlikenin önüne geçmek ise İnkılâp Hükümeti için bilhassa önemlidir. Gerçi, issizlik aşağı yukarı 8 aydan beri müzmin bir şekilde artmaktaydı ve D. P. iktidarı bu mesele karşısında hiçbir ciddi tedbir almak lüzumunu duymamıştı. Aslında, bugün Adalet Mensucat Fabrikası gibi büyük bir işletmenin kapanması işte bir temayülün devamından başka bir şey değildir. Hiç kimsenin işsizliğin devammdan ve artmasından İnkılâp Hükümetini sorumlu tutması mümkün olamaz, Fakat, İnkılâp Hükümetinin çok yüksek bir İtibar seviyesinde kalması milletin yüksek ve hayati menfaatleri icabıdır. Bu bilhassa Taşlıtarla gibi çevreler için büyük bir zarurettir. İşsizlik önlenmelidir. Ancak, Ticaret Bakanının bu konuda yaptığı tavsiye, rekolte neticesinde umumi talebin artmasını beklemekten yani tâ yaz sonuna kadar eli kolu bağlı oturmaktan ibaret görünmektedir.



Cihat İren
Satın alınamayacak adam

Halbuki, İktisadi istikrarı sağlamalım ve enflâsyonu Önlemenin tek yolu piyasa mekanizmasına sonsuz bir itimat beslemekten ibaret değildir. Hele malt bakımdan eskisine nisbetle daha sıkı bir politikanın takip edildiği devrelerde devlet bizzat harekete geçmek, arızi ve geçici olsa bile, elinden geldiği kadar işsizliği önlemek için fiilî müdahalelere girişmek zorundadır. Nitekim, işsizlik tehlikesinin derhâl harekete geçirdiği İstanbul TEKSİF Federasyonunun kıymetli idarecileri başları dara düştükçe hemen koştukları 'hocaları Prof. Orhan Tunadan şu sözleri işitince bir az ferahladılar: "Tedbir almak lâzımdır,"

Krediler artıyor

İstanbullu sendikacılar Tunanın başkanlığında işsizliğe karşı alınacak tedbirleri müzakere ededursunlar, durum Hükümet çevrelerinde de gitgide artan bir anlayışla karşılanmağa başlanmıştı. Nitekim, geçen Pazar günü gazetelerini açan vatandaşlar, Bakanlar Kurulunun bir tebliğini okudular. Bu tebliğde Bakanlar Kurulu "sanayi ve ihracat kredileri konusunda Para Fonu ile yapılan görüşmeler neticesinde alınması imkân dâhiline giren ferahlatıcı tedbirlerin tasvibine karar verdiğini" bildiriyordu. Gerçi, İnkılâp Hükümeti, D. P. 'nin milletlerarası vesayet altındaki Hükümeti değildi, hariçte iktisâdi itibarımızın 27 Mayıstan beri çok yükseldiği -Economist'in koca koca makaleler yazarak Hükümeti methetmesinin gösterdiği gibi- aşikârdı. Bu bakımdan kredi siyasetinde bir açılmanın mümkün olmasına ancak. Milletlerarası Para Fonu temsilcileriyle yapılan görüşmeler "neticesinde" karar verilmesi biraz tuhaf geliyordu İnkılâp Hükûmeti, bu gibi kararlan kendi kendişine almak ve milletlerarası eksperlerle tam bir anlayış dairesinde -çünkü ayni lisanı konuşmaktadırlar- sadece istişare etmek mevkiindeydi. Bu sebeble, tebliğdeki bu İfâde olsa olsa bazı kâtiplerin eski alışkanlıklarından Seri gelmişti. Fakat,' herhalde sanayi ve ihracat kredilerinde bir artış birçok bakımlardan yerinde olacaktı. Bir kere, kredi plâfonlan sistemi hayli tesirli işlemişti. Böyle olunca, yaz sonundaki muhtemel talep artışı karşısında vuku bulacak bir çok stok azalmasını şimdiden ikmâl etmek lehi istihsâl faaliyetini hızlandırmak maksadiyle sanayi ve İhracat kredilerini arttırmak-! ta büyük fayda vardı. Kaldı ki kredi artışları asın bir dereceye erişirse plâfon sistemini tekrar sıkılaştırmak daima kaabildi.Öte yandan bu karar kredi hacmini arttırmak, vergileri ödememek, kambiyo primlerini zamanında vermemek gibi türlü yollardan kredi kolaylıkları görmüş olan

kamu teşebbüsü karsısında özel teşebbüsü eşit duruma getirmek bakımından da faydalı olacaktı.

Liberalizm sökmez

Fakat, ani incelenmesi gereken konu -- başka bir konudur. Bilhassa mensucat sanayiinde büyük fabrikaların kapanması veya işçi çıkarmaları ve kapasite altında çalışmaları neden ileri gelmektedir? Talep hakikaten azalmış mıdır? Yoksa, sanayiciler fiyatları yüksek, ücretleri düşük tutmak ve böylelikle kar marjlarını muhafaza etmek için mi, fiyatları düşürmek suretiyle talebi arttırmak mümkün olsa bile, bu yolda hareket etmektedirler? Normal işletmecilik için lüzumlu nakdi sermayeyi elde bulundurmamak va krediyi tercih etmek yüzünden mi sanayiciler işsizliği arttıran bir yola girmişlerdir? OECE Genel Sekreter Yardımcısı Mr. Cahan'ın geçen yıl Ankarada, Türkiyede özel teşebbüsün hayli kötü işletmecilik gelenekleri içinde olduğunu söylediği de unutulmamalı ve bu sözün altında yatan hakikat bir kere daha gözden geçirilmelidir.

Muhakkak olan bir şey varsa, kabahati D. P. 'nin enflâsyoncu politikasının mensucat sanayiinde lüzumsuz lüks istihlâk kapasitesi yaratmış olmasına atıp işi geçiştirmek mümkün değildir. Hiç şüphesiz, bu iddia çok doğrudur. Mensucat istihlaki bilhassa lüks mensucat istihlaki, Türkiye gibi gelişmemiş bir memleketin kaldırabileceğinin çok üstünde enflâsyonist fiyat ve gelir artışlarından teşvik görmüştür. Fakat, artık olan olmuştur. Bu fazla kapasite mevcuttur. Şimdi yapılacak şey, bu fazla kapasiteyi kullanmamak değil, fakat, işimize en. çok gelecek şekilde kullanmaktan ibarettir. Ve krediyi arttırmak bu maksat için yeterli olmayabilir.

Bundan başka, hele memleketin sanal ölçüleri bakımından lüks sayılabilecek mensucat istihsâlimizin memlekette istihlâk edilmesini önlemek lâzımdır. Lüks istihlak her nevi tasarruf ve binaenaleyh yatırım kaynaklarını kurutur. Bir yandan, dışardan lüks istihlâk mallarının ithâlini önlemek -ve hattâ kitap ithâlini bile lüks saymak-; öta yandan ise, bu yılki rekolteden ellerine, geçen yıla göre, fazla para geçecek olan köylülerin bu malları istihlâk etmelerini beklemek, gelişmemiş bir memleketin kalkınmasının icablarına asla uygun değildir. Yapılacak tek şey, bu sahada tesis edilmiş olan kapasiteyi ihracatta kullanmak, özel teşebbüsü icabında buna mecbur etmek ve bunun için de derhâl ihracat piyasalarının etüdüne girişmektir. Kredi politikasının ise, bu maksat için yeterli olmayacağı şüphesizdir. Asıl yapılacak şeylerden biri, tam kapasiteyle çalışmayan mensucat fabrikalarını derhâl devlet denetlemesi altına almaktır. Her fabrika, her özel yatırım, aslında toplumun kollektif çalışması sayesinde elde edilen bir varlıktır. Eğer bu memleket köylüsünün binbir alınteri pahasına dışarıya ihraç ettiği mahsûller olmasa, hiçbir özel teşebbüs sahibinin gereken dövizi bulup fabrika kurmasına imkân yoktur. Sadece bunu düşünmek bile, devletin toplum adına hele içinde bulunduğumuz böyle bir buhranlı devirde kapasite altında çalışan va işçi çıkaran teşebbüsleri neden kontrolü altına alması gerektiğini anlamağa yeter. Devlet bu alanda ne yapabilir? Mensucat fabrikaları için derhâl makûl ve normal kâr marjları tesbit edilir. Devlet bu kâr marjlarının altında çalışan işletmelere, hiçbir kusurları yoksa gereken sübvansiyonu verir. Bu sayede, bir yandan işçi çıkartılması önlenir, bir yandan da büyük kütle dahilde ucuz fiyatlı -lüks değil- harcıâlem istihlâk malları bulur. Ayrıca ihracat imkânlarımız da arttırılmış olur. Herhalde, gelişmemiş bir memlekette mail istikrar mülahazaları asla, işletmelerin işçi çıkarmalarını ve kapasite altında çalışmalarını mazur gösterecek bir bahane teşkil edemez. İşsizlik konusunu da etüd edeceğini bildiren Bakanlar Kurulunun, -ihtiyarlık sigortası primlerinin bir kısmını oraya aktarmak suretiyle- ilk elde mahdut bir işsizlik sigortan tesis ederken, düşüneceği noktalardan biri de, hiç şüphesiz, bu olmalıdır.

Milli korunma kanunu

"Bütün bu problemler Milli Korunma kanunu konusunu da yeniden aktüel hâle getirmiştir. Gerçi özel teşebbüsün fiyat kontrolleri olmaksızın çalışması -eğer bu çalışma içtimâi fayda esasına da uygun düşüyorsa- şüphesiz tercih edilmelidir. Fakat, buna her zaman imkân olmadığını ve bilhassa gelişmemiş memleketlerde piyasa mekanizmasına fiziki devlet müdahalelerinin zaruri olduğu, son işsizlik kriziyle bir kere daha ortaya çıkmıştır. Gerçi, Hükümeti muayyen fiyat kontrollerini tatbike illâki zorlayan bir kanunun kaldırılmasında fayda vardır. Fakat, hükümetin iktisadi hayata icabında gereken müdahaleleri -diktatör yetkileri vermeksizin- zamanında yapabilmesini sağlayacak bir İktisadi Tedbirler Kanununa her zamandan fazla ihtiyaç olduğu da âşikârdır.

Kiralar ve gecekondular

Neo-liberal Ticaret Bakanı bu demecini verdiği günlerde, Milli Birlik Komitesinde de, kiraların dar gelirlilerin ihtiyaçlarına uyacak bir tarzda tekrar tanzimi meselesi bahis konusu idi. Bu, Komitenin ne kadar sosyal görüşlü olduğunu gösteren işaretlerden bilidir.

Fakat, öte yandan, İstanbul Valiliği bir tebliğ yayınlıyor ve 27 Mayıs 1960'a kadar inşa edilmiş olan gecekonduların yıktırılmayacağını, sonra yapılanların yıktırılacağını bildiriyordu. Tapulu arazi üzerine yapılan gecekondular hakkında iki taraf arasında bir anlaşma olmazsa, tapu sahibinin mahkemeye müracaat hakki da tabiiydi,

Bu tebliği okuyan ve memleketin mesken 'problemi üzerinde fikir sahibi olan insanların da biraz hayrete düşmemesi kaabil değildir. Geçici bir idarenin mesken davasını kökünden halletmesi elbette ki kaabil değildir. Fakat herhalde şu yapılabilir: Devlete va sair âmme hükmi şahıslarına ait araziden büyük bir parça ayrılır ve burada gecekondu yapılmasının serbest olduğu . bildirilir. Aksi halde, hiçbir yasağın gecekondu yapılmasını durduramayacağı bilinmelidir. Her yıkılan gecekondu ise hoşnutsuzluk doğuracaktır ve bu hoşnutsuzluğun doğmaması hele şu sırada memleketin ve İnkılâbın yüksek menfaatleri icabıdır. Başkasının arazisi üzerinde yapılmış gecekondular için arazi istimlâki elbette ki geçici bir idare devrinde bahis konusu olamaz, Bunun gibi, tapu sahibinin hakkının inkâr edilmesi de mümkün değildir. Bu sebeble, tapulu arazi üzerinde gecekondu inşa etmiş olanlara, davayı kaybettikleri takdirde, devlette kendilerine gösterecegi yere gecekondularını nakletmek için -uzunca- bir mühlet verilmeli ve hattâ bu gibilere küçük kredi yardımları da yapılmalıdır. Böyle bir çare iyi ve makûl bir geçici çare teşkil edebilir.. Ümitler yine Millî Birlik Komitesindedir. Kaynağım milliyetçilikten alan sosyal görüş orada bu konuya da hiç şüphesiz hakim olacaktır.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Demirperde

"Sulh dilencisi"

Geçen hafta sonuna doğru çalışmalarını bitiren Bükreş Komünist Partileri Konferansının tebliğini oku--anlar, bu tebliğin Demirperde gerisinde cereyan eden çok önemli bir münakaşanın neticesi olduğunu anladılar. Aforozlanmış olan Yugoslav Komünist Partisinin pek tabii olarak iştirak etmediği bu kongrede, kendi memleketlerinde iktidarı ellerinde tutan 12 Komünist Partisi, "bir harbi önlemek için ellerinden geleni yapacaklarını", "kapitalist memleketlerin yoğunda işçi sınıfının sosyalist inkılâbını barışçı yollardan gerçekleştirebilmek için gereken imkanlara sahip olduğunu", "bununla beraber, ba--- memleketlerde işçi sınıfının bu maksatla zor usullerine başvurmasının zarurî olduğunu" bildirdiler.

Demirperde gerisindeki münasebetleri yakından takip edenler, bu tebliğden iki büyük dev olan Sovyet Rusya ile Komünist Çin arasında, cereyan eden ideolojik kavganın henüz sona ermediği, fakat Krutçev'in Mao Tse-tung'a karşı yine de önemli bir galibiyet sağlamaya muvaffak olduğu mânasını çıkarmakta güçlük çekmediler.

Mesele şuydu: Komünist Çin, Krutçev'in Batı ile ve bilhassa Birleşik Amerika ile bir yumuşama politi-, kası gütmesini uygun bulmuyor ve bu politikayı Leninin öğrettiklerine aykırı sayıyordu. Çinliler, Krutçev'in siyaseti aleyhindeki ideolojik hücumlarına Leninin doğumunun 90 ıncı yıldönümünden yani geçen 22 Nisandan itibaren germi vermişlerdi. Çinlilerin kanaati şuydu: Lenin, 1917'de İsviçre amelelerine hitaben yazdığı mektupta, kapitalist emperyalistlerle harbin önüne geçilemeyeceğini söylememiş miydi? Şimdi durumun bundan farklı olduğunu söylemek imkânsızdı! Kapitalist memleketlerin içersinde istihsâl kuvvetlerinin karşılıklı durumuyla bunların münasebetleri arasındaki uçurum büsbütün genişliyordu! -Bu iddia hakikatin' tam aksinedir.- Bu durumda, elbette ki emperyalistler harb çıkarmak isteyeceklerdi.. Komünist Çin sulh istediğini Korede ve Hindiçinde pek âlâ göstermiş sayılmalıydı! Buna rağmen, emperyalist Amerikanın hücumlarının, sonu gelmiyordu. Lenin, emperyalistlerin Sovyet Rusyayı zorla tanımak mecburiyetinde kaldıklarını söylememiş miydi? Şu hâlde, emperyalistleri yola getirmek için



Nikita Krutçev
Püsküllü belâ

zor kullanmaktan vazgeçmenin ve onların tâ ayağına kadar gidip sulh dilenmenin mânâsı mı vardı?

Çinliler bütün bu hücumları güya Mareşal Titonun şahsına karşı

yapıyorlar ve Krutçev'in ismini zikretmemeğe bilhassa dikkat ediyorlardı. Fakat, isin aslında hücumlara hedef olanın Krutçev olduğunda zerre kadar şüphe yoktu, "Birlikte sulh içinde yaşama" formülünün mucidi Krutçev değil miydi? İşte, şimdi Mao'nun adamları, bu formülün komünizmin en büyük papası Leninin içtihadına aykırı olduğunu isbat ediyorlardı. Gerçi, Çin basını Krutçev'in barış uğrundaki gayretlerini övmekten geri kalmıyor, hatta onun Amerika seyahati bile tasvip ediliyordu. Fakat, Çinlilerin kabul etmek istemedikleri şey, bu seyahatlerin yapılması, bu gayretlerin sarfedilmesi değildi. Çinliler, Krutçev'in, kapitalist dedikleri dünyaya karşı zor metodları kullanılmasını kayıtsız şart sız bir tarafa bırakmamasını istiyorlardı. Halbuki, Krutçev buna yanaşmıyordu.

Sovyet Rusyanın en büyük müttefikinden gelen bu kadar sert tenkitlerin tesirsiz kalması da imkânsızdı. Krutçev, Batılılar karşısında Mao'nun sandığı gibi kötü bir müzakereci olmadığını göstermek için U-2 keşif uçağı olayından beri türlü perendeler atmaktaydı. Son perendelerden birini de, yeni Sovyet silâhsızlanma plânına hayli yaklaşan yeni Amerikan silâhsızlanma plânını reddetmekle ve Silâhsızlanma Konferansını terketmekle atmıştı. Ancak,

Krutçev'in kendi siyasetine, yani yumuşama siyasetine devam etmek istediği de söylenebilirdi. Krutçev, silâh kullanarak Amerikayı yok etmenin, Sovyet Rusyanın da yok olması demek olacağını anlamıştır. Ayrıca, artık Sovyet toplumu yavaş yavaş burjuva itiyatlarına doğru ilerliyordu. Artan istihlâk ihtiyaçlarını karşılamak için savaş gayretlerini gevşetmekten başka çâre yoktu.

Papa ne derse odur!

Üstelik, Krutçev, Çinlilerden gelen tenkitlerin Mao'nun Lenin hayranı olmasından ileri gelmediğini de pek âla bilmektedir. Demirperde gerisinde, -tıpkı Ortaçağın katolik cemiyetlerinde olduğu gibi- her sahadaki görüş ayrılıklarına bir ideolojik temel bulmak esastır. Mao'nun ikide bir Leninden bahsettirmesinin tek sebebi aslında bundan ibarettir. Hakikatte, eğer Ike, Camp David görüşmelerinden sonra Pekin Hükümetini Çinin meşru Hükümeti olarak tanısaydı, bütün bu ideolojik gürültülerin meydana çıkmayacağı muhakkaktı.

Lakin, ne de olsa teoloji teolojidir ye bir papanın sözlerine dayanarak yapılan hücumlara cevap vermenin en iyi tarzı ayni papanın sözlerine dayanmaktan ibarettir. Nitekim, meşhur Pravda Gazetesi 12 Haziranda Leninin bir eserinin yıldönümü münasebetiyle, emperyalistlerle harp zarureti hakkında bir makale yayınlamak lüzumunu hissedivermiştir. Bu makalede, kısaca, Leninin "hiçbir hakikat olduğundan fazla büyütülmemelidir. Kapitalistler arasındaki ihtilafları istismar etmek için komünist partilerin onlarla taktik anlaşmalar, ittifaklar yapmaları mümkündür. Hattâ komünistlerin taktik olarak bazen geri çekilmeleri bile gerekebilir" dediği zikrediliyordu. Fakat, Pravdanın, Lenin tarafından ileri sürülen emperyalistlerle harbin kaçınılmaz olduğu fikrini inkar etmesine imkân yoktu ve bu sebebten dolayı Moskovanın Pekine cevabı kısır kalıyordu.

Papayı ben bilirim!

İşte, bunun üzerinedir ki Krutçev, komünizmin tarihinde pek ender görülen bir işe girişti, Bükreş Konferansında kürsüye çıktı ve şunları söyledi: "İnsan kurttan mı yoksa aslandan mı daha çok korkar Elbette ki aslandan! Lenin bu sözleri söylediği vakit Sovyetler Birliği bile ortada yoktu. Şimdi ise komünist camiası çok kuvvetlenmiştir. Kapitalist dünya ise sömürgelerini neredeyse tamamiyle kaybedecektir. Şimdi, bu durumda Leninin sözlerini makine gibi tekrar etmek, küçük et yiyicilerin muazzam yırtıcılar kadar vahşi olduğunu söylemek kadar yersizdir."

Krutçev'e cevap veren Pekin Belediye Başkanı ve Çin Komünist Partisi Merkez İcra Komitesi Üyesi Pin-Çen için bu durumda ideolojiden bahsetmek kolay değildi. Nitekim, baklayı ağzından çıkardı ve Sovyet Rusyanın, Batı ile yumuşama politikası gütmek uğruna, koskoca müttefikinin menfaatlerini unutmaması gerektiğini açıkça söyleyiverdi. Bunun üzerine de Krutçev nihai tebliğde Çini Kemoy Adasını bombalamakta serbest bıraktı. Çinin bu işleri, kendisi istese de istemese de yapacağını bildiği için izin veriyor görünmek de ayrıca daha uygun olacaktı.

Krutçev, Bükreşte, Kremlin içindeki aleyhtarlarına da şiddetli bir ihtarda bulundu. "20 yıllık dostum Bulganin 1957 yazında bir gün bana gelip Merkez Komitesinde aleyhimdeki reye karşı lehimde sadece 4 oy olduğunu söylediği zaman bu riyazi bakımdan çok doğruydu, ama siyasî bakımdan değil. Nitekim, ben o 7 kişinin topunu birden Merkez Komitesinden def etmesini bildim." diyerek komünistlerarası iktidar kavgalarının, bazen emperyalistlerle münasebetlerde kullanılan usûllerden daha az dürüst metodlarla idare edilebileceğine açık misâlini verdi. Maksadı, hiç şüphesiz Demirperde gerisinde kendisinden başka kuvvet tanımadığım belirtmekti. Daha yıllarca Sovyet iktisadi yardımına muhtaç olan Çinliler bu ihtarın mânâsım anlamakta gecikmediler. Kremlindeki tenkitçiler de öyle...

Dolmaya darbe

Bükreş Konferansı, Batıda Sovyet ve Demirperde işlerini takip edenler için aslında Silâhsızlanma Konf eransından bile daha önemli oldu. Bükreş Konferansı, Krutçev'in, yumuşama politikasından vazgeçmeyeceğini gösteren mühim bir işaretti. Silâhsızlanma Konf eransmdaki' Sovyet tutumu ise, Kremlinin sıkı pazarlıktan vazgeçmeyeceğini ve Batıyı tongaya bastırarak onun itibarını kırmak için elinden gelen esirgemeyeceğini -gösteriyordu.

Fakat, Bükreş Konferansının en önemli neticelerinden biri, milletlerarası münasebetler kadar komünist dünyasının iç münasebetleri bakımından da dikkate değer bir hususiyet taşıyordu. Gerçekten, komünizmin 5 inci papası, Bükreştekl nutkuyla komünist teolojisinin doğmalarına büyük bir darbe vurmuştu. Krutçev, "Leninin muayyen tarihi şartlar altında söylediklerini, tamamen farklı şartlar içinde tekrar etmek kaabil değildir" demekle, bundan sonra Demirperde gerisinde her şeyin peygamberin veya eski papalardan birinin sözlerine dayandırılması lüzumunu ortadan kaldırmıyor muydu ? Krutçev'in bu sözüne uymak isteyecek aydınlar, gitgide daha serbest ve daha hür düşünmeğe başlamayacaklar mıydı?

Bu ümit, hiç şüphesiz nazari olarak mevcuttu. Fakat, aslında peygamberi ve büyük papaları böylesine görmek, sadece mevcut papanın inhisarı altındaydı. Ama şu da unutulmamalıydı: İktisadi ve kültürel kalkınma Sovyet halkında ister istemez daha hür düşünmeğe doğru temayüller yaratmış ve bu temayüller Kremlini ceza hukuku sahasından tutun, idari teşkilât sahasına kadar yumuşamak zorunda bırakmıştı. Artık Stalinin katliam devri geri gelmemek üzere göçmüştü ve Sovyet Rusyada bunu hissetmeyen yoktu, İşte, bu yeni hava içinde halihazır papanın eski papalardan açıkça ayrılması Demirperde gerisinde -hele Doğu Avrupadaki peyklerde- fikir hürriyetinin -hattâ Kremlindeki diktatörlere rağmen- kifayetsiz de olsa biras daha ilerlemesi neticesini doğurmayacak mıydı?

Batının Demirperde karşısında teyakkuzunu kaybetmemesi için, hiç şüphesiz, daha dünya kadar sebep vardı. Fakat, iç yumuşamanın dış yumuşamayı ve dış yumuşamanın da iç yumuşamayı uzun vadede de olsa doğurduğu gitgide daha belirli şekilde ortaya çıkıyordu.

C E M İ Y E T

Esmer kıvırcık saçlı adam, bir orkestra idare eder gibi hareketlerle konuşmasını bağladı: "Yalnız sizlerden bir ricamız var. Bu basın toplantısını lütfen bir kişiye yani ben konuştuğuma göre bana mal etmeyin. Bu bakımdan ismimim yazılmasını istemiyorum". Kıvırcık saçlı adama bir gazeteci cevap verdi: "Millî Birlik Komitesi azalarının Basın toplantısına çevirdiniz toplantıyı Hikmet Bey.."

Kıvırcık saçlı adam gülümsedi ve ricasını tekrarladı. Hâdise geçen haftanın başında Sanatseverler Klübünün zevkle döşenmiş salonunda cereyan ediyordu. Basın toplantısını Cumhurbaşkanlığı Flarmoni Orkestrası şef muavini Hikmet Şimşek yapmaktaydı. Ancak Şimşekin hakkı vardı. Kendisi sadece iyi bir teşebbüse geçmiş olan Konservatuar Talebe Cemiyetinin sözcülüğünü yapmaktaydı. Tasavvur edilen şey, Gençlik ve Ordu günleriydi. Buna ilk olarak Erdek Festivalinden başlanacak daha sonra yurdun muhtelif yerlerine gidilecekti. Gaye, gençliğin ve ordunun Milli İnkılâp hareketini duyurmak, vatandaşa bunun manasını anlatmak ve bu arada küçük müzik ziyafetleri çekmekti.

*

Geçen haftanın içinde Ulus mensupları gazetelerini ellerine aldıklarında gözlerine ilişen bir habere inanmak istemediler. Haber genç yazı işleri müdürü Ülkü Armanın nişanlandığına dairdi Birbirlerine işin doğru olup olmadığını sordular ve haberin sıhhatini tahkike karar verdiler. Buna sebep Ülkü Armanın gazete sahi--elerinde bundan evvel birkaç kere nişanlanmasıydı. Hele birisinde Arman arkadaşlarının fena kurbanı olmuş ve haberi tekzip de edememişti. Gerçi hadise Millî İnkılâp hareketinden evvel cereyan etmişti ve tekzip müessesesi maşallah dikiş makinesi gibi işliyordu. Ama Ülkünün nişanı Kurban Bayramında Gazeteciler Cemiyeti tarafından çıkarılan Bayram Gazetesinde yazılmıştı. Üstelik ilânın çıktığı gün bayramın son günüydü.

Ama bu defa Ülkü Arman Sevinç Ulaşmanla hakikaten nişanlanmıştı.

*

27 Mayıs inkılâbını takiben ihtilâlin tatbikçileri ordu mensuplarının alyanslarını vermek suretiyle açtıkları hazineye yardım kampanyası geçen haftanın başında birden bire bir iş adamının yaptığı bağışla yükseliverdi. Tanınmış iş adamı Vehbi Koç şahsi tasarrufu 26 kg. külçe altını hazineye bağışladı. Bu bağışın 390 bin 500 lira 25 kuruşa tekabül eden maddi kıymeti yanında daha büyük ve manalı bir cephesi vardı. Demek ki namuslu iş adamları isterlerse mahdut gelirli subay ailelerinin alyanslarını vererek açtıkları yardım kampanyasına katılabilirler ve pekâlâ da takdir ve saygıya hak kazanırlardı. Ne çare ki göbeği şişkin ağzı purolu sonradan görme sözüm ona iş adamlarının suratına inen Vehbi Koç şamarı pek kar etmemiş olacak ki haftanın sonunda Koçun bağışına yakın bir bağış haberine gazetelerde rastlanmadı. Tabii iş adamı olmak -hele sakıt iktidar devrinde- kolaydı. Kolay olmayan paracıkları gözden çıkarmaktı.

Tunus Büyük Elçisinin geçen haftanın ortasında şirin evinde verdiği yemeğin mühim ve mühim olduğu kadar da enteresan bir misafiri vardı. Bu ziyadesiyle mütevazi açık sözlü misafirin adı Cemal Madanoğluydu. Ankara kumandanı Madanoğlu ilk defa âdeti hilâfına toplu bir yerde gözüküyordu. -General kalabalığı pek sevmez-. Onun içindir ki davetin yapıldığı salonu dolduran zarif hanımefendiler bu pek sakin yaradılışlı gözüken barut generalin etrafını aldılar ve ihtilal hakkında sualler sormak için âdeta birbirleriyle yarış ettiler. Madanoğlu, nevi şahsına münhasır asker edasıyla suallere cevap yetiştirmekten yoruldu.

Mönüsü bir hayli zengin olan davetin en enteresan tarafı misafirlere kuskus, balık, tavuk ve pilâvın bir arada ve diğer davetlere nazaran bolca sunulmasıydı, İçki olarak bol miktarda şampanya istimal edildi. Ne var ki gerek general Madanoğlu gerekse İç İşleri Bakanı general Muharrem Kızıloğlu bu ziyafetin yemek faslından pek' müstefit olamadılar. Zira onların ağızları yalnız suallere cevap yetiştirebilmek için açılıyordu.

Ancak bu tip suallere muhatap olan yalnız Madanoğlu ve Kızıloğlu olmadı. CENTO'nun 6 aylık çalışmasının şerefine Amerikan generali Rogers tarafından Amerikan klübünün Ankaraya nazır restoranında Türk subaylarına verilen yemekte de Türk subayları "nazik ihtilâl" i Amerikan subaylarına anlatmak mecburiyetini hissettiler. Bu arada bilhassa Kara Kuvvetleri Kumandanı Orgeneral Cevdet Sunay ve Genel Kurmay Başkanı Ragıp Gümüşpala bir hayli terlediler. Zira Amerikan subaylarının aklı bir türlü bu işi almıyordu. Nasıl olur da hiç kan dökülmeden idare ihtilâl yoluyla el değiştirirdi? Geç saatlere kadar süren davetin sonunda Amerikan subayları vaziyeti çakmış olacaklar ki mevzu başka cephelere intikal etti.



Ülkü **Arman** nişanlanıyor

Açlık grevi aşkı besledi

Memleketimizin tanınmış ressamlarından Bedri Rahmi Eyüpoğlu son çalışmalarıyla 1958 Brüksel, 1960 Paris Nato Sarayı pano eskizlerini Milar galerisinde teşhir edecek. Bir hafta devam edecek olan bu sergiden sonra da sanatçı Rookfeller bursundan faydalanıp bir yıllık bir dünya gezisine çıkacak.

Bedri Rahmi son yıllarını dışardan aldığı işleri bitirmek için Paris ile Brüksel arasında mekik dokumakla geçirdi. Bu yüzden ne devlet sergilerine katılabildi, ne de özel bir sergi açabildi Brüksel sergisindeki Türk pavyonu için yaptığı 50 metrelik muazzam mozaik pano sanat çevrelerinde büyük bir alâkayla karşılanmıştı. Ne yazık ki devr-i istibdatın malûm müstebitleri yüzünden bu sanat eseri başkenti süsleyemedi. Halbuki pano Ankarada monte edilecekti. Düşük Menderesin emriyle panonun Ankarayı değil de İstanbulu şenlendirmesi karar altına alınınca olanlar Bedri Rahmi ile zavallı panosuna oldu. Pano sakıtların har icraatı gibi ihmale uğradı, sanatkâr Bedri Rahmi ise unutuldu.

İşte Milar galerisinde açılacak olan sergi bunun için haftanın sonunda sanatsever çevrede alâkayla karşılandı.

RADYO

İngiltere

Bir serencam

Bush House'un dördüncü katında Yunan servisinden cemakanlı bir bölme ile ayrılmış olan mütevazi döşeli odadaki telefon bir kaç kere çaldı. Odadaki genç adam, heyecanla okumakta olduğu gazeteden canı sıkılmış bir halde başını kaldırdı, telefona cevap verdi:

"Turkish Section!"

Telefonun öbür ucundaki adam Türkçe konuşuyordu. Türkçe Servisi şef yardımcısı ile konuşmak istediğini bildiriyordu. Genç adam kendisini tanıttı, şef yardımcısının ve diğer arkadaşlarının bir program için şu anda stüdyoda olduklarını söyledi, Karşı taraf Türkiye Büyükelçiliğinden telefon ettiğini, müsteşarın BBC Türkçe servisinde çalışan personeli tamamiyle hususi bir musahabe için sefarete davet ettiğini söylüyordu. Telefona cevap veren genç adam, Türkçe servis şefi yardımcısına geldiği zaman daveti bildireceğini söyledi ve telefonu kapattı. Sonra acı acı güldü. Tekrar okumakta olduğu gazetelerine döndü. Bunlar, en azından bir haftalık Türk gazeteleriydi. Türkiyede mühim hadiseler oluyordu ama, gazetelerde bu hâdiselerden bahseden tek bir satır yoktu. Yalnız tekziblere, yayın yasaklarına veya sırıtan bembeyaz kazınmış sütunlara bol bol yer verilmişti. Ama ne vardı ki, haber olmasa dahi, gazeteler geldiği vakit servisteki bütün Türkler gene de bir şeyler bulabilmek ümidiyle, kendilerine ulaşan haberlerin belki de mübalâğalı olduğunu düşünerek bunları tehalükle okumadan geçemiyorlardı. Fakat yabancı ajansların verdikleri haberlerin hepsi doğruydu. Türkiyede gazeteler bir şey yazamıyor, radyolar yalnız hükümetin işine gelir şekilde konuşuyordu. Bu durumda BBCye düşen bir vazife vardı. Mademki Türkiyede halk radyolardan ve gazetelerden olayların iç yüzü hakkında bir şey öğrenemiyordu, daha doğrusu bu imkandan



Menderesin mikrofonu
B.B.C. nin değil!..

mahrumdu, bu işi BBC'nin Türkçe servisi yapacaktı.

İstanbuldaki ilk nümayişten sonra, BBC idarecilerinin aldıkları karar bu oldu. Yayınlarda Türkiye hakkındaki haberlere daha çok yer verilecekti. Bunun tatbikine başlanmasından on gün sonra ilk tepki Türk sefaretinden geldi. Türkiyedeki hükümet BBC'nin yayınlarını beğenmiyordu. Türkiyede olanlar bu memleketin iç işleri idi ve tahripkar yayın yapmak, iki memleket arasındaki münasebetlere zarar verebilirdi. Bu şekilde düşünen zevatın bilmediği bir çok nokta vardı. Bunların başında BBC'nin ne bir devlet, ne de bir hükümet radyosu olduğuydu. Gerçi dış propaganda servislerinin parasını Dışişleri Bakanlığı veriyordu ama, gerek haberlerin gerekse programların hazırlanmasında "parayı ben veriyorum" diye bu bakanlık ne bir telkinde, ne de bir direktifte bulunabilirdi, ikinci nokta, Türkiyedeki halk, dahilde gazeteler ve radyolar cereyan eden mühim hâdiseler hakkında açık bilgi veremediğine göre, yabancı radyoları dinliyecekti. Bunlar arasında Doğu, Almanya'da Leipzig'de çalışan Bizim Radyo vardı, Budapeşte Radyosu vardı, Sofya vardı, Moskova vardı, vardı vardı.. Bu radyoların da hadiseleri kendi niyetlerine göre yontmalarından, haberleri ona göre vermelerinden tabii bir şey olamazdı. Halbuki BBC her zamanki prensiplerine sadık kalarak olayları yorum yapmadan yalnız olduğu gibi veriyor ve hatta tahripkar olmaktan bilhassa kaçınıyordu, Devlet Radyoları yerine vatandaşlarının BBC'yi dinlemelerinden ise Menderesin memnun olman lazımdı.

Sefaretten Türkçe servisine edilen telefon işte bu tepkinin neticesiydi. Müsteşarın davetine işlerinin çokluğu dolayısıyla, ancak iki spiker gidebildi. Onlar da kendilerinden ne istendiğini anlıyamamışlardı. Gerçi: kontratla BBCye bağlı idiler ama hepsi de tabiatiyle bir Lord Haw Haw durumuna düşmek istemiyorlardı. Ne yapsınlar ki verilen haberler doğruydu ve vazifeleri de bunları okumaktı. Eğer bir şey yapmak lazım geliyorsa bu Menderes va hükümetine düşerdi. O da, Türkiyede bu gibi olayların meydana gelmesine sebep olan kanunsuz işlere bir son vermekti. Kendileriyle konuşan Müsteşarın bu işi üzerine almaktan pek memnun olmadığı anlaşılıyordu. Ama elçi o sırada İstanbulda NATO toplantısındaydı ve kendisine Ankaradan gönderilen emir pek kesindi. Müsteşar spikerlerle gayet dostça, yumuşak bir tonla konuştu. O da ne istediğini pek bilmiyordu. Yatma BBC Türkiye hakkında o kadar fazla haber vermemeliydi ve spikerler de haberleri pek öyle cam gönülden okumamalıydılar. Spikerin biri dayanamayıp, acaba Menderes hükümetinin kendilerinin istifa etmelerini mi istediğini sordu. Hayır, istifa etmeleri istenmiyordu ama, daha önce de söylendiği gibi tahrik unsurundan azade bir şeküde pek âlâ konuşabilinirdi. İki spiker bu muhavereyi servisteki arkadaşlarına anlattıkları zaman, onların da ellerinden, gülmekten başka bir şey gelmedi. BBC üst kademelerindeki İngilizler ise, Türk hükümetinin isteğini önce hayretle karşıladılar sonra da isteği ciddiye almadılar. BBC bu çeşit bir protesto ile belki de İlk defa karşılaşıyordu. Şimdiye kadar yapılan bunca yayına rağmen peyk memleketler bile BBC'yi protesto etmeğe kalkmamışlardı. Bunun ne derece komik olduğunu onlar da biliyordu. Ama gel gör ki, Menderes ve hükümeti kendi çıkarları pahasına, Türkiyeyi her işde olduğu gibi bu işde de gülünç duruma düşürmekten kaçınmamışlardı.

T İ Y A T R O

Devlet Tiyatrosu

Yağmur duası

Paris Büyükelçiliğimizin tarihî salonları, o akŞam 27 Mayıs inkılâbından sonra ilk defa olarak Paris sosyetesine açılıyordu. Büyükelçimiz Faik Zihni Akdur bir gün evvel Parise gelmiş olan Devlet Tiyatrosu Şerefine bir kokteyl tertip etmişti. Bu kokteyle daha çok gazeteciler, sanat adamları davet edilmişlerdi. Maksat, sanatkârlarımızı basına ve tiyatro aleminin ileri gelen simalarına tanıtmaktı. Onun içindir ki kokteylde Milletler Tiyatrosu idarecileri, Comedie - Française sanatkârlarından bazıları, "Figaro", "Combat", "L'Aurore" ve "Arts" gibi mühim gazete ve dergilerin.yazarları dikkati çekiyordu.

Davetlilerin dikkati daha çok kadın sanatkârlarımızla Oidipus ve Kanunî rollerini oynayacaklarını bildikleri Cüneyt Gökçerle Şahap Akalın üzerinde toplanıyordu. Hiç tanımadıkları Türk tiyatrosunun mümessillerini ilgi ile tetkik ediyorlar, nasıl yetiştiklerini neler oynadıklarını soruyorlardı.

Geç vakte kadar süren bu kokteyl dağılırken tanınmış münekkidlerden Madam Marcelle Capron Lûtfi Ayın kulağına eğilerek dedi ki: "Azizim, dua edin de yarın ve öbürsü gün biraz yağmur yağsın, yoksa bu mevsimde ve bu güzel hafta sonunda Sarah Bernhardt'ı doldurmanız galiba kolay olmayacak!"

Sıcak bir Haziran akşamı büyükelçilikten çıkan sanatkârlar neşeyle otellerine dönerlerken iki kişinin yüzünde belli etmemeye çalıştıkları bir endişenin izleri okunuyordu. Marcelle Capron'un sözlerini unutamıyorlar, ve bu güzel, bu sıcak yaz havasının nasıl değişebileceğini düşünüyorlardı. Neşesi kaçan bu iki kişi Lûtfi Ayla Cüneyt Gökçerdi. O gece ikisi de ertesi gün havanın bozması için canı gönülden Allaha dua ettiler.

Sağanak altında "Kral Oidipus"

Ertesi gün ilk işleri gişe durumunu öğrenmek oldu. Sevinerek gördüler ki o koca Sarah Bernhardt tiyatrosunun parteri tamamiyle dolmuştu. Hattâ parterde yer almak isteyen bazı kimseler eli boş dönüyorlardı. Gişe memuru: "Berliner Emsemble" dan sonra en çok seyirci toplayan galiba siz olacaksınız" dedi.

Cüneyt Gökçerle Lûtfi Ay öyle açık yürekle dua etmiş olacaklardı



"Hürrem Sultan"
Takdir topladı

ki akşama doğru hava karardı, Parisi kara bulutlar kapladı. Temsil saati yaklaşırken de yağmur başladı, ama ne yağmur! Sanki gök delinmiş, Paris sular altında kalmıştı.

Temsil akşamı Sarah Bernhardt tiyatrosunun antresi bütün itinalarına rağmen sağanağa tutuldukları belli olan seçkin bir kalabalıkla dolup taşıyordu. Smokinli diplomatlar, o sabah açılan Milletlerarası Münekkidler Birliği Kongresinin bütün delegeleri, gazeteciler, münekkidler, meraklı seyirciler ve talebelerimiz temsil saati yaklaşırken yalnız salonu değil, locaları, balkonu, hattâ galerileri de doldurmuş bulunuyorlardı.

Perde, ayakta dinlenen Türk ve Fransız millî marşlarından sonra, Nevit Kodallının güzel sahne müziğiyle açılırken "Oidipus" un en tenlikeli sahnesi başlıyordu: Muztarip halkın, kadınların, ihtiyarların , çocukların saray önünde inleyip sızladıkları Oidipus'tan Thebai üzerine çöken uğursuzluktan kendilerini kurtarmasını yalvardıkları sahne. Bu sahne Fransız figüranları ile oynanacaktı ve kendileriyle ancak bir defa prova yapılabilmişti. Fakat çoğu konservatuvar talebesi olan bu figüranlar vazifelerini o kadar iyi başardılar ve Cüneyt Gökçer ilk antresini o kadar rahat yaptı ki o uzun tiradı bitip de Koro orkestra çukurundan sahneye doğru yükselirken temsilin kaderi artık belli olmuştu.

Kuliste çalan orkestranın notlarına ayak uyduran Koro sahnede muhteşem bir yelpaze giib açılıp kapanıyor, ilk defa Pariste, yabancı bir seyirci topluluğu önünde oynamanın verdiği heyecanla titreyen sesler gitgide berraklaşıyor; bütün gözler heyecan, hayret ve biraz sonra samimi bir takdirle onları takip ediyordu. Bu takdir duygusu temsil ilerledikçe büyüdü, büyüdü ve nihayet ük tezahürünü Nihat Aybarsın, o akşam âdeta trans halinde oynadığı, Tiresias sahneden çıkarken uzun alkışlarla gösterdi. Onu Cüneyt Gökçerın hakikati öğrendikten sonra, acıdan haykırarak saraya doğru koşup kaybolduğu sahne takip etti. Cüneyt Gökçer rolünü büyük bir hakimiyetle, duyarak oynuyor, sahne ışıklan altında mavi şimşekler gibi çakan bakışları, canlandırdığı devrin heykellerini hatırlatan kusursuz fiziği, kara alın yazısının altında ezildiği anlarda bile asaletini kaybetmeyen jest ve mimikleriyle seyircileri Duyuluyordu. Perde kapanmadan kopan bu iki uzun alkış Türk tiyatrosunun Paristeki ilk zaferiydi.

Ya "Hürrem Sultan?"

İkinci temsilimiz "Hürrem Sultan" dı. Sağanak bütün Parisi yıkamış ve geçmişti. Ama hava serinliğini muhafaza ediyordu. Devlet Tiyatrosunun talihi yaver gitmişti. Haziran sonunda Cumartesi akşamına rastlayan bir temsil için bu kapalı, bulutlu ve serin hava ideal bir havaydı.

"Oidipus" temsilinin uyandırdığı müspet intiba tesirini göstermekte gecikmedi, ertesi gün Sarah Bernhardt tiyatrosunun gişesi daha da fazla işledi.

Bunun tek faydası eserinin temsilinde bulunmak üzere o gün uçakla Ankaradan gelen Orhan Asenaya bir miktar telif hakkı sağlamak oldu. Orhan Asena bu vesile ile Fransız Tiyatro Muharrirleri ve Bestekârları Cemiyetine üye kaydolundu. Bu cemiyete giren ve veznesinden telif hakkı alan ilk Türk tiyatro muharriri de galiba kendisi oldu.

"Hürrem Sultan" m Fransız seyircisinden ayrı bir ilgi görmesinin bir sebebi de bir Türk piyesi olması, Türk Fransız dostluk münasebetlerinin başlangıcı sayılan Şarlken ve Birinci Fransua, üe Kanunî devrine ait bir vakayı işlemesi ve biraz da on altıncı yüzyıla ait kostümleri ve saray dekorlariyle tecessüsü tahrik etmiş olmasıydı.

"Hürrem Sultan" bu şartlar altında ve ümidin üstünde kalabalık bir seyirci topluluğu önünde oynandı. Seyirciler arasında eski hanedan mensuplarından bazıları da -Sabiha Sultanla Hanzade- dikkati çekiyorlardı. Eserin Taksin Saraç tarafın-, dan yazılmış olan Fransızca tercümesi Maarif Vekâleti tarafından isa-

betli bir kararla bastırılmış ve kitaplar Paris temsülerine yetiştirilmişti. Bu tercüme sayesindedir ki münekkitler ve seyirciler eserin metnini okumak imkânını buldular, gene bu sayede İsis müessesesi Milletler Tiyatrosu seyircilerine, kulaklıklar vasıtasiyle, eserin türkçesini seyrederken fransızcasını dinlemek imkânını hazırlıyabildi. Bunun bizim gibi dilleri Avrupada yayılmamış milletlerin verecekleri temsiller için ne mühim bir avantaj olduğu meydandadır.

"Hütrem Sultan" bu bakımdan da ayrı bir alâka ile takip edildi. Refik ve Hâle Erenin dekor ve kostümleri ayrı bir alâka mevzuu olmuştu. Sanatkârlarımız eseri Ankaradakinden daha süratli bir tempo ile çok daha canlı, ifadeli -bir oyunla oynadılar: Fransız seyircisinden haklı alkışlar topladılar... Eserin ve mevzuun kendilerine yabancılığı düşünülürse oyun esnasında ve son perde kapanır kapanmaz kopan alkışlara ayrı bir değer vermek icap eder.

Neler dediler?

"Oidipus" ve "Hürrem Sultan" temsillerinden sonra perde defalarca açıldı, kapandı. Cüneyt Gökçeri, Şahap Akalını, Nermin Sarovayı, kendilerine ayrılmış olan Sarah Bernhardt'ın tarihî locasında tebrike gelenler hararetli ve samimi sözlerle tebrik ettiler. Bunların arasında Milletler Tiyatrosu müdürü Claude Planson Türk Tiyatrosunun ümidin üstünde bir başarı kazanmış olduğunu, bu neticenin Parise ilk defa gelen hiçbir yabancı trupa müyesser olmadığını ve bunun 1960 mevsiminin en güzel sürprizi olduğunu açıklıyordu. Tanınmış tiyatro tarihçilerinden Paul Blanchard şimdiye kadar gördüğü 20 den fazla Oidipus içinde Türk Oidipusunun en heyecan verici olanlarından biri olduğunu söylüyordu. Yunanlı gazeteci Contoyannis Cüneyt Gökçeri Oidipus'da ünlü Minotis'lerinden üstün bulduğunu itiraf ediyordu. Münekkid Paul-Louis Mignon -Türk tiyatrosunun mühim bir başarı kazandığını, Oidipus ve "Hürrem Sultan" temsillerinin her bakımdan ileri bir tiyatro anlayışına delâlet ettiğini, çok değerli sanatkârlara sahip olduğumuzu ifade ediyordu, İstanbula ve Ankaraya birçok defa gelmiş olan Bernard Bimont ise Orhan Asenaya, eseri kulaklıkla fransızca tercümesinden takibetmemiş olduğu, Türkçe de bilmediği halde şiiriyetini sezebildiğini, hattâ bu şiiriyete kapıldığını anlatıyordu.

Bu sözlerin nezaket eseri olduğu söylenemez. Çünkü nezaket perde sonlarında ve finalde alkışa belki tesir edebilir, ama hiçbir fransızı, beğenmediği, hoşlanmadığı bir temsilin sanatkârlarını tebrik için sahneye girip artist localarında gece vakti uykusuz kalmıya mecbur tutamaz.

Paris temsilleri, hiçbir fevkalâdeliği olmasa bile, yazar, reji, oyun, dekor ve teşküât olarak Bati gelenekleri üzerine kurulmuş bir Türk tiyatrosunun var olduğunu Avrupaya göstermiş oldu. Sanat ve milletlerarası sanat münasebetleri bakımından bunun ehemmiyeti büyüktür. Aynı günlerde Pariste toplanmış olan Milletlerarası Tiyatro Münekkitleri Kongresi kapanırken, bu kongreye bir Türk Tiyatro Münekkidi olarak katılmış olan Lûtfi Ayın Reis vekilliklerinden birine seçilmiş olması çok manalıdır. Bu seçimde Paris temsillerinin memleketimiz lehine uyandırmış olduğu ilgi ve sempatinin tesirleri de elbette rol oynamıştır. Bu bakımdan Paris temsillerinin, en azından, Avrupalılara, kendileriyle müşterek bir zemin üzerinde yaşadığımızı isbat etmek gibi hiç küçümsenemiyecek bir faydası ol muştur.

Neler yazdılar ?

Bunu çıkan yazılardan da anlamak güç değildir. Meselâ "Aurore" gazetesinde G. Joly şu dikkate değer satırları neşretmiştir:

"Ankara Devlet Tiyatrosu Parise, Sophokles'in "Kral Oidipus" u ile Orhan Asenanın "Hürrem Sultan" isimli tarihi dramını oynamaya gelirken acaba iktidan kötüye kullananlara karşı kaderin ne yaman sille indirdiğini bize hatırlatmak mı istemiştir?....... Sanmıyorum. Hâdiseler bu acı gerçeği teyit etmiş olsa bile bu eserler böyle bir maksatla seçilmemişlerdir. Bu eserlerin temsili bize, oyun bakımından heyeti umumiyesi ile batı geleneğine uygun, mizansen bakımından da ihtilâlci aşırılıklardan uzak bir tiyatro topluluğunun sağlam meziyetlerini takdir etmek fırsatını vermiştir.

"Cüneyt Gökçerin kudretli ve müessir bir çehre halinde çizdiği -iyi düzenlenmiş bir koronun da yer altı âlemine geçişini terennüm ettiği- "Kral Oidipus" temsili Sophokles hayranlarım tatmin edecek seviyede ve hâfızanın seyircide uyandırdığı mukayeseye rahatça imkân vermektedir. Burada Mounet - Sully - ye telmih edilmiştir.

"Racine'nin "Bajazet" sine bir prelüd mahiyetinde olan "Hürrem Sultan" da bize yeni bir ürperti getirmektedir. Zira bahis mevzuu olan, o devrin modasına uygun bir "Tür querie" değil, muhteşem bir tarih tablosudur, -İnce ve nefis dekorlarla kostümler bir harikadır.... Bu kaşlı saray faciası, "Kral Oidipus" gibi bize Türkçenin çok güzel bir tiyatro dili olduğunu ifşa ediyor."



Kral Oidipus Paris sahnelerinde

***Sağanak işe* yaradı**

Festivaller

Berlin 1960

Sinema bir eğlence vasıtası olarak taşıdığı önemin yanı sıra, son yıllarda yeni ve büyük vazifeler de yüklenmişti. Sayıları gittikçe artmakta olan milletlerarası festivaller, sinemanın milletlerarasında bir kültür elçiliği, insanlık sevgisi, barış hasreti, milletlerin karşılıklı işbirliği gibi maksatları perçinlemek işini üzerine aldığını göstermekteydi. Festivallerin sosyal ve politik hadiselerle yakın ilgisini en iyi sembolize eden teşebbüslerden birisi de, bu yıl onuncu yılını idrak etmekte olan Berlin Film Festivalidir. İkinci Dünya Savaşında bir harabe haline gelen Berlini, savaş Öncesindeki ikbal ve şaşaasına kavuşturmak için tedbirler arandığı bir sırada, bu şehirde büyük bir film festivali düzenlenmesi de ilk akla gelen çareler arasındaydı. Nitekim teklifin yapılmasından onbir ay sonra 1951 yılının 6 Haziranında. Birinci Berlin Film Festivali büyük bir törenle açılıyordu. Sovyetler ile Batı arasındaki gerginlik, kuşatılmış Berlindeki Festivali Batı taraftartarının bir güç gösterisi haline getirivermişti. Batı Almanya sinemasının sanat, teknik ve estetik cihetlerden Doğa Almanya ile kıyaslanamıyacak kadar geri olmasına rağmen Festival yabancıların iştirakiyle ilgiyi az çok üstüne çekebilmişti. Birinci Festivalin .dünyanın çeşitli köşelerinden Berline çektiği sanatçılar, yazarlar, gazeteciler ve seçkin bir topluluk Batı Almanya için ayni zamanda dertlerini ortaya serebilme imkanı vermiş ve Batılı idareciler Almanya konusunda kendi açılarından vaziyetin açıklamasını yapabilmişlerdi.

Daha sonraki Festivaller ilkinden alınan derslerden faydalanmak suretiyle gittikçe daha canlı bir hal aldı. Başta Amerika olmak üzere hemen bütün Batılılar Festivale her yıl iki üç film gönderirken, komünist memleketler aleyhte bir tutum alıyor ve Festivali boykot ediyorlardı. Hattâ Doğu Almanyalılar Batı Berlinde Festival yapılırken kendileri de Doğu Berlin sinemalarında gerek, kendilerinin ve gerekse öteki komünist memleketlerin çevirdiği değerli filmleri göstererek, Festivale gelen tanınmış yazar ve sanatçıları kendi sinemalarına çekiyorlardı. Bugün bazı kimselerce hala "boş geçirilecek vakit" telâkki olunmaktan kurtulamıyan sinema Festival süresince Almanyada hakiki bir siyasi yarışma ile neticelenmektedir. Gün geçtikçe radyo ve basım bile asan bir kuvvet iktisap etmekte olan sinema sanatının, bir efkârı umumiye müessesesi sıfatıyla milletlerarası hâdiselerde oynamak istediği önemli rol, Berlin Festivali, Moskova Festivali gibi hadiselerle bugün iyice ortaya çıkmaktadır.

Büyük devletler milletlerarası Festivalleri, yalnız milli sinema endüstrilerinin tanıtılması için değil, ayni zamanda siyasi, ekonomik ve kültürel prensip ve geleneklerinin de bir daha meydana konulması yolunda büyük bir fırsat sayarlarken, ayni gerçeği, Türkiye hariç, dünyanın öteki bütün küçük ve geri kalmış milletleri da anlamış görünüyorlar. Bugün hemen hiç bir festival yoktur ki katılan devletler arasında Formoza'nın, Seylân, Yeni Zelanda, Küba veya Filipin'in adlarına rastlanmasın. Dana bir devlet olarak dahi varlıklarını milletlerarası piyasada yeterince ispatlıyamamış milletler bile, festivallerin tanıtılma, propaganda ve alış - veriş bakımından taşıdığı önemi iyice kavramışlardır. Yalnız kırk yıllık bir sineması olan milletler arasında şerefli bir yere sahip bulunan Cumhuriyet Türkiyesi bu gerçeği görmekten adetâ kaçmaktadır. Yıllar önce Türk Film Dostları Deneğinin teşvikiyle Berlin Film Festivalinde gösterilen renkli dokümanter filmi "İstanbul" dan başka yıllarca hiç bir Türk filmi dış ülkelere çıkamamıştır. Son yıllarda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi adına Ord. Prof. Mazhar Şevket İpşiroğlu ile Sabahattin Eyüboğlunun yaptıkları dokümanter filmler de olmasa, dünya milletlerinin Türkiyede film çevrildiğini öğrenmesi herhalde mümkün değildir. Adı geçen dokümanterler Berlin Film Festivallerinde bir derece tutturarak veya mansiyon alarak değerlerini kabul ettirmekle beraber "tek elin nesi var, iki elin sesi var" misali, tek başlarına Türk sineması hakkında bir fikir vermekten çok uzaktırlar. Esasen umumiyetle yabancı kameramenler tarafından çekilmiş olan bu filmler, millilik sıfatın da herhalde tamamen temsil etmemektedirler. Her yıl düzinelerle film çeviren ve bunlar arasında hiç olmazsa yabancılar karşısına çıkabilecek seviyeyi az çok tutturmuş beş altı kordelâ verebilen Türk Sineması, hariçte tanınma imkânı bir türlü bulamamıştır. "Üç Arkadaş" filminin Berlin Film Festivaline katılması için yapılan mücadele; rejisör, prodüktör, senarist ve sinema yazarlarının müşterek' protesto beyannameleri ilgilileri harekete geçirmeğe yetmemiştir. Nitekim 24 Haziran cuma günü meşhur Kongresshalle'de açılan X. Berlin Film Festivalinde de Türkiye yine bir dokümanter filmle tem-



Bir Türk filminden sahne
Beli büken: İlgisizlik

sil olunmaktadır, öyle umulur ki, Türkiyeyi geniş ve köklü reformlarla esaslı bir istikamete sevketmekte olan Milli Birlik Komitesi ve bugünkü Milli Hükümet yakın bir zamanda sinemamız üstüne de eğilecek ve yapılmağı bekliyen bir çok işin kendilerini beklediğini görecektir.

Şüphesiz bir gün Türk Sineması da sanat ve'kültür hayatımız içindeki ideal yerine ulaşacaktır.

Festivale katılanlar

On bir gün süren Berlin Film Festivaline bu yıl 39 memleket konulu veya dokümanter mahiyetteki kısa ve uzun metrajlı filmlerle katılmıştır. Festivalin her yılki gediklisi Walt Disney Amerika adına prodüktörlüğünü yaptığı "Jungle Cat - Orman Kedisi" adlı dokümanter bir filmle festivale iştirak etmiştir. Brezilya ormanlarındaki vahşi tabiat ortasında çevrilen filmin, bir derece alması şaşırtıcı olmayacaktır. Her festival yılı en iyi filmlerini göndererek Berlindeki gösteriyi desteklemeyi prensip edinen Amerikanın Öteki adayları da festivalde heyecan uyandıracak mahiyettedir. Bunların ilki yıllardır film çevirmiyen Elia Kazan'ın "The Wild River - Vahşi Nehir" adlı eseridir. "Vahşi Nehir" bir zamanlar Amerikada hâdise yaratan bir barajın inşaatım konu almaktadır. Baraj sahası içine giren toprağını satmak istemiyen muhafazakâr bir yaşlı kadın, her şey hazır olduğu halde bütün işleri karıştırmaktadır. Kadım iknaya çalışan idealist bir delikanlı (Montgomery Clift) ile yaşlı kadının genç yeğeni (Lee Remick) arasında beşlıyan sevgi en nihayet çağın ihtiyaçlarına uygun yeni bir insan tipinin doğuşunu müjdeler görünmektedir. Film "toplumun menfaatine olan şeylerin, bazan tek başına fert için zararlı netice verdiği ve icabında ferdin zarara girmesi pahasına toplum menfaatinin gerçekleşmesinin zaruret haline geldiğini" söylemektedir. Kazan'ın filmi konusu kadar, oyunculuk cihetinden da önemlidir.

Stanley Kramer tarafından çevrilmiş olan öteki Amerikan filmiyse yine gerçek bir olayı; Nurenberg Mahkemesine yargıç olarak tayin edilen bir Amerikan kasaba hakiminin (Spencer Tracy) bu sırada karşılaştığı sosyal ve ferdi dramı anlatmaktadır. Kramer'in "Inherit the Wind - Rüzgârdan Miras" adını taşıyan bu eseri bilhassa mahkeme sahnelerindeki ustalıkla ilgiyi çekmektedir. Hem iyi iş yapmak ve hem de aydın çevrelerin sempatisini toplamak gibi zor bir işin üstesinden gelmek derdinde olan Stanley Kramer Almanya için aktüel bir değer taşıyan filmiyle üzerinde epey tartışılacaktır.

İngiltereyi bu yıl Festivalde temsil eden genç rejisör Guy Green'in "The Angry Silence - Öfkeli Sessizlik" adlı filmiyse bilhassa muhafazakar çevrelerde takdir toplamıştır. İngiliz bağımsız prodüksiyon grupu "Brynstone" un bu sezon verdiği en hareketli eser sayılan "öfkeli Sessizlik" bir İngiliz şehrindeki grev hâdisesini anlatmaktadır. Film üstü kapalı bir şekilde komünist olduğunu ima etiği bir şahsın bu şehre gelerek, iş dünyasını alt üst etmek amacıyla "gayri resmi" grevlere sebep olduğunu, telefonla "bir merkezden" aldığı talimata göre işçileri patronlar aleyhinde harekete geçirdiğini anlatmaktadır. Ama gözü pek bir işçi (Riohard Atten borough) greve katılmamayı göze alır ve bu hareketi üzerine arkadaşları tarafından "kendisiyle hiç kimsenin konuşmaması" cezasına çarptırılır. Karısıyla (Pier Angeli) beraber bu öfkeli sessizlik karşısında yapayalnız kalan genç işçi, filmin "İngilteredeki işçi grevlerini komünistlerin düzenlediği veya hiç olmazsa tahrik ettiği tezine uygun hissi bir takım olaylara daha hedef olur. Ancak, tezini apaçık söyleyip, karşılarındakini açıkça "komünist" diye tavsif etmeğe bile cesareti olmıyan "Öfkeli Sessizlik" yanlışları ve grev - isçi konularındaki muhafazakâr tutumuyla aydın sinema yazarlarının sert tenkitlerine maruz kalmıştır, "Öfkeli Sessizlik" in önemi daha çok geno. senaryocu, prodüktör ve oyuncuların eseri olmasındadır.

İtalyanlar, Fransızlar ve ötekiler

Onuncu Berlin Film Festivalinde İtalyan ve Fransız sinemaları da enteresan filmlerle temsil edilmiştir. Genç İtalyan rejisörü Dino Risi'nin "II Matatore - Sanatçı" adlı eseri yalın bir üslûpla, üne kavuşmak istiyen bir oyuncuyu (Vittorio Gassman) ele almaktadır. Duilio Colettı'nin "Sotto Dieci Bandiere - On Bayrak Altında" sı ise büyük bir oyuncu kadrosunu bir araya getirmesiyle alâka toplamaktadır.

Fransızlar da festivalde genç rejisörler tarafından temsil olunmaktadır. Jean Goddard'ın "A Bout de Souffle - Nefes Nefese" adlı filmi yeni dalga cereyanının temiz düzenlenmiş örnekleri arasında gösterilebilir. Jean Seberg'in bile oyuncu olarak kendisinden bir şeyler katabildiği genç rejisörün filmi, kendisine konu olarak gençlik çevresini seçmiştir. Genç rejisör Philippe de Broca'nın "Les Jeux de I'Amour - Aşkın Cilveleri" de Jean Pierre Cassel, Genevieve Cluny gibi genç oyuncuları bir araya getirerek, seks konusunu gençlik çerçevesinde işlemektedir. Tatlı bir komedi olan "Aşkın Cilveleri" Festivalin ilk gecesi gösterilmiştir.

Batı Almanya tarafından düzenlenen Festivalde ise Almanyayı temsil etmek yine emektar Helmut Kautner'e düşmektedir. Halen Alman sinemasının üç büyükleri 'sayılan Kautner, Harold Braun ve Wolfgang Staudte bir birlik kurarak, toplumsal bakımdan olduğu kadar sanat cihetinden de değer taşıyacak filmler çevirmeği ve birbirlerini desteklemeği kararlaştırmış bulunmaktadırlar. Bu birlik çerçevesinde bir modern Hamlet versiyonu yapmış olan Kautner'in X. Berlin Festivaline katılan filmi "Das Glas Wasser - Su Bardağı" adım taşıyor.

Festivalin önemli adayları arasında son yıllarda başarılı çıkışları ile milletlerinin dünya sinemacılığında parlak bir yer almasını sağlayan iki rejisörün eserlerinin adı anılabilir. Arjantin rejisörü Leopoldo Torre Nilsson "Fiestanın Sonu", Yunan rejisörü Mihal Kakoyannis ise "Son İlkbahar" adlı filmleriyle X. Berlin Film Festivalinde bir kere daha kendilerini göstereceklerdir. ve şüphesiz her festivalde olduğu gibi bütün filmler seyredilip, kazananlar belli olduktan sonra iyi olduğu zannedilen filmlerden bir kısmının tam bir umut kırıklığı yarattığı ve belki de hiç umulmayan filmlerin başarı kazandığı görülecektir.

"AKİS" okurları bu sayıyı aldıkları gün, Berlin Festivalinin sonuçları da açıklanmış olacaktır.

S P O R

Transfer

Pazar açıldı...

Tanınmış bir futbolcu foto muhabirlerinin üst üste parlayan flâşları karşısında önüne uzatılan kâğıda süratle imzasını attıktan sonra, hemen arkasında duran iki genç ve cüsseli adama "Artık serbestim değil mi? Nezaret sona erdi ve çok şükür rahata erdim" diyordum...

Hâdise geçen hafta cuma günü sabahı Kadıköy Noterliğinde cereyan ediyordu. Eski Galatasaray - Karagümrüklü millî futbolcu Kadri, Fenerbahçe ile resmî mukavelesini imzaladıktan sonra 10 gündür yanından bir dakika bile ayrılmayan iki nezaretçisi Ahmet Ekol, ile H. Semai Şatıroğluna "Artık serbestim değil mi?" diyordu. Doğrusu bu transfer işinde Fenerbahçeliler son dakikaya kadar tereddütteydiler. Halbuki Kadri, bütün tahminleri yanıltan bir sportmenlikle, sessiz ve sakin 1 Temmuzu beklemiş ve yeni klubü Fenerbahçe ile 40 bin lira mukabilinde 2 yıllık mukavele imzalamıştı. Bu suretle Kadri, 1 Temmuz cuma günü saat 9.30 da imzaladığı mukavele ile yılın ilk büyük transferini yapmış oluyordu...

Hilminin transferi Fenerbahçelileri bir hayli yordu. 1 Temmuz sabahı Hilminin ağabeyleri Hüseyin ile Hüsnü Kiremitçi, genç futbolcunun nezaret altında bulundurulduğu Fenerbahçe futbolcularının kamp yaptıkları Mano Palas oteline gelmişlerdi. Hattâ Hilmi, ağabeylerinin gelişlerini uzaktan görmüş ve nezaretçilerinin bir anlık gafletinden istifade ile kaçmağa hazırlanmıştı. "Berbere gitmek" bahanesiyle kapıdan çıkmak üzere olduğu bir sırada Fenerbahçenin açıkgöz futbolcusu Mikro Mustafa açıkgöz futbolcusu Mikro Mustafa kendisini görmüş, derhal "alarm işareti"ni vermişti. Vefalı futbolcu süratle içeri alınmış ve ağabeyleri de yanında olduğu halde kendisi ile yeniden müzakerelere girişilmişti. Görüşmeler 2,5 saatten fazla sürmüştü. Fenerbahçeli idareciler Hilmiden ziya de büyük ağabeyi Hüseyin Kiremitçiyi ikna etmekte zorluk çekmişlerdi. Aslında koyu bir Galatasaraylı olan Hüseyin Kiremitçi 60 bin Lira istiyor ve paranın peşin olarak ödenmesini şart koşuyordu.

Saat 11.30 da Kadıköy Noterliğine gelindiğinde Hilmi hâlâ mütereddditti. Faruk Ilgazın gayretli konuşmalarından sonra nihayet mukaveleyi imzaladı. Herkes derin bir "oh" çekmişti ama asıl memnun olanlar haftalardır peşlerini takipten helak olmuş bulunan gazetecilerle iki Fenerbahçeli nezaretçi idi. Sarılâcivertli idareciler iki futbolcuya , verilen transfer ücretlerinin 40 ar bin lira olduğunu söylüyorlardı ama, hakikatte ödenen miktar bunun asgari 10-15 bin lira fazlasıydı...

Amatör transferi

İstişare Heyetinin almış olduğu, transferlerle ilgili son kararlar, spor çevrelerinde asla tasviple karşılanmamıştı. Bilhassa amatör transferin dondurulması,- yüzlerce kulüp ve binlerce futbolcunun elini kolunu bağlamıştı. Kulüpler, kadrolarını genç elemanlarla takviye edemiyor, genç futbolcular kendilerine istikbal vaad eden transferler yapamıyorlardı...

Bu kararın gayesi Roma Olimpiyatlarına katılacak olan amatör futbol milli takımımızın dağılmasını önlemekti. Hakikatte bir kaçı müstesna öbürlerinin gizli profesyonel futbolcular olduğunu İstişare Heyeti azalarından başka bilmeyen kalmamıştı. O halde hangi amatör futbolcuların muhafazasına gayret ediliyordu? 1952 Helsinki Olimpiyatlarından önce Yaşar Doğu, Celâl Atik ve Gazanfer Bilge gibi büyük şöhretlerin profesyonel olduğunu iddia ile memleketimizi olimpiyat güreş şampiyonluğundan mahrum eden İstişare Heyeti âzası Burhan Felek, şimdi acaba neden böyle sessiz duruyordu?.;

Kaldı ki, bütün amatör sporcular mağdur durumda bırakılacağına, Futbol Federasyonunca amatör millî takım kadrosu" ilân edilir ve olimpiyat dönüşü bu futbolculara ayrı bir transfer yapmak hakkı verilebilirdi. Amatörlere tanınan şarta bağlı transfer kararı, türlü suistimallere imkân verecek garip bir düşünce tarzıydı. Buna göre, amatör futbolcu bölge değiştirmek şartiyle transfer kapacak, göstereceği makul mazeret.. Futbol Federasyonu ile İstişare Heyeti tarafından tetkik edildikten son. ra lisansı çıkarılabilecekti. Yani, koskoca İstişare Heyeti sanki hiçbir işi yokmuşcasına futbolcuların transferleriyle meşgul olacaktı!..



İŞ ADAMI



Sheaffer's

kullanır

İş adamı için ideal dolmakalem, çok mürekkep alan ve uzun müddet kapağı açık olarak bırakılsa dahi mürekkebi kurumadan derhal yazan dolmakalemdir. Yapılan istatistiklere göre memleketimizde, iş adamları arasında ezici bir çoğunluğun SHEAFFER'S kullandığı sabit olmuştur.



Dolmakalem sanayiinde yeni bir çığır açan Sheaffer's Snorkel, dünyanın en mütekâmil yazı aletidir.

Türkiye Umum Mümessili:

KOÇ TİCARET A. Ş.

(Büro Levazımı Şubesi)

Fazla güneşte kalmaktan ileri gelen baş ağrılarını...



OPON TESKiN EDER

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago romatizma ağrılarına karşı faydalıdır

OPON, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında başarı ile kullanılır



günde 6 tablete kadar alınabilir


ANKARA
en alâsı
Nuh'un
ANKARA
Makarnası
Radar Reklam
ANKARA MAKARNA UN VE İRMİK FABRİKALARI NUH TİCARET VE SANAYİ ANONİM ŞİRKETİ
İSTANBUL Tel: 27 36 58 - ANKARA Tel. 12395 Telgraf: MAKARNAANKARA ESKİYAPAN İSTANBUL